T.C.
Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü
Sinema - Televizyon Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

1990'DAN GÜNÜMÜZE TÜRK TELEVİZYONLARINDA IRAK SAVAŞI'NIN ESTETİK ve İDEOLOJİK SUNUMU

Ürün YILDIRAN ÖNK

Danışman
Prof. Dr. Ertan YILMAZ

Kasım 2004

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "1990'dan Günümüze Türk Televizyonlarında Irak Savaşı'nın Estetik ve İdeolojik Sunumu" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ve ahlak geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

02 / 11 / 2004

Ürün Yıldıran Önk

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün 20./07./2004 tarih ve ..14...... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin ....18........ maddesine göre Sinema Televizyon Anasanat Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Ürün Yıldıran Önk'ün 1990'dan Günümüze Türk Televizyonlarında Irak Savaşı'nın Estetik ve İdeolojik Sunumu konulu tezi incelenmiş ve aday ..11./11../2004. tarihinde, saat 11.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ..60... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin Başarılı.......... olduğuna oy ..birliği... ile karar verildi.

BAŞKAN

Prof. Dr. Ertan YILMAZ

ÜYE

Doç. Dr. Semih ÇELENK

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Ragıp TARANÇ

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ FORMU

Tez No: Konu Kodu: Üniv. Kodu:

Tez Yazarının

Soyadı: Yıldıran Önk Adı: Ürün

Tezin Türkçe Adı : 1990'dan Günümüze Türk Televizyonlarında Irak Savaşı'nın Estetik ve İdeolojik Sunumu

Tezin Yabancı Dildeki Adı : The Aesthetic and Ideological Presentation of Iraq War on Turkish Televisions Since 1990

Tezin Yapıldığı

Üniversite: Dokuz Eylül Enstitü: Güzel Sanatlar Yıl: 2004

Tezin Türü:

Yüksek Lisans: ☒ Dili: Türkçe

Doktora: ☐ Sayfa Sayısı: 129

Tıpta Uzmanlık: ☐ Referans Sayısı : 276

Sanatta Yeterlilik : ☐

Tez Danışmanının

Ünvanı: Prof. Dr. Adı: Ertan Soyadı : Yılmaz

Türkçe Anahtar Kelimeler:	İngilizce Anahtar Kelimeler:
1. Televizyon	1. Television
2. Savaş	2. War
3. İdeoloji	3. Ideology
4. Televizyon Estetiği	4. Television Aesthetics
5. Haber	5. News

02 / 11 / 2004

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum Evet ☒ Hayır ☐

ÖZET

Televizyon, hareketli görüntülerin elektrik sinyalleriyle uzaklara taşınması ilkesine dayanan bir kitle iletişim aracıdır. Önce bir teknik buluş olarak ortaya çıkmış, 1950'lerden itibaren, bir kitle iletişim aracı olmanın ötesine geçerek evlerin baş köşesine yerleşmiş, adeta bir aile bireyi olmuştur.

Teknik özellikleri bir yana televizyon, toplumda gördüğü ilgi ve geniş kitlelere kolay ve ucuz bir seslenme yöntemi olmasından dolayı propaganda etkinlikleriyle toplumu etkileme çabalarının konusu olmuştur. Bu bakımdan çeşitli ideolojik işlevlerle donanan televizyon, bunları başta kendi varlığı ve içinde varolabildiği sistemin varlığı adına, sürdürme görevini üstlenmiştir. Öte yandan geçen süreçte yaratıcılıkta sınır tanımayan bu cihazın estetik yönü tartışılmaya açılmış, kendine özgü anlatım biçimleri ortaya koyması bakımından sanatsal özelliklerinin varlığı kabul görmeye başlamıştır.

Türkiye'de 1968'de başlayan televizyon yayıncılığı ise, özel televizyonların kuruluşuna dek TRT'ce sürdürülmüş, bu tekel Star 1'in yurtdışından yaptığı yasadışı yayınlarla sona ermiştir. İlgili yasa ise 1994'te çıkarılabilmiştir.

Savaş, insanoğlunun kendi başına sardığı en büyük felakettir. Nedenleri uzun tartışmalara konu olmuş ancak bir türlü son bulmamıştır. Kitle iletişim araçlarının, özellikle televizyonun savaşı sunumunda, bir propaganda aracı gibi taraflara hizmet ettiği yolunda iddialar söz konusudur.

Bu çalışmada Türkiye'de durumun hangi boyutta olduğunun araştırılması amacıyla haber ağırlıklı yayın yapan NTV kanalı örneklem olarak seçilmiş, savaşla ilgili programları incelenerek televizyonun savaş dönemlerindeki yayınlarının boyutu irdelenmiştir. NTV'nin kendi programlarında neredeyse tarafsız ve savaş karşıtı bir tutum izlediği, ancak BBC'ye ait belgeselin savaşın gerekliliğini vurgulama çabası içinde olduğu sonucuna varılmıştır.

Toplumların televizyona zaten yoğun olan ilgisinin bağımlılık derecesine ulaştığı savaş dönemlerinde yayınların önemi artmaktadır. Zira televizyon her ne kadar etkileri sınırlı olduğu kabul edilmiş olsa da savaş kışkıştıcılığı ya da aklaması yerine barış yanlısı mesajlar verme gücüne sahiptir.

ABSTRACT

Television, is an instrument of mass communication which is based on the principle of carrying the moving images to long distance by the help of electric signals. First of all, it was discovered as a technological invention, but after the 1950's, being surpassed, took its place at the center of the home like a member of a family. Beyond its technical and communicational properties, television became the topic of the efforts of effecting the society by propagandist actions due to the interest it gains from the public and because it is an easy and cheap way of calling out large amount of people. Therefore television which had equipped with various ideological functions, took on the mission of carry on for its presence and presence of the system that it can exist in.

On the other hand, the esthetical side of this device, which does not obey any limits in creativity during the time passed, has been opened in discussion. And owing to its special ways of expression, its artistic presence has been started to be accepted.

In Turkey, the television broadcasting -started in 1968- has been executed by TRT as a monopoly till the foundation of private television channels. This monopoly was came to an end by the illegal broadcast of Star 1 television from abroad. The arrangement of this situation in a legal platform has been realized in 1994.

War, is the most serious disaster that human beings befall to themselves. Its reasons have been the subject of long discussions but never came to an end. There are assertions that the instruments of mass communication, especially television, serve just as a means of propaganda to the sides during the presentation of the war.

In this point of view, in this study intends to find out the picture of the situation in Turkey, NTV channel which has been broadcasting news mostly, was chosen as a sample. And by examining its programmes related with war, the condition of the broadcast during the war had been studied. It has been resulted in that NTV has followed a nearly neutral and anti-warrior attitude in its programmes, but the documentary that had been bought from BBC, was trying to emphasize the necessity of the war.

During the war, mass public interest reaches at a level of dependency and the importance of the broadcasting increases. Consequently television -however much it is agreed to have limited effects- has the power to give peaceful messages instead of provocation or justification of war.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanması, yoğun bir araştırma ve yorumlama gerektirmiştir. Bu süreçte, çalışmanın sınırlarının çizilmesinden son düzeltmelerin yapılmasına kadar her aşamada destek veren, tıkandığım anlarda çıkış yolları öneren sayın hocam Prof. Dr. Ertan Yılmaz başta olmak üzere; televizyon estetiğini anlamamda yardımcı olan Yard. Doç. Dr. Ragıp Tarançʼa; NTVʼnin ilgili programlarının kasetlerinin bana ulaşmasını sağlayan NTV Genel Müdürü Cem Aydınʼa, Halkla İlişkiler Müdürü Hürmüz Sezginʼe ve emeği geçen tüm NTV çalışanlarına; düşünsel yardımlarından dolayı Gülçin Üstün ve Beyza Tozluoğluʼna; destekleriyle beni yüreklendiren aileme, çalışmanın her anında yanımda olan, hiçbir konuda yardımını ve desteğini esirgemeyen eşim Barışʼa sonsuz teşekkürler...

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

Savaş, çağlar boyu insanoğlunun başından hiç eksik olmayan -daha doğrusu insanoğlunun başından hiç eksik etmediği- hastalığıdır. Yüzyıllardır süregelen bu insana özgü hastalıkla nice devletler yıkılmış, niceleri kurulmuştur, kimi zaman insanlığın kaderi değişmiştir. Toprak, zenginlik, para, güç ya da iktidar uğruna savaş meydanlarında kıran kırana yapılan savaşlar ise artık yerini çoktan, kilometrelerce uzaktan atılan füzelere ve uçaklardan atılan bombalara bırakmış olsa da nedenleri ve sonuçları pek de fazla değişmemiştir. Devletlerin ekonomik ve politik amaçları doğrultusunda giriştikleri bu egemenlik mücadelesinde, bu bitmeyen hesaplaşmalar, gizli çekişmeler, rekabetlerin bir türlü sona ermesine izin vermediği savaşların sonunda ölenler, sakat kalanlar, evlerini, yakınlarını, yarınlarını ve umutlarını yitirenler hep vardı. Ama artık savaşın bir yüzü daha var; savaşı -dünyanın öteki ucundan bile- izleyenler...

Gelişen teknoloji sırayla birçok buluşu soktu evlere; telefon, radyo, televizyon, bilgisayar gibi. Ancak kuşku yok ki bunlar içerisinde insanı etkileme gücü en fazla olan, görsel ve işitsel her avantajıyla inandırıcılığını sonuna kadar artıran televizyon olmuştur. 2.Dünya Savaşı'nın sancılarının dindiği, yıkımlarının unutulmaya yüz tuttuğu dönemlerde evlere birer konuk gibi değil, hükümdar gibi giren televizyon, yıllar boyunca değişti, değiştirdi. Yaşamın her alanındaki her şeyi de kendisiyle beraber getirdi evlere. Kimi zaman hayalleri, kimi zaman korkuları, yenilikleri, özlenenleri, istenip de elde edilemeyenleri, gidilemeyenler yerleri, ulaşılamayan insanları gösterdi. Öğrenmek istediklerimizi, öğrenmek istemediklerimizi... Çok sevildi, çok tartışıldı. Gerçek miydi, değil miydi, gerçek olmalı mıydı, ne kadar gerçek olabilirdi? Kimse karar veremedi. Kimi zaman insanı sorunlarından, günlük yaşamın sıkıntılarından uzaklaştırdı, kimi zaman da ona yeni sıkıntılar yaşattı ve son olarak da savaşı taşıdı ekranlarına. Son onyıllar çıkan ya da çıkarılan savaşlarla geçmiştir. Bunlardan İran-Irak, Lübnan, İsrail-Filistin, Kosova, Çeçen-Rus ve Körfez savaşlarını saymak mümkündür. Televizyon ise özellikle ABD-Irak Savaşı'nda üzerine düşen görevi tamamen yerine getirmiş, bir kitle iletişim aracı olarak izleyici üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini göstermiştir.

Dünyada ve Türkiye'de televizyon yayıncılığının son derece kirlenmiş olduğu gözler önündedir. Bu durum Irak Savaşı'yla ilgili yayınlarda daha da su yüzüne çıkmıştır. Savaş gibi insanlık dışı bir olgunun bile televizyon kuruluşları tarafından izlenme oranlarını yükseltme amacıyla kullanılması, sömürülmesi ve hatta kimi televizyon kanallarınca "savaşın aklanması" sözkonusu olmuştur. Çeşitli kanalların programlarındaki savaş propagandası ile televizyon kuruluşunun yayın politikası çerçevesinde şekillenen programlar arasındaki çarpıcı farklar bu konunun, seçilmesine neden olmuştur. Bu tez kapsamında amaç, Türk televizyonlarının, insanlığın başındaki en büyük bela olan savaş konusuna nasıl yaklaştığını açığa kavuşturmak ve bu alanda düşülen yanlışları ortaya koymaktır. Çalışmanın konusu, Türk televizyonlarında Irak Savaşı'nın nasıl sunulduğudur. Savaşın ne olduğunu tartışmak ya da bir haklı aramak gibi konuları amaçla bağdaştırmak kesinlikle mümkün olmadığından çalışma kapsamında sözkonusu edilmemiştir. Konu, zaman açısından 1990'dan günümüze kadar geçen süreçle; televizyon kanalı bakımından ise NTV ile sınırlandırılmıştır. 1990 yılı, bir yandan Türkiye'de özel kanalların etkinlik göstermeye başladığı, öte yandan Körfez Savaşı'nın yaşandığı bir tarih olması açısından belirleyici olmuştur. TRT ile diğer televizyon kanallarına ve önceki dönemlerle ilgili bilgilere konuyla ilgisi oranında yer verilmiştir.

Çalışmada iki temel varsayımdan hareket edilmiştir. Bunlardan birincisi, televizyonun bir kitle iletişim aracı olarak ideoloji yaratmada çok önemli bir güç olduğu ve bu yolla toplumları yoğun biçimde etkilediğidir. İkinci varsayım ise; kullanılan teknolojinin ve televizyon politikalarının değişmesiyle televizyon yayıncılığında yaşanan farklılaşmanın, 1990 yılındaki Körfez Savaşı'yla 2003 yılındaki Irak Savaşı arasındaki karşılaştırmayla ortaya çıkacağıdır.

Çalışmanın araştırma aşamasında tarama modelinden yararlanılmıştır. Türkiye'deki tüm televizyon kanallarını incelemek mümkün olmadığından örneklem olarak haber ağırlıklı yayın yapan NTV kanalı seçilmiştir. Veri toplama tekniği olarak, var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek yapılan "belgesel tarama" tekniği kullanılmıştır. Belgesel taramaya yayın taraması yapılarak başlanmış ve konuya ilişkin belgeler, yayınlanmış kaynaklar ile internet aracılığıyla edinilen bilgiler incelenmiştir. Elde edilen veriler sınıflandırma, sıralama, özetleme ve rapor etme

işlemlerinden geçirilmiştir. Ayrıca adı geçen televizyon kuruluşunun yayın akışları ve programlarıyla ilgili içerik çözümlemelerine yer verilmiştir. Belirlenen programların video kasetlerine ulaşılarak değerlendirmeye alınmıştır. Ardından verilerin yorumlanması aşamasına geçilmiştir.

Gerekli literatür taramasının yapılması ve ulaşılan görsel malzemenin değerlendirilmesi sonucunda hazırlanan çalışma, üç bölüm halinde oluşturulmuştur. İlk bölümde televizyon, bir kitle iletişim aracı olarak ele alınmış, Türkiye'de ve dünyada televizyon yayıncılığının gelişimi konu edilmiştir. İlerleyen bölümlere giriş oluşturması bakımından televizyonun ideolojik ve estetik boyutları üzerine de söylemlere yer verilmiştir. Ayrıca televizyon program türleri tek tek ele alınarak ideolojik ve estetik açılardan değerlendirilmiştir. İkinci Bölüm ağırlıklı olarak televizyon-savaş ilişkisi üzerine oluşturulmuştur. Televizyon da içinde olmak üzere kitle iletişim araçlarının önceki savaşlardaki konumu irdelenmiştir ve savaşların tarihçesi incelenmiştir. Son bölüm, Türkiye'de haber ağırlıklı yayın yapan özel televizyon kanalı NTV'nin Irak Savaşı'yla ilgili olan ve örnek olarak seçilen Haber, Haber Program ve Belgesellerin incelenmesinden oluşmaktadır. Öncelikle haber, haber programı ve belgesel kavramları tanımlanmış ardından farklı yayınlarıyla dikkat çeken NTV'nin programları çözümlenmiştir. Ayrıca arada geçen zaman içindeki farklılaşmanın ortaya konması bakımından Körfez Savaşı'yla Irak Savaşı'nın sunumlarının karşılaştırılmasına da bu bölümde yer ayrılmıştır.

Televizyonun bir kitle iletişim aracı olarak toplumlar üzerindeki etkisini ve özellikle ideoloji yaratmadaki gücünü yadsımak mümkün değildir. Elbette her iletişim aracı gibi televizyon da bir dünya görüşünü yansıtacaktır. Burada unutulmaması gereken şey; savaşın insan yaşamındaki yıkıcı etkisine dikkat çekilmesi ve her kitle iletişim aracının barış yanlısı olması zorunluluğudur.

I . BÖLÜM

TELEVİZYON YAYINCILIĞI

I . 1 . Televizyon

Televizyon diğer pek çok teknik buluş gibi birbirini geliştiren ve tamamlayan deneylerin ve bu deneyler sonucunda bulunan araçların bir bileşkesi olarak ortaya çıkmıştır. Geliştirilen bu araçlara Visual Wireless (Görsel Telsiz), Visual Radio (Görsel Radyo), Elektrik Vision (Elektriksel Görüntü) gibi çeşitli adlar verilse de ilk olarak Scientific America (Bilimsel Amerika) adlı derginin 1907 Haziran sayısında kullanılan[1] ve Latince kökeni "*uzağı görmek*" olan "*Television*" kabul görmüştür.[2]

Televizyon yayını; ses ve görüntünün elektromanyetik dalgalar aracılığıyla belirli bir yerden aktarılarak özel aygıtlarla donatılmış bir alıcıya gönderilmesi olarak özetlenebilir.[3] Deneysel yayınların geçmişi 1936'lara uzansa da resmi nitelikte ilk yayın 1939'da New York'ta düzenlenen Dünya Fuarı'nın açılışında yapılmıştır. Yine de televizyon yayınlarının yaygınlık kazanması için 1940'ları beklemek gerekmiştir.[4] 2.Dünya Savaşı sıralarında gelişimine bir süre için ara vermek zorunda kalan televizyon bundan sonra ise diğer ülkeler arasında da hızla yayılmaya başlamıştır. Bu ülkeler sırasıyla Fransa (1948), Almanya (1952), Belçika (1953), İtalya (1954), Cezayir (1956) ve Norveç (1960)'tir.[5]

Günümüzde televizyon yayınlarını üç yoldan gerçekleştirmek mümkündür: Alıcı-verici antenler aracılığıyla, Kablo aracılığıyla ve Uydu aracılığıyla. Televizyonun ilk yıllarında yalnızca alıcı ve verici antenler yardımıyla gerçekleştirilebilen yayınlar, yıllar geçtikçe bir yandan nitelik ve nicelik bakımından gelişim gösterirken öte yandan yeni tekniklerle daha fazla izleyiciye ulaşma arayışı

---

[1] Emel Ceylan Tamer. **Dünü ve Bugünüyle Televizyon.** İstanbul: Varlık Yayınları, 1983, s.9

[2] Erol Mutlu. **Televizyonu Anlamak.** Ankara: Gündoğdu Yayınları, 1991, s.11

[3] Şermin Tekinalp. **Radyo ve Televizyon.** İstanbul: Der Yayınları, 2003, s. 129

[4] Aysel Aziz. **Radyo ve Televizyona Giriş.** Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1981, s. 14

[5] Mehmet Mete. **Televizyon Yayınlarının Türk Toplumu Üzerindeki Etkisi.** Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları Başkanlığı, 1999, s. 3

içinde farklı boyutlar kazanarak zenginleşmiştir. Renkli televizyonun geliştirilmesi ve eski alıcılar için de uyumlu duruma getirilmesinin (1950) ardından televizyon dünyasındaki en önemli gelişme, kablolu televizyonun ortaya çıkışı olmuştur. Televizyon teknolojisinin bir diğer yeniliği uzaklık kavramını değiştiren uydu yayıncılığıdır. Gün geçtikçe bünyesine yenilikler katan televizyon dünyasında son gelişmeler televizyon alıcısı üzerine odaklanmıştır.

Televizyonun teknik gelişimi ne kadar somut ve kesin ise sosyal-kültürel yönü de o kadar değişken ve tartışmaya açıktır. Bir yanıyla kitle iletişim aracı özelliklerini bünyesinde toplayan diğer yandan estetik boyutu nedeniyle sanatla ilişkisi olan televizyonu daha rahat anlayabilmek için ona çeşitli açılardan yaklaşarak bir değerlendirme yapmak daha yararlı olacaktır. Televizyonu kitle iletişimsel, ideolojik ve estetik bakış açılarına göre incelemek mümkündür.

I . 1 . 1 . Televizyonun Kitle İletişim Araçları Arasındaki Yeri ve Önemi

Kitle iletişim; haber, duygu ve düşüncelerin az sayıdan oluşan bir kaynak tarafından çok geniş ve anonim nitelikteki bir kitleye, bu hedef kitlede bir tutum ve bunu izleyen bir davranış değişikliği yaratmak amacıyla yazı, resim, ses veya hareketli görüntülerden oluşan iletilerin çoğaltılarak çeşitli teknik araçlar aracılığıyla (ve sınırlı geri besleme olanaklarıyla) iletilmesidir. Burada söz konusu edilen araçlar; basın (gazeteler, dergiler vb.), radyo, televizyon, sinema ve video filmleri ile internettir. Bunlara kitle iletişim araçları denilmektedir.

Kitle iletişim dendiğinde akla ilk gelen araç televizyondur. Bunun nedeni olarak, kitle iletişimin tüm özelliklerini barındıran bir yapıya sahip olması düşünülebilir. Ancak konu, diğer kitle iletişim araçlarıyla karşılaştırmalı ele alındığında daha net ortaya çıkmaktadır.

Tüm iletişim araçları içinde televizyona en yakın araç, radyodur. Başlarda televizyon "görüntülü bir radyo" olarak düşünülmüş ancak bunun çok ötesinde olduğu zaman içerisinde anlaşılmıştır. Televizyon, radyonun başta teknik konularla ilgili olmak üzere ses olanaklarından ve çalışma düzeninden yararlanmıştır.[6]

---

[6] Aysel Aziz. A.g.y., s.71

Özellikle içerik bağlamında televizyonun temellerini radyo programları oluşturmaktadır. Televizyona özgü program türleri sonradan gelişmiştir. Ancak televizyonun en önemli farkı "görüntü"lü olmasıdır. İnsanoğlu anatomik özellikleri nedeniyle en çok görme organının duyusuna inanmaktadır. Bu da ses yanında görüntüyü de sunan televizyonun kitlelerce inanılırlığını sağlayan en önemli etkendir. İnsan gördüğüne inanır. Oysa televizyonda da asıl olan sestir (yani konuşma). Görüntüler yalnızca destekleyici bir unsur olarak kullanılmaktayken izleyicilerin ona fazladan yükledikleri önem nedeniyle ön plana geçmiş bulunmaktadır. Bir üstünlük gibi algılanabilecek olan bu durum "anında, canlı ve yerinden yayın"ların artmasına ve bu bağlamda görüntünün boyunduruğuna giren televizyonculukta haberin değersizleşmesine neden olmaktadır. Görüntünün bu denli önem kazanması hayaller ve gerçek dışı olayların yaratılmasına olanak sağlayan bir teknik araç olarak televizyonun, bu tür yayınlarının da izleyicide gerçek olduğuna dair yanılsamalara yol açmaktadır.

Basınla karşılaştırıldığında ise basım ve dağıtım masraflarının olmayışı ilk bakışta çok önemli görülse de televizyonun en büyük farkı okuma bilme zorunluluğunun (radyo gibi) olmamasıdır. Bir başka konu zamanla ilgilidir. Televizyon için belli bir zaman ayrılması gerekirken, gazete istenildiği zaman, istenildiği kadar ve istenilen biçimde okunma özgürlüğü sağlamaktadır. Televizyon bu yönlerden izleyiciyi kısıtlamakta ve kendisine özellikle bir zaman ayrılması gerekmektedir. Bu konu, televizyonun kitleleri kendisine bağladığı (hatta kimilerince uyuttuğu) ve başka etkinliklere zaman ayırmasını engellediği yönündeki eleştirilerin dayanak noktasını oluşturmaktadır. İzleyicilerin zaman ayırmak dışında hiçbir ek çaba sarfetmeleri gerekmez. Zaman hız bağlamında da oldukça önemlidir. "Dünyada en çabuk bayatlayan şeyin haber olduğu" göz önüne alındığında bu hızın önemi ortaya çıkmaktadır. Unutulmaması gereken bir diğer nokta da televizyonda (elbette canlı yayınlar için geçerli olmak üzere) yineleme olanağının bulunmayışıdır.

Tüm kitle iletişim araçları birer kurum tarafından yönetilir. Bu kurum, adı geçen araç üzerinde yapımcı görevi üstlenerek iletişim ürünü üretmektedir.[7] Bu oldukça masraflı bir iştir. Bunlar yapım için gerekli teknik araç ve gereçlerden

---

[7] İrfan Erdoğan-Korkmaz Alemdar. **Öteki Kuram**. Ankara: Erk Yayınları,2002, s. 20

(stüdyo, kameralar, mikrofonlar, kasetler, kablolar, kayıt ve kurgu aletleri vb.), içerik oluşturan belgelere (haber kaynakları, eğlence programları, dizi senaryoları vb.), çalışanlara (sunucular, oyuncular, teknik ekip, bina ve yönetim görevlileri vb), ulaştırma (linkler, uydular vb.) giderlerine kadar uzun bir liste oluşturmaktadır. Öte yandan izleyici (yani kitle iletişim ürünlerinin tüketicisi) televizyondan yararlanmak için (paralı kanallar ve ödemeli yayınlar hariç) yalnızca bir defa televizyon aletini satın almak için para ödemek zorundadır. Bunun dışında hiçbir ödeme yapmadan televizyon yayınlarını izleme olanağına sahip olur. Oysa diğer pek çok kitle iletişim aracında her seferde ayrı para ödenmesi gerekmektedir. Bu özelliği televizyonun yaygınlaşmasındaki en önemli etkenlerden biridir. Burada akla gelen soru, bu kadar masraflı bir işin nasıl finanse edildiğidir. Bunun yanıtı ise reklam gelirlerinde yatmaktadır. Televizyon kuruluşlarının gelir kaynağı yayınladıkları reklamlar için aldıkları ücrettir.

Televizyon kendinden önceki kitle iletişim araçlarının geçirdiği sıkıntıları, edinilen deneyimler sayesinde daha kolay atlatmış ve daha hızlı bir gelişim göstermiştir. Onun gösterdiği gelişim diğer kitle iletişim araçlarını ise olumsuz yönde etkileyerek onlara gösterilen rağbeti azaltmıştır. Gerek inandırıcılığı, gerek maddi anlamdaki ucuzluğu gerekse kolay tüketilebilirliği nedeniyle toplumlar tarafından son derece çabuk benimsenmiş ve kısa sürede ev içinde en değerli köşeye kurularak hane halkını çevresine toplamıştır.

I . 1 . 2 . İdeoloji Üretme Aracı Olarak Televizyon

Televizyonun yayıldığı kitlenin genişliği düşünüldüğünde kitle iletişim araçları arasındaki önemi ortaya çıkmaktadır. Televizyon yöneldiği başka bir deyişle hedef aldığı kitle açısından çeşitli işlevler yerine getirmektedir. Bu işlevleri; haber verme ve aydınlatma, eğitme, eğlendirme, mal ve hizmetlerin tanıtılması ile inandırma ve harekete geçirme olarak beş ana başlıkta toplamak mümkündür. Televizyon bu işlevlerinin yanısıra bir yandan bunların hepsini kapsamakta olan bir yandan da bunların işlerlik kazanmasını sağlayan bir işlev daha yüklenmiştir. Bu işlev ise televizyonun ideoloji yaratma işlevidir.

I . 1 . 2 . 1 . İdeoloji

İdeolojiyle ilgili her ne kadar üzerinde anlaşmaya varılmış ortak bir tanım bulunmasa da bu çalışmanın içeriğiyle örtüşen James Lull'un tanımı açıklayıcı olacaktır: "*İdeoloji; düşüncenin, değerlerin, yönelimlerin ve teknolojik olarak dolayımlanmış olan ve kişilerarası iletişim aracılığıyla ifade edilen fikirsel bakış açılarının biçimlenme eğilimlerinin örgütlü duruma gelmesidir.*"[8]

İdeoloji kavramı ilk kez Fransız düşünür Destutt de Tracey tarafından "*duyguların ve düşüncelerin çözümlenmesiyle insan doğasını anlamayı olanaklı kılacak bir bilim*"i tanımlamak amacıyla kullanılmasına karşın, günümüzde kullanımı bu anlamından tamamen uzaklaşmıştır.[9] Kavram sonraları başını Karl Marx'ın çektiği bir grup Marksist kuramcı tarafından geliştirilmiştir.

Marx'a göre ideoloji, yönetici sınıfın fikirlerinin toplumda doğal ve normal görünmesini sağlayan bir araçtır.[10] "*Biricik anlamlı ve pozitif gerçekliğin, varoluşlarını maddi olarak üreten, maddi, somut bireylerin somut tarihinin gerçekliğinin günden arta kalanlarıyla kurulmuş, anlamsız, yararsız, katkısız bir rüya, hayali bir birleştirmedir.*"[11] Marx, işçi sınıfının kendilerini, kendilerine ait olmayan fikirler aracılığıyla anlamaya yönlendirildiklerini söylemektedir.[12] Marx'ın son derece açık gördüğü ideoloji kavramı ondan sonra birçok düşünürün ilgi alanına girmiş olsa da pratik anlamda ideoloji kuramı Louis Althusser tarafından geliştirilmiştir.

Althusser ideolojiyi "*bir sınıfın diğerine kabul ettirdiği bir fikir dizgesinden çok tüm sınıfların katıldığı süregiden ve her yana yayılmış pratikler dizgesi*" olarak

---

[8] James Lull. **Medya, İletişim, Kültür**. Çev: Nazife Güngör. Ankara: Vadi Yayınları,2001, s. 17

[9] Çiler Dursun. **Televizyon Haberlerinde İdeoloji** . Ankara: İmge Kitabevi, 2001, s.23

[10] John Fiske. **İletişim Çalışmalarına Giriş**. Çev: Süleyman İrvan. Ankara: Bilim Sanat Yayınları,1996, s.221

[11] Louis Althusser. **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları** Çev: Yusuf Alp - Mahmut Özışık. İstanbul: İletişim Yayınları,1991, s.47

[12] John Fiske. A.g.y., s.221

tanımlamıştır.[13] Tüm çalışmalarının ana sorunsalına ideolojiyi oturtan Althusser "İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları" adlı kitabında egemen devletin iki tür aygıtı olduğundan söz etmektedir. Bunlardan biri, devletin baskı aygıtları, diğeri ise devletin ideolojik aygıtlarıdır.

Althusser'e göre devletin ideoloji aygıtları şunlardır:

- Dini DİA (değişik kiliseler sistemi)
- Öğretimsel DİA (değişik, özel ve devlet okulları sistemi)
- Aile DİA'sı
- Hukuki DİA
- Siyasal DİA (değişik partileri de içeren sistemi)
- Sendikal DİA
- Haberleşme DİA'sı (basın, radyo televizyon vb.)
- Kültürel DİA (edebiyat, güzel sanatlar, spor vb.)[14]

Bu ideolojik aygıtların bazı ortak özelliklerini ise şu şekilde anlatmaktadır: Baskı kullanmalarına rağmen, tümüyle ideolojiye öncelik vererek işlerler. Aynı zamanda baskı en son durumda olsa bile, ancak çok hafifletilmiş, gizlenmiş hatta sembolik bir baskı söz konusudur; okuldan ihraç, cezalar, sansür... Çok sayıda ve birbirinden ayrıdırlar. Görece özerktirler. Devletin değişik ideoloji aygıtları arasındaki birlik, egemen sınıfın ideolojisiyle çoklukla çelişkili biçimlerde sağlanır.[15]

Althusser DİA'ların nasıl işlediğini ise şu sözleriyle açıklamaktadır: "*Tüm DİA'lar hangisi olursa olsun üretim ilişkilerinin yeniden üretimi yani kapitalist sömürü ilişkilerinin yeniden üretimini hedeflemektedir. Ayrıca her biri bu hedefe kendine özgü yoldan katkıda bulunur.*"[16] Ayrıca Althusser ideolojiden kaçınmanın mümkün olmadığını önemle vurgulamıştır.[17]

---

[13] John Fiske. A.g.y., s.223

[14] Louis Althusser. A.g.y., s.33-34

[15] Louis Althusser. A.g.y., s.35

[16] Louis Althusser. A.g.y., s.43

[17] John Fiske. A.g.y., s.226

Antonio Gramsci'nin ideoloji kuramına katkısı ise hegemonya kavramıyla bağlantılıdır. "*Hegemonya toplumsal gücün kendisidir; bir güç kazanma ve sürdürme yöntemidir.*" Hegemonya kavramının ortaya çıkmasını sağlayan Gramsci, toplumsal farklılıkların en güçlü göstergesi olarak ekonomik konum üzerinde vurgu yapan Klasik Marksist kuramı, ideoloji alanı içerisinde daha da genişletmiştir. Toplumun üst yapısı üzerinde durmuş ve onun ideoloji üreten kurumlarını anlam ve güç düzeyindeki mücadele içinde değerlendirmiştir.[18]

I . 1 . 2 . 2 . İdeolojik Pratiğin İşlevleri: Televizyon Örneği

Dursun, televizyon ile ideoloji arasındaki ilişkinin kaynağını şu şekilde açıklamaktadır:

> "*Bu ilişki eleştirel yaklaşımların sorunsallaştırdığı bir konudur. Eleştirel yaklaşımlar temelde, üretim araçlarının mülkiyetine sahip olan sınıfın elinde bulunan iktidarı, kendi çıkarlarının devamlılığı için düzenlenen devlet mekanizması aracılığıyla baskıcı ya da rıza kazanıcı bir şekilde uygulanan merkezi bir kavram olarak ele almaları nedeniyle, ideoloji ve kitle iletişim araçları arasındaki ilişkiselliğe odaklanmışlardır.*"[19]

Televizyonun ideolojik yönünü anlatan pek çok görüş, bu görüşlerin yer aldığı pek çok makale bulunmaktadır. Televizyon ile ideoloji arasındaki ilişkinin kaçınılmazlığı nedeniyle bu konu her iki alana ilgi duyanlar tarafından sık sık işlenmiştir. Baudrillard televizyonun hedefini "*İster politik, ister eğitici, isterse kültürel içerikli olsun sonuçta niyet, anlam ileterek kitleleri anlamın egemenliği altında tutmaktır.*" sözleriyle anlatmaktadır.[20]

Çalışmalarına ideoloji ve ideolojinin kitle iletişim araçlarınca taşınması çevresinde yoğunlaştıran James Lull bu konuya ilişkin şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

---

[18] James Lull. A.g.y., s.52

[19] Çiler Dursun. A.g.y., s.19

[20] Jean Baudrillard. **Sessiz Yığınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu**. Çev: Oğuz Adanır. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2003, s.17

"Televizyon, kültürel birtakım parçaların bilişsel kesitlerini oyunlaştırarak ve popülerleştirerek sunmakta eşsiz bir beceriye sahiptir. Bu parçalar ve kesitler toplumsal dönüşüm ve etkileşim içerisinde ideolojinin akışını gerçekleştirirler...Bu yönüyle televizyon egemen ideolojinin en güçlü aktarıcısıdır."[21]

David Sholle ise eleştirel çalışmalar tarafından saptanan ve ideolojik olarak nitelenen bir dizi televizyon pratiğini şu şekilde aktarmaktadır:

"Çökelme", dibe yerleşen, kendini gömülü bir ideoloji olarak depolayan söylemdir. Bunlar göndermede bulundukları toplumsal ilişkilerin ortadan kalkmasından uzun zaman sonra geriye izler bırakır. Televizyonun ideolojik işlevinin bir kısmı bu çökelmiş söylemlerin toplumsal yaşam içinde yer alabileceği bir alan kurmak ya da zaten mevcut olan bu alana destek sağlamaktır.

"Şeyselleşme", mevcut olanın doğallaştırılmasıdır. Şeyselleşmede dünya tamamen, rasyonel varlıkların arasındaki ilişkilerin hepten sona erdiği ve geriye kalanın yalnızca şeyler arasındaki ilişkiler olduğu bir alana dönüşür. Söylemsel düzeyin, söylemsel olmayan pratiklerle ilişkilendirilmesi gerekir. Bu bakış açısında, üretim bağlamları göz önüne alınarak incelendiğinde televizyon metinleri, ürünün dağıtım, yaratım ve üretim sürecinden önce gelen daracık bir alanda biçimlenir. Şeyselleşmenin gerçekleşeceği alan, televizyon metinleri aracılığıyla sağlanmış olur.

"Uyarlama", yavaş yavaş gerçekleşen değişme yoluyla uyumluluğun yaratılmasıdır. Televizyon, gözle görülürün gerçekliğinin tek rasyonel söylev alanı haline geldiği bir görsel kültür yaratır. Bu görsel kültürün yaratılma süreci yaşam tecrübesini parçalara ayırarak, görme ve işitmenin klişe biçimlerini ve çizgisel bir zaman anlayışını yaygınlaştırarak tamamlanır.

"Yatıştırma", yoğunluğu azaltmak, pasif kılmak ve susmaktır. Kitle iletişim araçları, bir duygu yapısından yoksun, dolayımlanan kodlanmış ve gerçek yerinden uzaklaştırılan yaşam tecrübe biçimleridir. Televizyon söylemi bir seyir söylemi yaratmaya hizmet ederek tecrübenin etkinliğini yok eder. Seyir söyleminde dile gelen, düşünceler değil düşünceler açısından bir konumdur. Tek tek televizyon metinleri, merkezi bir "*dış dünyanın kendi mahrem yaşamına iletilmesini evde oturup bekleme*" duygusu etrafında örgütlenmiştir.

---

[21] James Lull. A.g.y., s.22

"Meşrulaştırma", resmi ya da biçimsel onayın verilmesidir. İlk meşrulaştırma işlemini televizyon haberleri destekler. Televizyonun, söylemi tüketim terimlerine indirgemesi meşrulaştırmanın ikinci işlemini destekler. Boş zaman tüketimi bilincin yerini aldığında, tüketicinin üretilmesi en az şeylerin ya da resmi görüşlerin üretilmesi kadar önem kazanır.

"Depolitizasyon", pratik soruların kamusal tartışmadan dışlanmasıdır. Televizyon, bireylerin kendi kültürlerini üretme kapasitesini azaltırken aynı zamanda demokratik bir seçim yanılsaması yaratır. Kitle kültürünün dayattığı mahremiyetçilik depolitize edilmiş kamusal dünyayı egemenliği altına alır.

"Fosilleştirme", değiştirme yetisinden yoksunlaşmadır. Dışlama sürecinin, alternatif söylemsel oluşumların önünü kesme etkisi vardır.

"Ters yönde tartışma", kendi formülleştirdiği çatışmalarla beslenen söylemdir. Medya öbür sınıfların imgelerini inşa eder ve sınıfların farklılıklarını bir bütünlük, çoğulluk içinde birlik yaratacak şekilde dokur. [22]

İletişim sektörü, ikna edici ve etkin bir ideolojik araç olmasıyla birlikte doğal ve gerekli bir alan olarak dikkat çekmektedir. Gramsci'nin ideolojik hegemonya kuramına göre "*Kitle iletişim araçları, yönetici seçkinlerin, zenginliklerini, güçlerini ve konumlarını kendi felsefelerini, kültürlerini ve etik değerlerini yayarak sürdürmekte kullandıkları araçlardır*".[23] Althusser de yapılan deneylere dayanarak, "*çağırmayı ileten iletişim araçlarının, çağırma eyleminin neredeyse hiçbir zaman yöneldiği kişiyi ıskalamayacak biçimde*" olduğunu söylemektedir.[24] Althusser'in işaret ettiği bu nokta bir sonraki aşamada, "*ideolojinin bireyleri özneler olarak çağırdığı veya adlandırdığı*" düşüncesine gitmektedir.[25] Bu konuya gönderme yapan

---

[22] Aktaran; Mehmet Küçük (Derleyen). **Medya İktidar İdeoloji**. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları,1999, s.271-297

[23] James Lull. A.g.y., s.51-54

[24] Louis Althusser. A.g.y., s.64

[25] Louis Althusser. A.g.y., s.65

ve televizyonun *"izleyiciyle konuşur gibi olması"* özelliğinin altını çizen Aziz de bunun, televizyonun ikna ediciliğinde önemli bir payı olduğunu vurgulamaktadır.[26]

Kaplan ise "Öykü Anlatma ve Mit Üretme Aracı Olarak Televizyon" adlı kitabında, televizyonun öyküler atma yoluyla bu öykülerin içine gizlenmiş çeşitli mit*lerin toplumca kabul görmesini sağladığını anlatmaktadır. Televizyonun -haberler de içinde olmak üzere- tüm program türlerinin bu işlevi yerine getirecek şekilde düzenlenmiş olduğunu belirtmiştir. Programların yayın mantığı, hitap biçimi, metinlerin sürekliliği ve canlı yayınların etkinliği sayesinde, televizyonun "öykülerini" anlattığını açıklamaktadır.[27] Televizyon egemen kurumların ve değerlerin yaşatılıp üretilmesine aracılık eder. Fiske bunun televizyonda göstergeler aracılığıyla nasıl gerçekleştirildiğine ilişkin görüşlerini şöyle ortaya koymaktadır:

> *"Göstergeler, mitlere ve değerlere somut bir biçim verirler ve böyle yaparak onları desteklerler ve kamusal hale getiriler. Biz göstergeleri kullanarak ideolojiye can veririz ve onu yaşatırız, ancak aynı zamanda bu ideoloji ve ideolojik göstergelere verdiğimiz yanıtlar tarafından inşa ediliriz. Göstergeler mitleri ve değerleri kamusal hale getirdiklerinde, onların kültürel özdeşleştirme işlevlerini yerine getirmelerine olanak sağlarlar; yani, bir kültürdeki kişilerin ortaklaşa kabul ettikleri, paylaştıkları mitler ve değerler aracılığıyla o kültürün üyesi olduklarını teşhis etmelerine olanak sağlar."*[28]

Öte yandan izleyiciler televizyonun bu şekilde işleyen ideolojik yanını bir yana bırakarak televizyon ürünlerinin gerçekliğine halen inanmaktadırlar. Laurent Laplanto *"televizyonun izleyicisinde mutlak bir gerçeklik duygusu uyandırdığını söyler."* Ona göre televizyonun izleyicinin kafasına yerleştirdiği *"gerçeğe sahip olmanın verdiği o huzur"*u bozmak imkansızdır.[29] Denise Bombardier de *"birçok*

---

[26] Aysel Aziz. A.g.y., s.64

* Mit: Bir şey üzerinde düşünme, onu kavramlaştırma ya da anlamanın kültürel yoludur (John Fiske. A.g.y., s. 118).

[27] Yusuf Kaplan. **Öykü Anlatma ve Mit Üretme Aracı Olarak Televizyon**. İstanbul: Ağaç Yayıncılık,1992, s.27-46

[28] John Fiske. A.g.y., s.219

[29] Aktaran; Jean-Marie Charon. (Derleyen) **Medya Dünyası**. Çev: Oya Tatlıpınar. İstanbul: İletişim Yayınları,1992, s.142

insanın küçük ekranda gördüklerinin dışındaki her şeyi yok saydıklarını ve gerçek olarak kabul etmediklerini" söylemektedir. [30]

James Lull'un şu sözleri ise durumu özetler niteliktedir: "*Kitle iletişim araçları gerekli öğeleri, bireylerin bilincine başka türlü orada olamayacak şekilde öylesine yerleştirir ki, bilinç onları asla ret etmez; çünkü bu öğeler söz konusu toplumsal kültürde olabildiğince derin bir paylaşım alanına sahiptirler.*"[31]

I . 1 . 3 . Televizyonun Estetik Boyutu Üzerine

Televizyonu etkin bir kitle iletişim aracı olduğu ölçüde etkin bir sanat aracı olarak da değerlendirmek mümkündür. Her ne kadar estetik özelliklerini ve diğer sanatlardan farklarını ortaya koyması zaman almışsa da, bugün televizyonun da güçlü bir estetik yönü olabileceğini kabullenmek gerekmektedir. Kimi zaman başka alanlardan aldıklarını kendi bünyesinde dönüştürerek yeni boyutlar kazandırmış, kimi zamansa tamamen kendine özgü yeni özellikler geliştirerek sanatsal varlığını ortaya koymuştur.

Türk Dil Kurumu sanatı "*bir duygunun, tasarının veya güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık*"[32] olarak tanımlamaktadır. Bu tanım bağlamında televizyonun sanatsal bir yönü olmasının ötesinde televizyonun başlı başına bir sanat dalı olduğu ortaya çıkmaktadır. Monaco, üçe ayırdığı sanat sınıflamasında televizyonu; (gerçek zamanda varolan) gösteri sanatlarından, (konu hakkında gözleyiciye bilgi aktarmak için yerleşik kodlara dayalı) temsil sanatlarından ayırarak ona gözleyici ile konu arasında doğrudan bir yol sağlayan (ve kendi kodlarına sahip ama niteliksel olarak temsil sanatlarından çok daha doğrudanlık özelliği gösteren) kayıt sanatları içerisinde yer vermektedir.[33]

---

[30] Aktaran; Jean-Marie Charon. A.g.y., s.193

[31] James Lull. A.g.y., s.52

[32] www.tdk.gov.tr

[33] James Monaco. **Bir Film Nasıl Okunur.** Çev: Ertan Yılmaz. İstanbul: Oğlak Yayıncılık, 2001, s. 31

Seyide Parsa ise televizyonun bir sanat olmasını sanatın "*insanın kendine özgü aletlerle farklı malzemelerle kendi içsel görünümlerini başkalarına duyurmak, göstermek, başkalarında özel duygular uyandırmak için yaptığı bir dizi hareket*" tanımına dayandırmaktadır. Bu çerçevede; bir araca (kamera ve diğer araçlar), bir malzemeye (ses ve ışık dalgaları) ve tekniğe (sanatçının işlemlerine) sahip olması bakımından televizyon da bir sanat sayılmalıdır görüşünü savunmaktadır.[34]

Televizyon kendinden önceki birçok sanat dalından yararlanmıştır. Televizyonla en çok ilişkisi olan iki sanat dalı sinema ve tiyatrodur. Televizyonun ortaya çıkışı ve evlere girişiyle sinemaya olan ilgide bir düşüş yaşanmış olduğu sayısal verilerle de belirlenmiş bir gerçektir. Aziz bu durumun, sinemanın kendi olanaklarını zorlayarak yaratıcılığını artırmasını tetikleyen bir yönü olduğunu vurgulamaktadır. "*...renkli, sinemaskop ve üç boyutlu film yapımı, gösterişli dekorlar ve bol figüran kullanımı, arabalar içinde film izlemeyi olanaklı kılan açık hava sinemaları ile sanat filmlerinin (underground film) yapımı...*" gibi birçok değişiklikte televizyonun payı olduğunu iddia etmektedir.[35] Ayrıca bu ilişkiler çerçevesinde değinilmesi gereken bir diğer nokta da, bu iki alan arasındaki yardımlaşmadır; sinema filmlerinin televizyonlarda gösterilmesi, yetişmiş insan gücünden (teknik ve oyuncu olarak) birlikte yararlanılması ve ekranın anlatım araçlarının kullanımı...[36]

Televizyonun ilişki içinde olduğu bir diğer önemli sanat dalı tiyatrodur. Aziz, televizyonun tiyatroya olan etkisini değerlendirirken tiyatroyu daha çok bir sanat dalı olarak görenler için pek fazla değişiklik yaratmadığını söylemiş ancak onu eğlence aracı olarak görenlerin ilgisinin azaldığını belirtmiştir.[37] Mutlu ise televizyonun tiyatrodan "*diyalog, aksiyon ve oyunculuk*" bağlamında yararlandığını vurgulamaktadır. [38]

---

[34] Seyide Parsa. **Televizyon Estetiği**. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları,1994

[35] Aysel Aziz. A.g.y., s. 78

[36] Erol Mutlu. A.g.y., s. 41

[37] Aysel Aziz. A.g.y., s. 79

[38] Erol Mutlu. A.g.y., s. 41

Bunların dışında televizyon, "video sanat" adıyla bilinen yeni bir sanat alanının da oluşmasını sağlamıştır. Video sanat; "*resim, heykel, tiyatro, sinema, müzik gibi sanatların çoğunun bir araya gelmesi ve biçim değiştirmesiyle ortaya çıkan bir akım*" olarak tanımlanmaktadır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, bu yeni sanatın kendini kabullendirmesi uzun zaman alacaktır.[39]

Başlıcaları sinema ve tiyatro olmak üzere diğer sanat dallarıyla da yakın ilişkileri olan televizyon, zamanla kendi kimliğine kavuşmuştur. Televizyonu bağımsız bir sanat dalı olarak diğer sanat dallarından ayıran özelliklerini John Ellis şu şekilde anlatmaktadır:

> "*Televizyon görüntüsü doğasından kaynaklanan kendine özgü birtakım nitelikler taşımaktadır. Televizyon yayıncılığında görüntü anındalık etkisine sahiptir, canlıdır; üretildiği anda iletilebilmektedir. Anındalık özelliği televizyonun doğrudan olma etkisini artırmaktadır. Televizyon yakın çekim aracıdır...Televizyonun yakın çekime bağlılığı, izleyiciye yakın olma duygusunu ve içtenlik etkisini vermektedir.*"[40]

Özön de televizyon sanatını tanımlarken canlı yayınların ve olayı ortaya çıktığı anda aktarmanın önemini ve televizyona özgülüğünü vurgulamaktadır.[41] Sarah Kozloff ise televizyon anlatısının özelliklerini şöyle maddeleştirmiştir:.

1. Önceden tahmin edilemeyen öykü formülleri,
2. Karmaşık modeller içinde yer alan ve sık sık ara verilen birbiri içine giren öykü çizgileri,
3. Standartlaşmış rollere uygun düşen bireyselleştirilmiş, çekici karakterler,
4. Reklamlarda hatırlatıcı, dizilerde işlevsel olan dekor ve düzenlemeler,
5. Anlatıcının yerini tutan "dış ses" anlatımı ve çoğu zaman söylemi doğallaştırmak için kullanılan doğrudan hitap şekli,
6. Anlatı düzeyi ve sesinin karmaşık dokusu,
7. Güvenilir ve her şeyi bilen anlatıma yönelme,

---

[39] Emel Ceylan Tamer. A.g.y., s. 128-129

[40] Aktaran; Alev Fatoş Kaylı. **Televizyon Haber-Magazin Programlarının Görsel Söylemi.** (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü RadyoTelevizyon Anabilim Dalı, İzmir, 1999, s.51

[41] Nijat Özön. **Sinema, Televizyon, Video, Bilgisayarlı Sinema Sözlüğü.** İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2000, s.700

8. Kısa cümleli konuşma ve sahnelelemeye dayanma,
9. İleriye dönüşlü/geri dönüşlü anlatımlarda zaman sırasına uymama,
10. Melez formatlar ya da diziler,
11. Reklam aralarının yerleştirilmesi,
12. Standart zaman sürelerine uyacak uzunluktaki kesmeler,
13. Kısa cümlelerden oluşan öykü anlatımı."[42]

Televizyonun sanat olmasını sağlayan estetik ögeler ise küçük ekranı içerisinde biçimlenir. Estetik TDK tarafından *"sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu*"[43] olarak tanımlanmaktadır. Estetiğin televizyona uyarlamasından doğan televizyon estetiği ise "*televizyonu güzel sanatların bir dalı olarak ele alıp televizyondaki yaratma çabasının dayandığı temelleri, kuralları en geniş biçimde inceleyen, bu incelemelerden bir genellemeye varmaya çalışan estetik dalı*"[44] anlamı taşımaktadır.

Levent Kılıç, televizyonun kendi tarihi içinde elektronik görüntüyü bir kitle iletişim aracı olarak zengin ve çeşitli nitelikleriyle topluma sunduğunu anlatırken onun ham maddesi olan elektronik görüntüyle neler yapılabileceğinin göz ardı edildiğini vurgulamaktadır. Kılıç daha da ileri giderek elektronik görüntünün sanatçıya sınırsız olanaklar verdiğini savunmaktadır.[45]

> "*Televizyon ekranı yaşamdan küçüktür...Televizyon dünyaya kapalı, karanlık bir salonda değil izleyicinin günlük yaşam alanında kurulmuştur. Bu görsel değişimlerin televizyonda ilginç olabilmesi için daha uç noktalarda ve daha çarpıcı olması gerektiği anlamına gelmektedir.*"[46]

Televizyonun yakalamaya çalıştığı niteliklere ulaşabilmek için kullandığı kimi yöntemler vardır. Bunlar televizyon estetiğin temel unsurlarını oluşturur ve bazı

---

[42] Aktaran; Alev Fatoş Kaylı. A.g.t., s. 53-54

[43] www.tdk.gov.tr

[44] Nijat Özön. A.g.y., s. 696

[45] Levent Kılıç. **Görüntü Estetiği.** İstanbul : Yapı Kredi Yayınları, 1994

[46] Neil Postman - Steve Powers. **Televizyon Haberlerini İzlemek.** Çev: Aslı Tunç. İstanbul: Kavram Yayınları, 1992, s. 90

etkileri yaratmada kullanılır. Televizyon estetiğinin temel unsurlarını altı başlık altında toplamak mümkündür:

1. Işık : Işık; yaşamı ortaya çıkaran bir öge olarak görsel algılamayı, mekana ve zamana uyumu sağlar. Bir yandan nesnelerin şekillerini ve büyüklüklerini kavramayı sağlarken diğer yandan da psikolojik etkileri ile değerli bir anlatım aracı[47] olarak televizyonun vazgeçilmez bir ögesi olmuştur. Televizyon programları genelde stüdyoda üretildiğinden ışık için özel bir ışıklandırma sistemine gereksinim duyulur. Bu gereksinim aydınlatmayla giderilmektedir. "*Kameranın cisimleri net bir şekilde görebilmesi için belirli ölçüde, toptan ve kuvvetli bir ışık kaynağının oluşurulmasına aydınlatma denir.*"[48] Işığın yukarıda belirtilen temel kullanımları dışında özel amaçlarla kullanılması da söz konusudur. Üstten bir aydınlatma, bezgin umutsuz bir atmosfer yaratılmasında kullanılırken, aşağıdan yapılan bir aydınlatma fantastik, gerçek üstü hacimler oluşturma etkisine sahiptir.[49]

2. Renk: Görsel anlatımın unsurlarından biri olarak ele alınan renkler ise, birçok sanat dalında olduğu gibi televizyonda da ifade yeteneğine yeni boyutlar kazandıran bir öge olarak kullanılır. Televizyonda özellikle son dönemlerde canlı ve çarpıcı renklerin sıkça kullanıldığı, bu renklerin yarattığı psikolojik ve kültürel etkilerden yararlanıldığı gözlenmektedir. Televizyonda en fazla kullanılan renkler kırmızı, mavi ve beyazdır.

Kırmızı :

Güç, yaşam, enerji, cinsellik, dinamizm ve heyecanı temsil eder. Uzun süre izlendiğinde gerginlik ve heyecan yaratır. Kısa sürede ise dikkat çeker ve bakışı üzerinde toplar. Tehlike ve yasakların belirtilmesi amacıyla kullanılır. Ayrıca bu renkteki nesnelerin daha büyük ve yakın algılandıkları da tespit edilmiştir.

---

[47] A. Gülümser Şavk Belkaya. **Film Çözümlemede Temel Yaklaşımlar**. İstanbul: Der Yayınları,2001, s.106

[48] A. Kadir Demircan. **Video, Kamera, Fotoğrafçılık ve Televizyon Yapımcılığı**. Ankara: Güldikeni Yayınları,2000, s. 93

[49] A. Gülümser Şavk Belkaya. A.g.y., s. 117

Siyah :

Kapanma, umutsuzluğu, tembelliği, olumsuzluğu, kötü talihi simgeler. Zorunluluk ve baskı duygusu yaratır. Ayrıca karşı çıkışı, baş kaldırmayı, ölümü, cehennemi, büyüyü, resmiyeti çağrıştırır. Diğer renkli nesnelerin arasında olduğundan daha büyük ve ağır görülür.

Beyaz :

Çözülme, teslimiyet, bağlanma, hoşgörüyü simgeler. Özgürlük, açıklık, aydınlık, ve dinginlik ifade eder. Temizlik, saflık, doğanın tazeliği, genç kızlığı ve suçsuzluğu çağrıştırır.

Mavi :

Sessizlik, sakinlik ve pasifliği temsil eder. Memnuniyet verici ve rahatlatıcı bir etkiye sahiptir. Birey üzerinde tazelik, serinlik, ve hijyen duygusu yaratır. Açık mavi renk daha az dikkat çekicidir, kişiyi rüya alemine götüren bir etkisi vadır. Koyu mavi ise sonsuzluk duygusu verir.

Pembe :

Çekingenlik, incelik, nezaket, yumuşaklığı çağrıştırır. Huzur ve güven verici, romantizm, sevgi, şefkat ve dişilik çağrıştırır.

Turuncu :

Canlılığı ifade eder. Mutluluk, sevinç ve dışa dönüklük duygusu yaratır. Sonbaharı ve sıcaklığı simgeler.

Gri :

Duygusuzluğu, yavaş bir bitişi, yaklaşan ölümü simgeler. Birey üzerinde depresif, hüzün verici, maskeleyici, koruyucu bir psikolojik etkiye sahiptir. Ayrıca koyu gri kirliliği çağrıştırır.

Mor :

Duyarlılığı, hassasiyeti, duygusallığı, hüznü, melankoliyi, gizemi, esrarengizliği ifade eder. Bireyi geçmişe götüren, hayale daldıran, anılar uyandıran bir etkiye sahiptir. Mor, içe dönük mistik düşüncenin rengidir. Şefkati, yalnızlığı, erotizmi simgelemek amacıyla kullanılır. Koyu mor ise büyü, sihir, endişe, korku, mahremiyet, yalnızlık ve üzüntü duygularını çağrıştırır. Mor renge yakın bir renk

olan eflatunun ise etkileri mora benzemekle beraber daha alt düzeydedir. Eflatun, kadınımsı bir etkiye sahiptir ve daha çok kadın cinselliği çağrıştırır.

Kahverengi :

Gevşetici, rahatlatıcı, yatıştırıcı bir etkiye sahiptir. Varlık ve konfor kavramları ile birlikte düşünülen bir renktir. Sağlıklı yaşam, fayda ve sağlamlık duygusu verir.

Lacivert :

Saygınlığın ve tutuculuğun bir ifadesidir. Düzeni temsil eder. Bu yüzden üniformalarda tercih edilir.

Sarı :

Çözülme, gevşeme ve sınırlamaların genişletilmesini ifade eder. Değişiklik, macera duygusu, sevecenlik, atılganlık, mutluluk, iyimserlik, neşe ve girişimcilik etkisi uyandırır. Aydınlık, açıklık, şeffaflık, parlaklık ve hafiflik duygusu uyandırır.

Yeşil :

Dinginlik, istikrarlılık, metanet, tazelik ve sakinliği çağrıştırır. Doğada dinlendirici bir etkisi olmasına karşı, diğer ortamlarda ruhsal gerginlik yaratır. Bireyde gerginlik, cesaret, güven, kararlılık, sadakat ve üstünlük duyguları uyandırır.[50]

3. İki Boyutlu Uzay: (Ekranın dikey ve yatay güçleri) Bir görüntünün yüzeyini sınırlayan doğruların oluşturduğu dikdörtgendir. Çerçeve olarak adlandırılan bu dikdörten televizyon için ¾'tür. Bu çerçeve içinde neyin, nasıl yer alacağına karar verilmesi büyük önem taşır. İzleyicinin duygularını etkilemek ve dikkati belli bir noktaya çekmek için kullanır. Bir görüntü çerçevesi içinde yer alan her türlü ayrıntı, bir düzen ve estetik anlayışı içinde biraraya getirilir. Nesneleri ve kişileri konunun gerektirdiği dramatik yapıya uygun bir şekilde düzenleyerek izleyiciyi, amaçlanan ilgi merkezine yönlendirmek ve elde edilmek istenen etkinin güçlenmesini sağlamak mümkündür. Bu düzenlemelerin yapılmasında şekil, çizgi, ton, renk, doku ve ışık gibi görsel ögelerden yararlanılır. Görsel ögeler ana konunun kendisinde olabileceği gibi sahnenin çeşitli parçalarını birleştiren gerçek ya da hayli çizgiler de olabilir.[51]

---

[50] Ulufer Teker. **Grafik, Tasarım ve Reklam.** Dokuz Eylül Yayınları: İzmir, 2002, s. 82-86

[51] Şükrü Künüçen. **Görüntü Düzenleme ve Estetiği.** Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 1999-2000

Televizyonun kendine özgü en önemli özelliği ekranın küçük olmasıdır yani çerçevesi içinde yer alan her şey gerçeğinden küçüktür.[52] Bu özelliği bir yandan onun anlatım olanaklarını belirlerken öte yandan izleyiciyle yakınlık kurmasını sağlar.

4. Üç Boyutlu Uzay: (Ekranın imajının derinliği ve yüksekliği) Televizyon ekranının iki boyutlu alanı içinde görsel estetik ögeler kullanılarak elde edilen bir yanılsama sonucu üçüncü boyut etkisi oluşturulmaktadır. Buna görüntü boyutu da denilmektedir.[53] Öztuna derinlik yanılsaması yaratmanın üç yoldan yapılabileceğini anlatmaktadır. Bunlardan ilki üst üste bindirme yönetmidir. Bir nesne diğerinin üstüne binmişse bu, onun diğerinin önündeymiş gibi algılanmasına neden olur. Derinlik yanılsaması ya da algısı yaratmanın bir başka yolu görüntü içinde yer alan nesnelerin uzaklıklarına göre küçülmesidir. İnsanın uzaklık algısı uzaktaki nesnelerin yakındaki nesnelere göre daha küçük göründüğüne dair gözleme dayandığından bu tür bir görüntü düzenlemesi gerçek bir görüntü izlenimi oluşturacaktır. Dikey yerleştirme ise derinlik algısı yaratmanın üçüncü yoludur. Görüntünün alt kısmında yeralan nesneler izleyiciye daha yakın görünmektedir.[54] Bu düzenlemeyle de yine görüntüde derinlik etkisi yakalanmış olmaktadır. Bu çabalar televizyonda var olmayan derinliği yaratarak gerçekliği artırma çabası olarak değerlendirilebilir.

5. Zaman ve hareket: Televizyonda dördüncü boyut olan zaman nesnel ve öznel olmak üzere ikiye ayrılarak incelenir. Yayın, program, öykü, çekim, sahne, sekans süreleri nesnel zamanı oluştururken; filmin akışı, temposu ve oyunculuk hızı ise öznel zamanı oluşturur. Televizyonculukta asıl olan şimdiki zamandır. (özellikle canlı yayınlar söz konusu olduğunda) Ayrıca gerçek olaylar olağan akışları içinde tersine çevrilmeksizin verilir. Geçmiş hatırlatma amacıyla kullanılır. [55] Televizyonda hareket; kamera önündeki nesnelerin ve kişilerin hareketleri, kameranın hareketleri (kendi ekseni üzerinde yaptıkları ve optik kaydırma yolu ile) ve kurguyla yapılan

---

[52] Levent Kılıç. A.g.y., s. 66

[53] Levent Kılıç. A.g.y., s. 107

[54] Şükrü Künüçen. **Görüntü Düzenleme ve Estetiği.** Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 1999-2000

[55] Seyide Parsa. A.g.y., s. 14, 52-62

hareketlerden oluşur. Televizyon kurgusu da farklıdır. Doğrudan doğruya yayın sırasında ve anında değişik alıcılardan gelen resimlerden seçilerek yapılır.

6. Ses : Televizyonda ses unsuru; konuşmaları (anlatım, diyalog ve doğrudan hitap etme), ses efektlerini ve müziği kapsar. Gerekli ve ek bilgi sağlamak, olayın duygusal içeriğini kurmaya yardımcı olmak, yapımdaki olayların ritmik yapısını belirlemek olmak üzere çeşitli işlevleri yerine getirir. Televizyonda konuşma; anlatım, diyalog ve doğrudan hitap etme biçimlerinde yer almaktadır.

Anlatım; görüntüde görünmeyen ek seslerle, ek bir bilginin verilmesi (dolaylı anlatım), ne görülüyorsa onun duyulması (dolaysız anlatım), olaya başka bir yorum katmak amacıyla kullanılan ve ses ile görüntü arasında çelişkili bir durumun yaratılması (karşı anlatım) şeklinde kullanılabilir. İki ya da daha fazla kişi arasındaki karşılıklı konuşmaya diyalog denir. Diyaloglara en çok yer verilen televizyon program türü dizilerdir. Doğrudan hitap etme ise kişilerin ve sunucuların doğrudan doğruya izleyiciyle konuşmasıdır. Televizyonun en önemli özelliklerinden biri olan "seslenme" işlevini açıkça yansıtmaktadır. İzleyiciyle kurulan iletişim açısından son derece önemlidir. Neredeyse tüm programlarda kullanılmakla beraber haberlerin ve reklamların olmazsa olmaz özelliğidir.

Müzik de televizyonda ses kullanımının bir başka boyutudur. Televizyonda müzik, yapımların açılış ve kapanışında kullanılan tema müziği (jenerik müzik) ve yapımın atmosferi ile bütünlüğünü sağlamak amacıyla kullanılan dip müziği (fon müziği) olarak ikiye ayrılmaktadır.

Bir diğer ses unsuru olan ses efektleri ise, bir ses kaynağının kendi sesinin yayılması (içeriksel) ve tanımlayıcı-yorumlayıcı bir niteliğe sahip, fazladan bilgi içeren bir sesin yayılması (anlatımsal) şeklinde gerçekleştirilir. [56]

Bu estetik unsurların hayat bulduğu televizyonun küçük ekranı ve bunun doğal bir sonucu olan yakın çekim de televizyon estetiğinin önemli bir belirleyicisidir. Taranç'ın televizyonun asal ölçeği olarak tanımladığı yakın çekim, kaynağını televizyonun küçük ekranından almaktadır. Küçük ekran çevrenin gösterimine olanak tanımadığından çevreyi etkisiz kılmakta, bireyleri ve nesneleri çevresinden

[56]Şükrü Künüçen. **Sinema ve Televizyonda Ses.** Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 1999-2000

soyutlamaktadır. Böylece insanın topluma etkisini, insanın bireyselliği adına gözardı etme işlevini yerine getirmektedir.[57]

Televizyon estetiğinin en çok karşılaştığı iki sorunu ise "kitsch olma tehlikesi" ve "mimesis"tir.[58] Taklit, benzetme anlamı taşıyan mimesis, televizyon programlarının artık özgün bir şey sunamamalarını; sanatsal açıdan zevksizliği anlatan "kitsch" ise televizyonda estetik değerlerin azalmasını hatta yitirilmesini ifade etmektedir.

Televizyonda estetik özellikler daha çok programların iç yapısına gömülmüş durumdadır. Parsa bu bakımdan bu tür programların içeriklerinin incelenmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Televizyonun temelini oluşturan görüntünün ve onu oluşturan ögelerin anlamına ulaşılması ancak bu şekilde mümkündür. Bu bakımdan görüntüde yer alan temelanlamların yanında, yananlamların (eğretilemelerin, düzdeğişmecelerin) ve kodların çözümlenmesi başka bir deyişle televizyon görüntüsünün okunması gereklidir. Parsa bunun için göstergebilimin televizyona uygulanmasından doğan televizyon göstergebiliminin kullanılmasını önermektedir.[59]

Televizyon kendi yarattığı anlatım diline tanıdık ve ona özgü kuşaklar yaratmıştır.[60] Son derece karmaşık bir yapı gösterebilen bir kitleye yönelik yapılan yayınların bu kitlenin beğenisini kazanması amacı (dolayısıyla daha fazla izlenme), televizyon kuruluşlarını kitledeki en küçük ortak paydayı bulmaya hatta bunu yaratmaya iter. Bu en küçük ortak paydaya giden yol ise kitle kültüründen geçmektedir. Özgür Gönenç, kitle kültürünü "*belirli bir endüstrileşme tekniğine dayanan, endüstrileşmeyle birlikte ortaya çıkmış ve geniş halk kitlelerine yayılan davranışlar ve gösteriler bütünü*" olarak tanımlarken onu (dünyayı anlamaya ve anlatmaya yönelik) seçkinci kültür ile halkın (özellikle geleneklerine bağlı kalarak)

---

[57] Ragıp Taranç. "İletişim Estetiği", **Medya ve Kültür (1. Uluslararası İletişim Sempozyumu Bildirileri).** Ankara: İletişim Dergisi Yayınları 1: 349-360, 3-5 Mayıs 2000, s. 352

[58] Ragıp Taranç. A.g.m., s. 356

[59] Seyide Parsa. A.g.y., s. 100

[60] Levent Kılıç. A.g.y., s. 16

ürettiği kültür arasında bir konumda sunmaktadır.[61] Öte yandan kitle kültürünün her ikisini de kapsadığını söylemek mümkündür. Bu noktada Taranç da televizyonun "*estetik bakımdan biricik olanla orta karar olan arasındaki ayrımı daima gündemde*"[62] tuttuğu yolundaki sözleri bu belirlemeyi desteklemektedir. Televizyonun kitle kültürünü bir yandan üreten bir yandan taşıyan bir özelliği olması onu sanat dalı olarak nitelemeyenlerin başlıca dayanak noktasını oluşturmaktadır.

Mutlu, televizyonun farklı yönlerini şu şekilde dile getirmektedir: "*Televizyon hem bir endüstridir, hem de teknolojik bir araçtır; hem kültür ve sanat üretimidir, hem de eğlence kaynağıdır; ayrıca siyasal ve toplumsal bir kurumdur.*"[63] Kimi zamanlarda bu özelliklerinden bazılarının diğerlerinden daha baskın duruma gelmesi diğerlerinin yok olduğu anlamında yorumlanmamalıdır. Onu bir bütün olarak değerlendirmek, her işlevini bilinçli kullanmak ve tüketmek gereklidir.

I . 1 . 4 . İdeolojik ve Estetik Açılardan Televizyon Programları

Televizyonun ideolojik işlevleri, estetik unsurlar sayesinde hayat bulur demek yanlış olmayacaktır. Kısaca televizyonun içeriğini ideoloji, biçimini ise estetik oluşturmaktadır denilebilir. Yalnız burada şu noktaya dikkat etmelidir; televizyonun ideolojisi, her program türü içerisinde farklı estetik unsurlar aracılığıyla ortaya konur. Bu bağlamda televizyon programlarını ayrı ayrı ele alarak ideolojik işlevlerin esteik boyutlar içerisinde nasıl biçimlendiğini daha ayrıntılı incelemek yerinde olacaktır.

Televizyon programlarını çeşitli şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Yayın tekniğine (canlı yayınlanan, banttan yayınlanan, filmler ve bunların karışımı olan programlar), yapım biçimine (belgesel, konuşma, dramatik programlar) göre yapılan sınıflandırmalar olmakla beraber içeriklerine göre yapılan sınıflama, bu çalışma için daha uygun bir inceleme olanağı sunmaktadır. İçeriklerine (ya da amaçlarına) göre televizyon programları beşe ayrılmaktadır: Haber Veren Programlar, Eğitim-Kültür

[61] E. Özgür Gönenç. "Kitle Kültürü ve Kitle İletişimi", **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 13: 129-138, 2002, s.129-133

[62] Ragıp Taranç. A.g.m., s. 252

[63] Erol Mutlu. A.g.y., s. 24

Programları, Müzik-Eğlence Programları, Kısa Tanıtıcı Programlar ve Televizyon Dizileri. Bunlar dışında spor karşılaşmaları ve konserlere de yer verilmektedir. Ayrıca son dönemlerde çeşitli program türlerinin karışımdan oluşan ve melez programlar olarak adlandırılan programlar oluşmuştur.

I . 1 . 4 . 1 . Haber Veren Programlar

Haber veren programlar; haber bültenleri, haber programları, yorumlar, siyasi programlardır. Günün belli saatlerinde periyodik olarak yayınlanan haber bültenlerinde temel amaç, ülkedeki ve dünyadaki haberleri vermektir. Haber bülteni içinde ekonomi ve spor haberlerine ayrı yer ayrılabilmekte ayrıca hava durumuyla ilgili bilgiler de verilmektedir. Haber programları, bir haberi derinlemesine ele alıp inceleyen programlardır. Haber ve haber programlarla ilgili ayrıntılı bilgilere üçüncü bölümde yer verilecektir. Yorumlar önemli bir konuyu ele alıp tartışan programlardır. Yorumlar, yazılı basındaki köşe yazılarını anımsatmaktadır. Siyasi programlar ise hükümet bildiri ve konuşmaları, bütçe görüşmeleri, siyasi parti ilgililerinin konuşmalarından oluşmaktadır. Özellikle önemli siyasi gelişmelerin yaşandığı dönemlerde ve seçim zamanlarında bu programlara sık sık rastlanır.

I . 1 . 4 . 2 . Eğitim-Kültür Programları

Televizyonun bilgilendirme ve eğitme işlevlerini yerine getirmek üzere hazırlanan bu programlar, farklı ilgili alanlarına yanıt vermek üzere çeşitlere ayrılmıştır. Açıköğretim gibi sadece eğitimi amaçlayan programlar olduğu gibi daha çok kültürel bazı konulara eğilen programlar ve belgeseller de bulunmaktadır. Bilim ve teknolojiyle ilgili, sosyal-ekonomik, sanat-edebiyat, din gibi konularda yapılan stüdyo programları ve bunlarla ilgili belgesellerden oluşmaktadır. Bir konuyu ele alıp derinlemesine inceleyen çeşitleri olabileceği gibi, periyodik olarak yayınlananları da vardır. Ayrıca yine yukarıda belirtilen konularla ilgili tartışma programları da bu türe girmektedir.

Son dönemlerde sinema, moda, bilgisayar gibi konulara değinen bu programların içerikleri kadar biçimleri de değişmiştir. Çarpıcı renkler, müzikler, değişik dekorlar, çeşitli görüntü ve ses efektleriyle donatılmış programların içerikleri izleyiciyi bilgilendirmekten çok tüketime yöneltme ve kitle kültürünü benimsetme amaçları taşımaktadır.

Eğitim-Kültür programları içerisine kadınlara ve çocuklara yönelik hazırlanan programları da -içerikleri eğitimle ilgili olmak koşuluyla- koymak mümkündür.

I . 1 . 4 . 3 . Müzik-Eğlence Programları

Toplumların ve tek tek bireylerin sıkıntılı zamanlarında televizyon izleme oranlarında artış gözlenmektedir. Buna göre, toplumlar kargaşalı, stresli, sıkıntılı dönemlerinde televizyona yönelmekte, televizyonda da özellikle eğlenceyi tercih etmektedirler. Bu işlevi yerine getiren müzik-eğlence programlarını ikiye ayırarak incelemek daha yerinde olacaktır.

I . 1 . 4 . 3 . 1 . Müzik Programları

Müzik programları, belirli bir müzik türüne ait eserlerin (Türk Halk Müziği) ya da çeşitli türlerde müziklerin yayınlandığı programlardır. Müzik programlarıyla ilgili dikkat çekici nokta özellikle son yıllarda yoğunlaşan video-kliplerdir. Bir şarkının televizyonda yayınlanması sırasında ona eşlik eden görüntülerden oluşan video-klipler, televizyon kültürünün tüm ideolojik işlevlerini yerine getirmektedir. Özellikle genç izleyicilere yönelik yapılan yayınlarla egemen ideolojiler müziğin yardımıyla iletilmektedir. Peyami Çelikcan sürekli müzik yayınlarının ve video-kliplerin işlevlerini şöyle sıralamaktadır:

> *"Popüler müziğin kitlesel tanıtımını yapmak ve bu doğrultuda sürekli müzik yayını ile popüler müziği toplumsal ve bireysel yaşamın merkezine yerleştirmek; aynı parçaları tekrar tekrar yayınlayarak şarkıların ve şarkıcıların kısa sürede popülerleşmesini sağlamak; yıldızlar ve hayranlardan oluşan bir topluluk ruhu oluşturmak; Top 20, Top 40 ve müzik haberleri vb. yoluyla bu topluluk için bir müzik gündemi oluşturmak; müzik endüstrisine albüm satışı dışında, albümün kullanımından da gelir sağlamak; müzik tüketicilerini reklamcılara*

satmak ya da müzik aracılığıyla başka ürünlerin tanıtımının ve satışının yapılabileceği bir ortam hazırlamak."[64]

I . 1 . 4 . 3 . 2 . Eğlence Programları

Eğlence programları yarışmalar ve magazin programlarından oluşmaktadır. Yarışmalar genellikle stüdyo ortamında gerçekleştirilen ve izleyicilerin de katılımı olan programlardır. Yarışmalarda izleyici ekranı başında otururken, stüdyoda yarışmacı olarak bulunan kişinin heyecanını paylaşmakta ve başarılı olanla özdeşleşerek mutluluğuna ortak olmaktadır.[65] Verilen ödüller çeşitli armağanlar olabildiği gibi para ya da altın da verilebilmektedir. Yarışmalarda sunucu büyük önem taşımaktadır.

Magazin programları ise geniş bir izleyici kitlesine hitap eden, değişik konulardan derlenen ancak eğlence yönü ağır basan programlardır. Magazin kavramı giderek asıl anlamından uzaklaşmış; sanat, moda, ekonomi ve spor dünyasının ünlülerinin işten çok özel yaşamlarıyla ilgili haberler ve sansasyona dayalı görüntülerden oluşan bir program türüne dönüşmüştür. Böylece zenginlerin dünyasını anlatan bu yayınlarla, önerilen yaşam tarzı övülmektedir. Öğleden sonra yayınlanan ve kadın izleyicilere yönelik hazırlanan "kadın program"ları da magazin programlarındandır. Stüdyoda hazırlanan bu yapımlarda programa katılan çeşitli konuklar ağırlanmakta, müzikli ve eğlenceli bölümlere yer verilmektedir. Yemek, güzellik gibi toplum tarafından kadına yüklenen kimi görevlere ilişkin bölümler de bu programlarda yer almaktadır. Bu sayede kadının toplumdaki yeri ve durumu bir kez daha belirlenmektedir.

Bir başka eğlence program türü de çocuklara yönelik eğlence programlarıdır. Bunlar çocukların yaşlarına uygun eğitici ve eğlendirici bölümler içeren yapımlardır. Ayrıca yayın mantığı açısından dizilere benzemekle beraber çocuklara yönelik hazırlanan çizgi filmler de son derece hassas bir program türüdür. Çocukların gelişim sürecini etkileyen çizgi filmlerin pek çoğunun; salgırganlık ve satın alma

---

[64] Peyami Çelikcan. **Popüler Müzik-Medya İlişkisi Açısından Müzik Videosu ve Televizyonu.** (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sahne ve Görüntü Sanatları Anabilim Dalı, İzmir, 1995, s.149

[65] Edward Stasheff - Rudy Bertz. **The Television Program Its Direction and Production.** New York: Hill and Wang,1968, s. 35-36

davranışlarını tetiklediği, öğrenmenin temeli olan okuma ve düşünme yetneklerini de körelttiği bilinmektedir.[66]

I . 1 . 4 . 4 . Kısa Tanıtıcı Programlar

Yapım süreleri kısa (15-20 saniye) olan ve amaçları; izleyiciyi ikna etmek, inandırmak ve etkilemek olan programlardır. Sürelerinin kısa olması bu programların en belirleyici özelliği olmakla beraber, bu kısa süre içinde istenenlerin anlatılma zorunluluğu yapım açısından güçlük yaratmaktadır. Bu bakımlardan hem hedef alınan kitlenin hem de kitlenin dikkatinin çekilebilmesi için gerekli olan unsurların iyi belirlenmesi gereklidir. Kısa tanıtıcı programları üçe ayırmak mümkündür. Bunlar ticari reklamlar, kamu spotları ve promosyon reklamlarıdır. Kamu spotları, ticari bir amacı olmayan, halkın yararına bir davranış biçimi yaratmaya yönelik programlardır. Promosyon reklamları ise televizyon kuruluşlarının kendilerini tanıtmaya yönelik programlarıdır. Bunlar çeşitli programlar arasına yerleştirilir. Televizyon kuruluşunun veya özelde herhangi bir programın izleyicisini çoğaltmak ve yayın akışı hakkında bilgilendirmek amaçlarıyla yayınlanır. Kısa tanıtıcı programlar arasında farklı bir yere ve büyük bir etkiye sahip olan ticari reklamlar ise daha ayrıntılı bir inceleme yapmayı gerektirmektedir.

I . 1 . 4 . 4 . 1 . Ticari Reklamlar (Tanıtı)

Bir ürün, kurum, kişiyle ilgili mesajın, görüşün ya da düşüncenin kitlelere iletilmesi amacıyla çeşitli duyuruların bir bedel karşılığında reklam verenin kimliği bilinerek değişik mecralarda yayınlanmasıdır.[67] Televizyonun ulaşabildiği kitleler düşünüldüğünde, göze ve kulağa aynı anda hitap ederek kolay bir algılamaya olanak sağlaması bakımından reklamcıların en fazla tercih ettikleri kitle iletişim aracıdır.

---

[66] Erkan Çelenk. **Televizyonda Gösterilen Çizgi Filmlerin İlkokul Çağı Çocukları Üzerindeki Etkileri.** (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon Anabilim Dalı, İzmir, 1995, s.47,57

[67]Hanife Güz. **Televizyon Reklamcılığı.** Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 2001-2002

Ayrıca görüntünün hareketli olması nedeniyle görülenlerin o an yaşanıyormuş izlenimi vermesi de televizyon reklamlarının inandırıcı ve etkili olmasını sağlayan bir etken olarak dikkat çekmektedir.[68] Zira diğer araçlar bir yana reklam pastasındaki dağılımda en yüksek oranın televizyona ait olması bunu kanıtlamaktadır.[69] Öte yandan televizyon kuruluşları açısından da reklamlar tek gelir kaynağını oluşturması açısından hayati bir önem taşımaktadır. Bu karşılıklı ilişki televizyon ve reklamın ayrılmaz bir ikili durumuna gelmesi demektir.

Reklamları, sembolik bir temsil ve sunum alanı olarak değerlendiren Lull reklamların ideolojik işlevlerini şu şekilde açıklamaktadır:

> *"Hiç kuşku yok ki reklamcıların satışları yalnızca ürünler, hizmetler ya da soyut fikirler değildir. Onlar ayrıca ürünlerin birbirleriyle etkileşim halindeki imajlarını kuşatan, yorumlayan, tasarlayan bütünsel ve çokkatmanlı düşünsel sistemleri de satarlar. Ürünlerin satışından kazanç sağlayan şirketlerden, ürünlerden ve hepsinden önemlisi de onları çevreleyen politik-ekonomik-kültürel yapıdan ve o yapının kuşattığı toplumsal etkinlik ve değerlerden yararlanan idealize edilmiş tüketicinin bütün tüketim etkinliğini olanaklı kıldığı varsayılır. Potansiyel tüketiciler olarak izleyiciler, ticari ürünlere ve kişiliklere; fiziksel sahneler, duyuşsal ortamlar ve onların ürünü kullanabilecek güncel toplumsal olaylar yoluyla katılmaya teşvik edilirler. Önceden tasarlanmış bu imgesel durumlar, tüketicinin zaten alışık olduğu kuşatılmış bir değer yapısı içinde yerleştirilerek ona sunulur."* [70]

Reklamlar yukarıdaki işlevleri yerine getirirken kısıtlı zamanlarını son derece iyi kullanmak zorundadır. Bu bakımdan her türlü duygusal, düşünsel ve fiziksel uyarıları kullanır. Bir yandan görüntü düzenleme tekniklerinden (renk, kontrastlık vb.) yararlanırken bir yandan da anlattığı öyküyle ilgili çekmeye çalışır. Doğrudan, mizahi ya da abartılı anlatım biçimleriyle ifade edilebilen televizyon reklamlarının öyküleri ise; doğrudan gösterim, açıklayıcı gösterim, yanyana gösterim, öncesi ve sonrası gösterimi, ürünün çeşitli üstün özelliklerinin test sonuçlarının gösterimi, örnek olaylarla sorun çözme davranışlarının gösterimi, ürünün ünlü bir kişi

---

[68] Ulufer Teker. A.g.y., s. 161

[69] Şermin Tekinalp. A.g.y., s. 345

[70] James Lull. A.g.y., s. 24

tarafından kullanımının veya önerilmesinin gösterimi, tüketici vaadinin kanıtlanmasında tanık gösterimi gibi yöntemlerle kurulabilmektedir.[71]

I . 1 . 4 . 5 . Dramatik Programlar (Televizyon Dizileri)

Drama sözcüğü Yunanca kökenli "oynamak" sözcüğünden türetilmiştir. Televizyondaki dramatik programlar dizi ve seriyallerdir. Aynı karakterlere ve aynı mekana sahip bölümlerden oluşan bu iki tür de izlenme alışkanlığı yaratmak amacı taşımaktadır. Dizilerde her bölüm sona erdiğinde bütün olaylar çözümlenirken; seriyalde bölüm olayların en çarpıcı yerinde biter, gelecek bölüme çözümlenmemiş olaylar sarkar. Özellikle 1970'li yıllardan itibaren iki tür arasındaki bu ayrım belirsizleşmeye başlamış, her bölüm bir öyküyü anlatabildiği gibi devam eden bir öykünün anlatılması da mümkündür.[72] Dolayısıyla birbirine zaten benzer özellikler içeren, televizyonların vazgeçilmez bir türü olan bu yapımlar son dönemlerde "dizi" adıyla anılmaktadır.

Her bölümde belli bir güçlükle ya da diğer karakterlerle yüzyüze gelen bir ya da birkaç karakter gösterilir. Karakterlerin davranışları ve duygusal tepkileri giderek yoğunlaşır, sonra bir doruk noktaya ulaşıp çözüme bağlanır. Dizilerde duygular abartılı bir biçimde sergilenir. Öykü olayları karakterlerin kişisel yaşamları etrafında dönüp dolaşır. Temelde aşk ilişkilerinin, aile bireylerinin ilişkilerinin, doğum, nişan, evlenme, boşanma ya da ölüm gibi ritüellerin anlatılması izleyicinin ilgisini çeker. Toplumsal yaşamda karşılaşılan sorunlar da konu edilir. Ancak bu sorunlar kişisel bakış açılarından yola çıkarak ele alınır.[73]

Çatışma, dizilerin temel bir ögesi durumundadır. İyi-kötü, zengin-yoksul, polis-suçlu gibi karşıt durumlar arasındaki çatışma her zaman ön plandadır. Bunların

---

[71] Ulufer Teker. A.g.y., s. 162-165

[72] Nesrin Kula. **Türkiye'de Kadın İzleyicilerin Soap Operaları İzleme Nedenleri.** (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon- Sinema Anabilim Dalı, İzmir, 2000, s.8

[73] Sevhan Bolkal. **Yerli Televizyon Dramalarında Değişen Cinsiyet Rolleri.** (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon Anabilim Dalı, İzmir, 1999, s. 54

dışında toplumsal sistemin devamlılığı açısından bireysel kalan "başkaldırı", izleyicilerin öyküdeki kahramanla özdeşmesine dayanan "katılımcı davaranış" ve "gizli suç ortaklığı" da dizilerin içeriğinde yer alan diğer ögelerdir.[74]

Dizilerde verilen imajlar ve öyküler varolan ilişkileri onaylama görevi görürler. Ulaşılan çözümler, basit anlamı ile toplumsal kurumları ve pratikleri açıklayan, öğreten çözümlerdir. Aykırı olma, hep ağır bir bedelle sonuçlanır. İlişkilerdeki çatışmalar, acı çekmeler, kötülükler, dalavereler izleyiciyi kimi zaman ağlatır kimi zaman sevindirir. Ancak sorunun çözümü hep iyi ve ahlaklının zaferi ile sonuçlanır. Bu sonuç aynı zamanda izleyicinin beklentisidir.[75]

Kula televizyon dizilerini beşe ayırmaktadır: Pembe diziler, Telenovelalar, Popüler dizliler, Belgesel dramalar ve Durum komedileri.

Pembe diziler; insanların toplumsal sisteme inanma ve sistem içinde uyumlu kalma gereksinimlerini karşılayan bir türdür. Kadın karakterlerin başrolde olduğu pembe diziler, zaman kavramı gerçeğe en yakın olan dizi türüdür. Uzun yıllar sürebilen bu dizilerin hedef kitlesi, orta sınıfı oluşturan izleyicilerdir. Yalan Rüzgarı bu türün en önemli örneklerinden biridir. Oskay, bu dizilerin "*hayatı ve hayatın yarattığı sorunları toplumsal yapıdan uzaklaştırarak, insan sorunlarını kişisel sanşsızlık ve yetersizliklerle açıklama*" eğiliminde olduğu görüşündedir.[76] Kula ise şu yorumu eklemektedir: "*Bu tür diziler hayatı değiştirebilme konusundaki kararsızlığımızdan destek alarak etkinliklerini sürdürür.*"[77]

Telenovela ya da televizyon romanlarının konusu, genellikle Brezilya halkının düşlerini süsleyen zengin ve mutlu bir yaşam veya bu süreçte insanların çektikleri acı ve zorluklardır. Bu dizilerin maliyeti son derece düşük olmasına karşın izlenme oranları oldukça fazladır. Pembe dizilerden farkı, sekiz ya da dokuz ay içinde sona ermesidir. Diğer bir özelliği de, kadın kahramanlar üzerindeki ataerkil baskıdır. Başrolde gecekondu kızları vardır. En önemli örneği "Köle İsaura"dır.[78]

---

[74] Nesrin Kula. A.g.t., s.11

[75] Sevhan Bolkal. A.g.t., s. 56

[76] Aktaran; Nesrin Kula. A.g.t., s. 18

[77] Nesrin Kula. A.g.t., s. 19

[78] Nesrin Kula. A.g.t., s. 19-20

Popüler dizilerin ise; yapıları kısa bölüklü ve konuları yoğunlaştrılmıştır. Polisiye diziler, savaş dizileri, doktor dizileri, roman uyralamalarından oluşan diziler hep bu türün alt türleridir. 1960'lardan itibaren bilimkurgu nitelikli olanları yaygınlaşmıştır. Uzay konulu olanları dışında kahramanları, insanüstü güçlere sahip insanlar olan türleri de vardır.[79]

Belgesel dramalar (docu-drama)* gerçek olayların dramatize edilerek yeniden canlandırıldığı dizilerdir. En önemli örneği "Kökler" dizisidir. Bu türde, kurmaca olarak düzenlenmiş gerçeğin izleyici tarafından dramatize bir film gibi değil, gerçek bilgiler olarak algılanması söz konusudur. Bu da toplumsal açıdan bir tehlike unsurudur.[80]

I . 1 . 4 . 5 . 1 . Durum Komedileri

Televizyon dünyasının başat biçimi "durum komedisi"ni Mutlu şu şekilde tanımlamaktadır: "*Tüm eski komedi geleneğinin, eskilerin ünlü komik ve komedilerinin ve onların dünya görüşlerinin daraltılmış, aile ve problem komedisi haline indirgenmiş bir biçimidir.*"[81]

Televizyonda yayınlanan ilk durum komedisi, 1947 yılında Du Mont'de yayınlanan "Mary Kay and Johnny"dir.[82] Bu tarihten itibaren bu televizyon biçimi kendine özgü kural ve anlatı özellikleri geliştirmiştir. Genellikle reklamlar da dahil olmak üzere 30 dakikalık bir süreyi kapsamakla birlikte, 15 dakikalık veya bir saatlikleri de bulunmaktadır.[83]

Televizyondaki popüler durum komedileri öncelikle bir sorun sunarlar. Varolan durum karışır. Bu karışıklık genellikle çok küçük bir olaydan, basit bir hatadan ya da

---

[79] Nesrin Kula. A.g.t., s. 14-15

* Docu-drama: İngilizce belgesel anlamına gelen "documentary" sözcüğüyle drama sözcüğünün birleştirilmesiyle oluşmuştur.

[80] Nesrin Kula. A.g.t., s. 13-14

[81] Erol Mutlu. A.g.y., s. 231

[82] Erol Mutlu. A.g.y., s. 235

[83] Erol Mutlu. A.g.y., s. 255

bir yanlış anlamadan dolayı ortaya çıkar. Bu problem ve çatışma, güldürü unsurlarıyla birleştirilir. Eklenen elektronik alkış ve kahkahalarla şakaların altı çizilir, oyunun anlatı dersi alkışlarla onaylanır. Önemli ve değişmeyen kural, bölüm sonunda mutlaka başa yani normal düzene dönülmesidir.

Durum komedilerine bu açıdan bakıldığında kahramanın içine düştüğü çatışmalı durumu çözmede kuralların, değerlerin ve iyi niyetin zaferin kutlandığı görülmektedir. Her bir bölümde başta sunulan çatışma, ilerleyen dakikalarda televizyon ahlakı kuralları içerisinde çözülür ve baştaki duruma geri dönülür. Verilen imajlar ve öykülerle günlük hayattaki sorunları çözmede yeni mitolojiler üretilir. Bu mitolojiler toplumsal kurumları ve pratikleri açıklayan, öğreten ve haklı çıkaran niteliktedir. Sunulan bu öyküler, toplumsal hayatta bireyler üzerinde önemli etkileri olan ölüm, şiddet, cinsellik, iş, başarı ve diğer sorunlarla ilgilidir. Sunulan örnek sorunların, popüler kültürün katkılarıyla çözüme kavuşturulması kişilerin topluma uyarlamasını sağlayacak şekilde gerçekleştirilmekte, egemen kurumlar ve yaşam biçimleri de bu sayede doğallaştırılmaktadır.

Televizyonda yayınlanan tüm program türlerinin kendine özgü estetik yapıları ve anlatım biçimleri vardır. Televizyon, içerdiği bütün anlatım biçimleriyle ideoloji üretmektedir.

I . 2 . Türkiye'de Televizyon Yayıncılığı

Türkiye'de televizyon yayıncılığının başlangıç tarihi olarak 31 Ocak 1968 kabul edilmektedir.[84] Bu alanda yapılan çalışmalar bu tarihten uzun süre önce başlamış olmasına karşın televizyon yayıncılığının yaygınlaşması zaman almıştır.

Türkiye'de ilk televizyon çalışmaları, İstanbul Teknik Üniversitesi'nce başlatılmıştır. Yüksek Frekans Tekniği Bilim Dalı öğrencilerine uygulamalı eğitim vermek amacıyla başlanılan girişimle yurtdışından kamera ve film gösterme aygıtı ile iki verici getirtilmiştir. İlk televizyon yayını ise 9 Temmuz 1952'de İTÜ'nün Taşkışla Binası'ndan gerçekleştirilmiştir. Bu tarihten itibaren televizyon yayınları, cumartesi günleri ikişer saat olmak üzere İstanbul'da sayıları 2000'i bulan alıcılar tarafından

---

[84]Ali Nihat Yazıcı. **Kamu Yayın Kurumları ve Yeniden Yapılanma**. Ankara: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı,1999, s.27

izlenebilmiştir.[85] Bu yayınlar, 1970'e dek kısıtlı olanaklarla sürdürülmüştür. TRT'nin kuruluşuyla beraber, ilgili teknik donanımını bu kuruma devreden İTÜ, yayınlarına son vermiştir.[86] Bu çalışmalar, bir hedef kitlesinin olmaması ve akademik bir çalışma niteliği taşıması nedenleriyle resmi anlamda kabul görmemiştir.[87]

I . 2 . 1 . Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

1960 öncesi yaşanan olumsuzluklar beraberinde 27 Mayıs Askeri Darbesi'ni getirmişti. Bu darbe sonrasında hazırlanan 1961 Anayasası ise, pek çok alanda olduğu gibi kitle iletişim araçlarıyla ilgili de ilerici sayılabilecek çeşitli hükümler içermekteydi. Radyo ve televizyonun durumu, 1960 Anayasasının 121. maddesinde "*Radyo ve televizyon istasyonlarının idaresi, özerk kamu tüzel kişiliği halinde, kanunla düzenlenir*" şeklinde belirtilmişti. Böylece radyo yayınları televizyon yayınlarını da kapsayarak özerk bir yapıya kavuşturulmuş, yayınlar siyasal iktidarın müdahalelerinden arındırılmaya çalışılarak devletin güvencesinde "tekel" durumuna getirilmiştir. Bu doğrultudaki çabalar, özellikle hükümetlerin kitle iletişim araçları üzerindeki etkisi ve baskısının engellenmesi ile yeni bir örgütün kurulmasına ilişkin özel bir yasanın 1 Mayıs 1964'te yürürlüğe konmasıyla sonuçlanmıştır. 359 sayılı "Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanunu" adını taşıyan bu yasa ile Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu kurulmuştur.[88]

Kurumun televizyon yayınlarıyla ilgili ilk çalışması, 1967 yılında Türkiye ile Federal Almanya arasında, bir teknik yardım anlaşması imzalamak olmuştur. Bu anlaşmaya göre, Ankara'da bir televizyon eğitim merkezi kurulmuştur. TRT'nin ilk televizyon yayınları bu eğitim merkezinde deneyim kazanan yayıncılar sayesinde 31

---

[85] Hülya Yengin.**Ekranın Büyüsü Batıda Değişen Televizyon Yayıncılığının Boyutları ve Türkiye'de Özel Televizyonlar.**İstanbul: Der Yayınevi,1994, s. 67-68

[86] Şermin Tekinalp. A.g.y., s.240

[87] Ali Nihat Yazıcı. A.g.y., s. 27

[88] Ali Nihat Yazıcı. A.g.y., s. 35-36

Ocak 1968'de başlamıştır.[89] Siyah-beyaz olan bu yayınlarda haber, spor, şiir, müzik, açık oturum, film, kültür, eğitim ve çocuk programları sunulmuştur. Sınırlı bütçe ve türlü olanaksızlıklarla gerçekleştirilen bu yayınlar "*deneme yayınları*" olarak anılmaktadır.[90]

Tüm geliri; ruhsat ücreti ve reklamlar olan TRT, mali sorunlara karşın ülke genelinde televizyon yayınına başlamış; Ankara, İstanbul ve İzmir'den sonra, diğer büyük kentlerde de vericiler kurarak televizyon yayınlarını hızla yaygınlaştırmıştır.[91]

Başlangıçta "özerk" bir kurum olarak yayıncılık yapması düşünülen TRT'nin bu konumu uzun sürmemiştir. 12 Mart 1971'de yapılan muhtıra, 1961 Anayasası'nın Türk toplumuna fazla geldiği savıyla, bu anayasanın getirdiği kurum ve özgürlükleri kısıtlayan veya ortadan kaldıran değişiklikler yapmıştır.[92] 1971'de yapılan yasal düzenlemeyle TRT'nin özerkliği kaldırılmıştır. Radyo ve televizyon istasyonlarının ancak devlet eliyle kurulabileceğini öngören 121. madde ile kurum, devlete bağlı kamu tüzel kişiliği konumuna indirgenmiştir. Bu gelişmeler radyo ve televizyon üzerindeki devlet tekelinin daha da güçlenmesine neden olmuştur.

12 Eylül Askeri Harekatı'nın ardından hazırlanan 1982 Anayasası'nda da kanunun özü korunarak TRT üzerindeki devlet tekeli sürdürülmüştür. Çıkarılan yeni Türkiye Radyo Televizyon Yasası (2954 sayılı) tüm yayınlardan sorumlu olacak "Radyo Televizyon Yüksek Kurulu" adlı düzenleyici bir kurulun oluşturulmasını sağlamıştır.[93]

Yengin, TRT'nin yayın amacını şu şekilde açıklamaktadır: "... *izleyici topluluğuna bilgi vermek, en yaygın şekliyle milli kültür bütünleşmesine, eğitime ve kalkınmaya yardımcı olmak, eğlendirmek ve izleyicilerin müzik ihtiyaçlarını karşılamak.*" [94]

---

[89] Ali Nihat Yazıcı. A.g.y., s. 45

[90] Şermin Tekinalp. A.g.y., s. 241

[91] Ali Nihat Yazıcı. A.g.y., s. 46

[92] Ali Nihat Yazıcı. A.g.y., s. 46

[93] Ali Nihat Yazıcı. A.g.y., s. 53

[94] Hülya Yengin. A.g.y., s. 73

TRT'nin 5'i yurtiçi, 2'si yurtdışı olmak üzere 6 televizyon kanalı bulunmaktadır. (Bunlar kesintisiz 24 saat güncel yayın yapan TRT1, kültür-sanat ağırlıklı yayın yapan TRT2, Güneydoğu Anadolu Projesi'ni tanıtmak amacı taşıyan ve bölgesel nitelikli olan TRT GAP, gençlik ve spor ağırlıklı yayın yapan TRT3 ve eğitim kanalı olan TRT4 ile Avrupa ve Orta Asya'ya yayın yapan TRT-INT ve AVRASYA kanallarıdır. TRT ayrıca meclis genel kurulunun çalışmalarını "meclis tv" adı altında TRT3 kanalından yayınlamaktadır.) Teknik olanakları oldukça iyi durumda olan TRT'nin 1 Temmuz 1984'te renklenen yayınları; yer vericileriyle, TÜRKSAT 1C uydusundan kiralanan uydu kanalıyla veya kablo aracılığıyla izleyicilere ulaştırılmaktadır.[95]

I . 2 . 2 . Türkiye'de Özel Televizyon Kanalları

1964'te başlayan televizyon yayıncılığında devlet tekeli, Magic Box Star 1 televizyon kanalının 7 Mayıs 1990'da yayınlara başlamasıyla sona ermiştir. Çalışmalarına, Eutelsat'tan iki kanal kiralayarak başlayan Star 1 televizyonu Almanya'dan Türkiye'ye yönelik yayınlar yapmaya başlamıştır. Aynı şirket izleyicilerin uyduyla gerçekleştirilen bu yayınları izleyebilmeleri için gerekli olan çanak antenleri de piyasaya sürmüştür.[96] Zamanın Sosyal Demokrat Halkçı Parti'li belediyelerinin de uydu yayınlarını dağıtımı sayesinde yayınlar kolaylıkla izleyiciyle buluşmuştur. Bu yayınlar, dönemin Cumhurbaşkanı'nın "bu yayınların yasal bir sakıncasının olmadığını sandığı" yolundaki sözleriyle de desteklenmiştir. TRT tekeline rağmen, anayasa ve kanunlara aykırı olarak yayına başlayan Star 1'in yayınlarının tutmasıyla, önce Teleon daha sonra Show TV, Kanal 6, HBB, ATV, TGRT, Flaş ve Kanal D gibi televizyon kanalları yayın hayatına atılmışlardır.[97]

Tekinalp, 1990 yılından itibaren Türkiye'deki televizyon yayıncılığında yaşanan karmaşayı şu sözlerle anlatmaktadır:

---

[95] Şermin Tekinalp. A.g.y., s. 263-265

[96] Hülya Yengin. A.g.y., s. 116-117

[97] Şermin Tekinalp. A.g.y., s. 277

"Kamuoyunun yeni televizyon kanallarını benimsemesi, gerek iktidardaki gerekse muhalefetteki siyasilerin kamuoyunun bu isteğine karşı çıkacak gücü bulamaması, yeni medya patronlarının nicelik olarak televizyon kanallarındaki çoğalmayı popülist bir söylemle demokrasinin önkoşulu olan ifade özgürlüğü ve çokseslilik olarak tanımlaması ve siyasilerin bu söyleme eşlik etmesi sonucunda yasasız bir kaos dönemi yaşanmıştır."[98]

Melek Atabey ise İletişim Dergisi'nde yayınlanan "Televizyon Haberciliğinde Ticarileşme" başlıklı yazısında konuyla ilgili şu bilgilere yer vermektedir:

"...Türkiye'de de elektronik medya teknolojik değişim ve küreselleşme rüzgarlarının önüne savruldu. 1990'lı yılların başında uydu sistemleriyle yayına başlayan özel kanalların gelmesiyle birlikte, Türk yayıncılık sistemi ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde önemli bir dönüşüm yaşadı. Bunun en belirgin sonucu giderek gözden düşen kamu yayıncılığı karşısında yükselen ticari televizyonculuk oldu. Ticari yayın kuruluşları, halkın iç ve dış olaylarla ilgili yargı ve düşüncelerini etkileyen ve biçimleyen önemli toplumsal bir güç olmaya başladı... Özel kanalların kamu yararına değil, kendi özel çıkarlarına öncelik verdiği ve bunun bazı haberlerde belirleyici olduğu gözlemlendi. Haberlerin bir eğlence şovu haline gelmesi, realite şovlarda yaşanan enflasyon ve özellikle de ticari kanallardaki bazı haberlerin toplumsal, politik ve hukuksal alana zarar vermesi bazı tepkilere neden oldu. Bazı kanallar haberleri abartmak ve çarpıtmakla, insanların özel yaşamlarına girmekle ve kanun gibi davranmakla suçlandılar."[99]

Televizyon yayıncılığı alanında yaşanan bu döneme çözüm olarak, 8 Temmuz 1993 tarihinde anayasanın 133. maddesini değiştiren 3913 sayılı yasa kabul edilmiştir. Duruma asıl çözümü getirecek olan 3984 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hakları Hakkında Kanun" ise 13 Nisan 1994'te kabul edilmiştir.[100] Yazıcı bu yasanın kabulüyle ilgili olarak şunları anlatmaktadır:

---

[98] Şermin Tekinalp. A.g.y., s. 283

[99]Melek Atabey. "Televizyon Haberciliğinde Ticarileşme, Küreselleşme ve Demokratikleşme Tartışmaları", **Siyasal İletişim (1. Uluslararası İletişim Sempozyumu Bildirileri).** Ankara: İletişim Dergisi Yayınları 2: 249-260, 3-5 Mayıs 2000, s.257-258

[100] Kayıhan İçel. **Kitle Haberleşme Hukuku.** İstanbul: Beta Basım,1998, s.245-246

"Nisan 1994'te Türkiye'de iki yasadışı özel televizyon kanalı haber programlarında Saraybosna ile ilgili yanlış haberler verdiler. Halkı durumu protesto etmesi için tahrik ettiler. Böylece meclis komisyonlarında 1.5 yıldır görüşülmekte olan 3984 sayılı yasanın, Parlamento'nun yasadışı radyo ve televizyonların tehlikeli gücünü anlamasıyla bir hafta içinde kabul edilmesi ilginçtir."[101]

Aynı yasa bir yandan televizyonların kuruluşlarına ilişkin hükümler içermekteyken öte yandan Radyo Televizyon Üst Kurulu'nu yeni düzenleyici olarak göstermektedir. Böylece RTYK'nin görevi de bitmiştir. Üst Kurul'un görevi; yayıncılık faaliyetlerini, teknik, idari ve program içerikleri bakımından disipline etmek ve gözetmek olarak özetlenebilir. Kurul, televizyon yayınlarını düzenlemekte, izlemekte ve gerekli yerlerde ceza vermektedir.[102]

Türkiye'de özel televizyon kanallarındaki bu artışla beraber gündeme gelen bir başka konuyu da çalışmanın kapsamı bağlamında ele almak gerekmektedir. TRT'nin resmi bakış açısının sınırlarının yıkıldığı bu dönemde, haber ve haber programlarda niceliksel artış dikkat çekmektedir. Bu artışın politik, ekonomik ve kültürel anlamda olumlu ve olumsuz yansımaları olduğunu belirten Atabey, durumu şöyle değerlendirmektedir:

"Türk izleyicisi her zamankinden fazla haber, enformasyon ve güncel olaylara maruz kalmaya başladı. Dünyadaki eğilime paralel olarak Türkiye'de de NTV ve CNNTürk gibi haber amaçlı televizyon kanalları yayın hayatına başladı...Habere ayrılan süre artmış olmasına rağmen özellikle de özel televizyon kanallarının ideolojik çerçevesinde, beklenenin tersine belli sınırlar içinde kaldı."[103]

I . 2 . 2 . 1 . NTV : Bir Haber Kanalı

İlk yayınını 9 Kasım 1996'da Hollanda - Galler maçıyla gerçekleştiren NTV, 9 Aralık 1996'da düzenli haber yayınına başlamıştır. 5 Ocak 1997'den itibaren ise 24

---

[101] Ali Nihat Yazıcı. A.g.y., s. 57

[102] Ali Nihat Yazıcı. A.g.y., s. 57-58

[103] Melek Atabey. A.g.m., s. 2577-258

saat yayına başlayarak Türkiye'nin kesintisiz haber yayını yapan ilk kanalı olmuştur. Nergis Holding'in bir kuruluşu olarak yayın hayatına başlayan NTV (Nergis Televizyon) daha sonra Doğuş Yayın Grubu tarafından satın alınmıştır. Son dönemde kimi Avrupa'lı ve Amerika'lı ortakların varlığı söz konusu olmuştur.

Kendisine "*izleyicilere Türkiye'deki ve dünyadaki gelişmeleri doğru, kesintisiz ve tarafsız olarak ulaştırmak gibi çok önemli bir görev*" belirleyen NTV, "*kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik programları, sosyal sorumluluk bilinci ve farklı yayın anlayışı*"yla ilettiğini savunarak televizyon kanalları arasındaki farkını vurgulamaktadır.

Yayınlarını ağırlıklı olarak haber program, belgesel ve spor programları oluşturan NTV, saat başı haber yayınıyla gündemi yakından izlemektedir. Kendisini "Türkiye'nin Haber Kanalı" olarak tanıtan NTV, Türkiye'nin birçok kentindeki büroları, dünyanın önemli merkezlerindeki temsilcilikleri ve muhabirleriyle bu sloganı taşımayı hak etmiş görünmektedir.

Türkiye'nin her yerinden ve KKTC'den izlenebilen NTV yayınları, Avrupa'ya, Ortadoğu'ya ve Kafkaslar'a ise digital olarak gönderilmektedir. BBC ile haber ortaklığı anlaşmasına da imza koyan NTV, NBC ile Microsoft'un internetteki işbirliğine katılmış ve sonuçta NTVMSNBC ortaya çıkmıştır. Habercilik anlayışını internet ortamına da taşıyan NTV'nin her türlü haberine web adresinden kolaylıkla ulaşılabilmektedir.[104]

I . 2 . 3 . Türkiye'deki Televizyon Programları Üzerine Bir Değerlendirme

Türkiye'de televizyonculuk, son on yılda büyük bir atılım yapmış, teknolojik açılardan pek çok gelişmiş ülkeyi aratmayacak duruma gelmiştir. Bir yandan yayın olanaklarının gelişmesi, daha geniş kitlelere teknolojik olarak daha kaliteli yayınlar ulaştırmayı olanaklı kılarken öte yandan kanal sayısının artması bir rekabet ortamının oluşmasına neden olmuştur. Bu rekabet ortamının yayınların içerik açısından kalitesini artırdığı söylenemese de yayın kuruluşlarının daha "fazla izlenme"yi sağlayacak her yola başvurdukları açıktır.

---

[104] www.ntvmsnbc.com

Türk televizyon kanallarındaki teknolojik kalite, ne yazık ki program içeriklerine yansımamaktadır. Yüksek izlenme oranı yakalayan bir programın hemen her kanalda benzerleri üretilmekte, bu programlar zaman zaman toplumsal bir fenomene dönüşmektedir. Dizilerin süreklilik göstermesi onların televizyon kanallarınca tercih edilmesine neden olurken, aralara alınabilecek reklam sayısının diğer programlara göre fazla oluşu da buna destek olmaktadır.

Türkiye'nin henüz gelişmekte olan bir ülke olması ve ülkede pek çok siyasal, yasal, ekonomik ve sosyal sorunla karşılaşılması nedeniyle insanların para ödemeden elde ettikleri tek eğlence aracına yönelmeleri doğal karşılanmalıdır. Bu bakımdan televizyonda müzik-eğlence programlarının çok fazla tercih ediliyor olması da şaşırtıcı olmamalıdır. Buna yönelik olarak televizyonlarda yayınlanan programların pek çoğu içinde çeşitli eğlendirici ögeler barındırmaktadır. Özellikle yarışma biçiminde görülen müzik-eğlence programları son derece revaçtadır. Bunun yanında müzik yarışması olarak adlandırılan melez bir program türü de pek çok kanalda yayın olanağı bulmuş, Türk izleyicileri için bir başka fenomen daha gündeme gelmiştir. İnternet ve telefon (ya da cep telefonu) gibi araçlarla da -güya sağlanan- izleyici katılımı, bu programlara ilginç bir kazanç kapısını açmaktadır.

Son dönemlerde kadın programı adı altında yayınlanan ibret öyküleri, evlendirme yarışmaları, gözetleme programları, futbol analizleri, sulu esprilerle dolu eğlence programları, özel hayatları izleme programlarıyla ve elbette her zevke hitap edebilen çeşitlikte dizilerle dolu olan kanallarda, haber programları ile nitelikli kültür programları ancak gecenin ilerleyen saatlerinde yayın olanağı bulabilmektedir. Bu arada her çıkan kasetin ardından çekilen klipleri ve hızına yetişilemeyen reklamları da unutmamak gerekir.

Bu süreçte varolan durum, şu gerçeği ortaya çıkarmaktadır: Üretilen programlar son derece çabuk tüketilmektedir. Bir zaman izlenme rekorları kıran bir programın yayından kaldırılma noktasına geldiği örnekler yaşanmıştır. Türkiye'de televizyon kanalları estetik ögeleri son derece uygun kullanarak biçimlendirdikleri programlarla, ideolojik işlevleri açık bir şekilde yerine getirmektedir.

II . BÖLÜM
TELEVİZYON ve SAVAŞ

II . 1 . Savaş Üzerine

Savaş yüzyıllar boyunca insanoğlunun başına bela olmuştur. İnsanoğlunun tarihi bir çeşit savaş tarihi görünümündedir. Yanan, yıkılan evler, kentler, ülkeler... Harcanan yerüstü ve yeraltı kaynakları... Milyonlarca insanın ölmesi, sakat kalması, fiziksel ve psikoloijk hastalıklara yakalanması, evsiz, yurtsuz, kimsesiz kalması... Yok olan değerler, boşa giden zaman ve emek, yitirilen umut, dökülen gözyaşı ve daima acı... Savaş dünyanın dört bir yanını kuşatmıştır. Ancak savaşı başlatan da, yaşatan da, yaralanan da ve savaşan da yine "insan"(!)dır.

Savaşın çeşitli yönlerini vurgulayarak pek çok tanımı yapılagelmiştir. Bunlardan Adam Şenel'in aktardığı tanım, savaşı genel çizgileriyle ortaya koyması bakımından oldukça açıklayıcıdır:

> "*İnsan topluluklarının, başka yollarla ulaşamadıkları amaçlarına ulaşmak için, karşılarında engel olarak gördükleri topluluklara; topraklarını, mallarını ve canlarını ele geçirmekten yok etmeye dek varabilen örgütlü şiddet yoluyla istençlerini dayatarak ulaşma yolunda kurumlaşmış bir tutum*".[105]

Ertan Yılmaz, savaşı "*oldukça karmaşık bir olgu*" olarak değerlendirmekte, onu tek bir bakış açısından açıklamanın imkansızlığını dile getirmektedir.[106] Savaşların pek çok nedeni olabilir. Mustafa Mutlu, Michael Haas'ın bu konuda belirttiği nedenleri üç ana başlık altında şu şekilde aktarmıştır:

1. İnsan doğasından,
2. Sosyolojik ve toplumsal yapıdan,

---

[105] Adam Şenel. Tarihçesi, Sosyolojisi, Felsefesi ve Teknolojisi ile Savaş", **Bilim ve Gelecek.** İstanbul. 36-60, Mart 2004, s.37

[106]Ertan Yılmaz. **Amerikan Sineması'nda Savaş ve Vietnam Filmleri.** İstanbul: Leya Yayıncılık,1997, s.21

3. Uluslararası sistemin yapısından kaynaklanan nedenler[107]

Ancak bu ayrımda bazı noktalara dikkat edilmelidir. Bunlardan ilki, savaşın insanın doğasından kaynaklanan nedenleriyle ilgilidir. Şenel, savaşçılığı salt insan doğasına bağlamanın yanlışlığını önemle vurgulamaktadır. Savaşın insanın geçirdiği kültürel evrimle oluştuğunu savunmaktadır: "*İnsanda ne onu kavgaya yönelten bir gen, ne de sadece kavga işleri gören bir organı vardır*"[108] Öte yandan Freud insandaki saldırganlık içgüsünün algılanmasının iki yolundan birinin bunun yıkıcılık biçiminde dış dünyaya yönelmesiyle olduğundan söz etmektedir.[109] Bu görüşü destekleyen Erich Fromm ise, yıkıcı patlamalar olarak adlandırdığı saldırganlık içgüsü dışavurumunu ikiye ayırarak dış koşullar içinde "*savaşlar, dinsel ya da siyasal çatışmalar, yoksulluk, kişinin aşırı ölçüde sıkılması ve kendini önemsiz duyumsaması*"nı saymakta, öznel nedenler olarak da "*ulusal ya da dinsel anlamda aşırı küme özseverliği, kendinden geçme durumuna yatkınlık*"ı göstermektedir.[110] Dolayısıyla buradan çıkan sonuç, savaşın tam anlamıyla, insanın doğası gereği olmadığı ancak pek çok etken gibi savaşın da insanın saldırgan yönünü tetikleyici bir özelliği olduğudur.

İkinci ve üçüncü maddeler ise ekonomik nedenler, devletler arası ilişkiler, milliyetçilik ve hatta ırkçılıktan kaynaklanan nedenler ile dini nedenler olarak açıklanabilir.[111] Örneğin Hegel, savaşın kaçınılmazlığını farklı devletler arasında baş gösteren uyuşmazlığın derinleşerek bunalıma dönüşmesinin doğal bir sonucu olduğunu iddia etmektedir.[112]

Son olarak Mutlu, "*Uluslararası alanda bencil davranan, ahlak ve hukuk kurallarına karşı gelen devletleri kurallara uymaya zorlayacak, gerektiğinde*

[107] Mustafa Mutlu. **Vietnam'dan Körfez'e Savaşlarda Kamuoyu Oluşumu**. İstanbul: Okumuş Adam Yayınları,2003, s. 174

[108] Adam Şenel. A.g.m., s.40

[109] Erich Fromm. **İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri (II.cilt)**. Çev: Şükrü Alpagut. İstanbul: Payel Yayınevi,1985, s.279

[110] Erich Fromm. A.g.y., s.12

[111] Ertan Yılmaz. A.g.y., s. 21

[112] www.felsefeekibi.com

cezalandıracak bir otorite veya örgütün olmayışı sık sık savaşların çıkmasına sebep olmaktadır." sözleriyle bu konudaki eksikliği de savaşların nedenleri arasına eklemektedir.[113]

Fromm insanlık tarihinde savaşın ortaya çıkışını şu şekilde anlatmaktadır:

> *"Avcı ve yiyecek toplayıcı küçük topluluklar oluşturarak yaşayan tarihöncesi insanda, ayırıcı bir özellik olarak, yıkıcılık en alt, işbirliği ve paylaşma ise en üst düzeyde bulunmaktadır. Üretim ve işbölümündeki artışla, büyük bir ürün fazlası yaratılmıştır. Bundan sonra da seçkin katmanlarına dayanan, hiyerarşik yapıdaki devletlerin kurulmasıyla geniş çaplı yıkıcılık ve zalimlik ortaya çıkmıştır. Uygarlıkta ve gücün rolünde görülen yükselmeyle de bu yıkıcılık ve zalimlik güçlenmiştir.*"[114]

Fromm'un bu bakış açısı Marksist bakış açısına şu şekilde yansımıştır: "*Savaş, politikanın, örgütlenmiş silahlı güçler aracılığıyla, zor araçları kullanılarak, belli ekonomik çıkarların ve politik hedeflerin kabul ettirilmesi amacıyla sürdürülen biçimi.*" Nedeni ise hammadde kaynaklarının, pazarların, nüfuz bölgelerinin, kısacası dünyanın paylaşılması ve halkların boyunduruk altına alınma çabası ve isteğine bağlanmaktadır.[115]

Lenin de "Sosyalizm ve Savaş" adlı kitabında savaşın emperyalist, yağmacı ve proletarya düşmanı özelliklerinin, çoktan teorik bir sorun olma aşamasından çıkmış olduğunu söyleyerek, artık gerçekleşmekte olduğunu belirtmiştir. Savaşla ilgili özellikle şu ayrıma dikkat çekmiştir. Bir saldırgan savaş, bir de anayurdun savunulması için yapılan savunucu savaş vardır. Lenin burada emperyalizme direnen ülkeleri savaşı başlatan taraf olmaları halinde bile "savunucu" olarak nitelemektedir. Çünkü emperyalist ülkelerin amacı dünyanın bölüşülmesi ve küçük ulusların köleleştirilmesidir. Clausewitz'in "*Savaş politikanın başka araçlarla devamıdır.*" sözünü alıntılayarak bu görüşünü desteklemiştir.[116]

---

[113] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 174

[114] Erich Fromm. A.g.y., s. 265

[115] V.İ. Lenin. **Sosyalizm ve Savaş**. Çev: N. Solukçu. Ankara: Sol Yayınları, 1975, s.218

[116] V.İ. Lenin. A.g.y., s. 13-17

Yılmaz da emperyalizm ve savaşı birbirlerini vareden "*ayrılmaz bir ikili*" olarak görmektedir. Silah sanayii gelişerek ekonominin en büyük sektörlerinden biri olmuştur. Tekeller ve devlet ilişkisi sayesinde bu sektörün iktidarda söz sahibi olan yöneticileri, savaşı en karlı yatırım alanı olarak görmektedirler. Bu durum içerisinde savaşların çıkması kaçınılmaz olmaktadır.[117]

Baudrillard da Batılı toplumların ilkel toplumlara yönelik hareketlerini ele alırken kendisine hakim olunamayan bir yayılma süreci ve sömürgeleştirmeden söz etmekte ve bu süreçte Batılı sistemlerin şiddet kullandıklarını anlatmaktadır.[118]

Bu koşullarda kaçınılmaz olarak nitelenen savaşları "meşrulaştırma"da kullanılan ve aşağıda sıralanan savaş kriterlerinin ise 1-4 yüzyıllar arasında savaşı önlemek amacıyla belirlenmiş olması oldukça ironiktir:

1. Haklı bir nedeni olmalıdır.
2. Doğru, meşru bir amacı olmalıdır.
3. Meşru bir otorite karar vermelidir.
4. Kazanılması olanağı bulunulmalıdır.
5. Gereğinden fazla güç kullanılmamalıdır.
6. Ancak son çare olanak başvurulmaldıdır. [119]

Günümüzde her maddeye gereğince kılıflar bulunmakta ve "son çare olan savaş, ilk çare" olmaktadır.

II . 2 . Savaş, Propoganda ve Kitle İletişim Araçları

"*Demokratik rejimlerde iktidarı elinde bulunduranlar aldıkları kararlar, uyguladıkları politikalar konusunda yönetilenlerin düşünce ve kanaatlerini bilmek isterler.*"[120] Kuşkusuz iktidardakilerin "yönetilenlerin düşüncelerini bilme isteği"nin en fazla olduğu zamanlar, savaş dönemleridir.

---

[117] Ertan Yılmaz. A.g.y., s. 25

[118] Jean Baudrillard. A.g.y., s. 54

[119] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 175

[120] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 145

Bugün kitlelerin ikna edilerek kazanılması gerekmektedir. Genel oya olan inancın zamanla yaygınlaşması ve yönetilenlerin de yöneticiler kadar bilince sahip olabileceği düşüncesinin gelişmesiyle birlikte yöneticiler her an kamuoyu desteğinin aranması gerektiğini anlamışlardır.[121]

Kamuoyu terimi TDK tarafından *"bir konu üzerinde halkın düşüncesi ya da kanısı"*[122] olarak tanımlanmaktadır. M. Mutlu; kamuoyunun oluşumda aile, arkadaş grupları, okul, baskı grupları, kültür, din, ideoloji, dil, hukuki ve siyasi ortam, nufüs hareketleri gibi birçok etkenin payı olduğunu açıklarken, kitle iletişim araçlarının bu konudaki etkisinin altını özellikle çizmektedir.[123] Bu etki -her ne kadar sınırlı olsa da- kitle iletişim araçları kamuoyunun desteğini sağlamak için yoğun biçimde kullanılmaktadır. Kitle iletişim araçlarının bu doğrultuda kullanılması beraberinde propaganda kavramını getirmektedir. Burada öncelikle propaganda kavramını ve ardından kitle iletişim araçlarının nasıl propaganda işlevi gördüğünü açıklamak yerinde olacaktır.

Kipöz'ün aktardığı biçimiyle propaganda;

> *"Bir bireyin veya grubun, başka bireylerin veya grupların tutumlarını belirleyip biçimlendirmek, kontrol altına almak veya değiştirmek için, haberleşme araçlarından yararlanarak ve bu bireylerin veya grupların belirli bir durum veya konumdaki tepkilerinin kendi amaçlarına uygun tepkiler şeklinde olacağını umarak giriştikleri bilinçli faaliyettir."*[124]

Baudrillard ise propagandayı "*önce politikacılarla, politik partilerin toplum nazarında o ana kadar oluşturmuş oldukları imajdan yararlanarak başvurdukları temel hedeflerini, kendilerini ve partilerini pazarlama ve satma yöntemi*" olarak nitelemektedir.[125] Kipöz de Baudrillard'ın bu tanımına katılmakta ve "*özünde siyasal*

---

[121] Şölen Kipöz. "Propogandanın Tanımı", **Düşünceler**. Özel Sayı: 1-16, İzmir: Şubat 1995, s.6-10

[122] www.tdk.gov.tr

[123] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 38-55

[124] Şölen Kipöz. A.g.m., s. 2

[125] Jean Baudrillard. **Simülakrlar ve Simülasyon**. Çev: Oğuz Adanır. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları,1998, s.111

bir süreç olan propagandanın politik biçimi olan hükümet, parti, yönetim, baskı gruplarının, kamuoyunun davranışlarını kendi paralelinde değiştirmek için kullandıkları etkileme tekniklerini içerdiği"nden söz etmektedir.[126]

Propaganda bilgi verme ve ikna etme gibi iletişimsel eylemleri kapsaması bakımından iletişimle ortak özellikler göstermektedir. Ancak onun amacını aşarak, "*karşılıklı anlaşma ve ihitiyaçların karşılanması yerine kasıtlı ve sistematik olarak tek yanlı bir yanıt arama sürecine girmesi*" nedeniyle iletişimden ayrılmaktadır. Bu yönüyle geri bildirimli bir iletişimden çok, sonuçları ve amaçları önceden belirlenmiş tek yönlü bir iletim olma özelliği taşımaktadır. Ancak Kipöz propagandanın iyi işleyen bir iletişim süreciyle var olabileceğine de dikkat çekmektedir.[127]

Kitle iletişim araçlarının propagandada kullanılmasının en önemli etkeni, yönetenle yönetici arasındaki bilgi akışına egemen olmasından kaynaklanmaktadır. Halkın özellikle savaş, ekonomik kriz ve doğal afetlerin yaşandığı dönemlerde kitle iletişim araçlarına olan gereksinimi artmaktadır. Dolayısıyla kitle iletişim araçlarınca duyurulan her şey az ya da çok kamuoyunda bazı etkiler yaratmaktadır. Kitle iletişim araçlarının insanlar üzerinde yaptığı etkileri inceleyen bir dizi araştırma ve bu araştırmalar sonucunda ortaya konan çeşitli kuramlar bulunmaktadır. Kuşkusuz bu çalışmada kapsam, yaratılan etkilerin boyutu değil, kitle iletişim araçlarının bu etkiyi yaratmayı amaçlayarak neler yaptığıdır. Bu bakımdan kitle iletişim kuramları yalnızca propaganda işlevine nasıl destek olunduğunu açıklaması yönünde kısaca yer alacaktır. Konuyla bağlantısı doğrultusunda Gündem Belirleme Kuramı'na yer vermek gerekmektedir.

Gündem Belirleme Kuramı, kitle iletişim araçlarının gündem belirleme işleviyle ilgilidir. Medya gündemi, belli bir zaman içinde çeşitli haber ve olaylarla ilgili bir öncelik sıralamasını ifade etmektedir. Kuramsal anlamda, kitle iletişim araçlarının herhangi bir soruna verdikleri önemin derecesinin, halkın aynı sorunlara verecekleri önemin derecesini belirlediği ileri sürülmektedir. Kısacası kuram temelde medyanın gündeminin kamu gündemini belirlediğini savunmaktadır. Günümüzde

---

[126] Şölen Kipöz. A.g.m., s.6-7

[127] Şölen Kipöz. A.g.m, s. 4

kitle iletişim araçlarının kitleler üzerinde kesin bir etkisinden söz eden görüş yerine sınırlı bir etkisi olduğu görüşü ağırlık kazanmış durumdadır. Şöyle ki, kitle iletişim araçları gündemlerine taşıdıkları olayları kamu gündeminde tartışmaya açmaktadırlar. Kitle iletişim araçları insanların ne düşüneceklerini değil ama ne hakkında düşüneceklerini belirlemektedir.

Savaş dönemlerinde de aynı aşamalar geçerlidir. Medya bu konudaki haberleri gündeme taşır ve kamu gündeminde tartışılmasını sağlar. Öte yandan savaş kararını alacak olanlar da kitle iletişim araçlarının yayma işlevini kullanarak propagandalarını etkin kılmaya, toplumdaki tutumları kendileri lehinde değiştirmeye ve kendilerine yandaş sağlayarak savaşı haklı göstermeye çalışacaklardır.

Elbette kitle iletişim araçları propaganda yapmada ya da kamuoyu oluşturmada tek başına değildir. Bunları destekleyici pek çok unsur olduğunu ancak kitle iletişim araçlarının bunların topluma yayılmasında bir görev üstlendiğini bir kez daha belirtmekte yarar vardır.

II . 2 . 1 . Propaganda Aracı Olarak Kitle İletişim Araçları

Ragıp Duran'ın aktardığına göre; dünya basın tarihinde bir muhabirin bizzat yerinden izleyip aktardığı ilk savaş Osmanlı-Rus Savaşı'dır (Kırım-1878). Burada söz konusu kitle iletişim aracı aynı zamanda ilk kitle iletişim aracı olan "basın"dır. Duran, savaşın basına yansımasıyla ilgili şunları anlatmaktadır:

> *"O zamanlar iletişim olanakları henüz yeteri kadar gelişmemiş olduğundan, savaşı günlük haberler yazacak muhabirler yerine edebi bir tarzı da olan röportajcılar izliyordu. Fotoğraf yerine de kroki ya da desenler söz konusuydu ve tabii ki yazarın gönderdikleri gazetesinde genellikle çatışmalardan bir hafta on gün sonra yayımlanabiliyordu."*[128]

Kuşkusuz savaş haberlerinin gazetelerde yer alması ve gazetelerin birer propaganda aracı olarak kullanılması -ilk gazetelerin 17.yy.'ın başlarında

---

[128]Ragıp Duran. **Burası Dünya Polis Radyosu, Global Medya Eleştirileri** . İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,1999, s. 76

çıklarılmaya başlandığı düşünüldüğünde- çok daha eskilere dayanmaktadır. Ancak burada söz konusu olan savaşın "yerinden" aktarılmasıdır.

1.Dünya Savaşı döneminde, gerek öncesinde yaşanan, gerekse savaş sırasında yürütülen siyasal propaganda çalışmalarıyla basının önemi daha da artmıştır. Bu dönemde özellikle sinemanın "bilgi verme işlevi" nedeniyle bu propaganda çalışmaları içinde yer aldığı görülmektedir. Savaşla ilgili daha çok belgesel tarzdaki propaganda filmleri (Bkz. Bölüm III.3.1) insanları ilk defa savaş görüntüleriyle karşı karşıya getirmiştir. Hatta M. Mutlu bu dönemde propagandanın "*savaşta meşru bir silah olarak kabul edildiği*"ni belirtmektedir.[129] 2.Dünya Savaşı'nda da kitle iletişim araçlarının öneminin daha iyi anlaşıldığı gözlenmektdir. Zira bu konuda Amerika Birleşik Devletleri'nin, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin ve Almanya, İtalya gibi birçok Avrupa ülkesinin propaganda çalışmalarında kitle iletişime ağırlık verdikleri, sadece bu konuda çalışmalar yürütmeleri için kurumlar oluşturdukları görülmüştür. Ayrıca bu dönem, yeni bir kitle iletişim aracının daha bu çalışmalara katılmasına tanık olmuştur. Radyo adlı bu yeni kitle iletişim aracı sınırları kolaylıkla aşmakta ve hızla insanlara ulaşabilmektedir. Radyonun 2.Dünya Savaşı sırasındaki propaganda çalışmalarının en önemli araçlarından biri olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bundan sonra ise televizyon, toplum yaşantısına girmiş ve gerek savaş yayınlarında gerekse propaganda alanında kendinden önceki kitle iletişim araçlarına fark atmıştır.

II . 3 . Televizyonda Savaş

Süleyman İrvan, "Savaş ve Medya" başlıklı yazısında[130] medyanın toplumsal kriz ve savaşlarla ilişkisini "kan varsa manşet olur" deyişiyle özetlemektedir. Hatta bu sözlerini bir sonraki boyutta günümüz medya pratikleri açısından "manşet olacaksa savaş çıkartılır" sloganına kadar taşımaktadır. Televizyon ve diğer kitle iletişim araçlarınca savaşların malzeme yapıldığı hatta medyayı besleyenin kriz

---

[129] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 109

[130] Süleyman İrvan. **Yayın Ahlakı.** Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 200-2001

dönemleri olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır. Kuşkusuz bu nokta savaşların televizyona ne şekilde yansıdığını ve dolayısıyla televizyon ile gerçek arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. Bu bağlamda Baudrillard'ın Simülasyon Kuramı televizyon-gerçek ilişkisini anlama bakımından oldukça yararlı olacaktır.

Baudrillard simülasyonu (hipergerçekliği) şu şekilde tanımlamaktadır: "*Bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesi*"[131] Simülasyon gerçeğin tüm verilerine sahip olan ama gerçek olmayan şeydir. Ona göre gerçeklik artık yitirilmiştir. İnsanlar onları çevreleyen ve gerçeğin yerini almış olan simülakrların içinde yaşamaktadırlar. Sistem bunu gerçekleştirebilmek için tarih, politika, bilim, sanat, giyim, gıda ve özellikle de kitle iletişim araçlarını kullanmaktadır. Kitle iletişim araçları arasında bu sisteme en çok hizmet eden ise kuşkusuz televizyondur. Televizyon, insanlara görüntülerden oluşmuş bir simülasyon evreni sunar. Televizyonu gerçeğe ulaşmayı engelleyen bir araç olarak tanımlayan Baudrillard'a göre, insanlar televizyonda gerçeği değil, gerçeğin yeniden üretilmiş halini görmektedirler. Mesafe bilinci yok olan izleyici, gerçeği algıladığını sanırken aslında görüntüsünü algılamaktadır. "*Gerçekle düşsel arasındaki farkı yok etmeye çalışan simülasyon*"[132] bu şekilde simülakrları gerçek gibi sunma olanağını yakalamaktadır. Simülasyon için önemli olan biçimdir (zaten içeriği yoktur). Bu içeriği olmayan biçim için tek yaşam yolu, biçimi yeniden üretmektir yani tekrarlamaktır.

Güleda Yücedoğan'ın savaş görüntüleriyle ilgili sözleri, Bauldrillard'ın görüşleriyle örtüşmektedir:

> "*Olumsuz bu tür görüntüler sıkça gösterilmektedir. Hatta tek bir gösterimle yetinilmeyerek defalarca gösterilmekte, adeta beyinlere kazınmaktadır. Haber programlarında ve her kesimin ekran karşısında olduğu ana haber bültenlerinde bu görüntülerin fazlalığına ve tekrarına hemen her gün rastlamaktayız ....Medyalar tarafından olumsuz görüntülerin ve her türlü şiddet içeren görüntülerin sürekli bir mesaj*

[131] Jean Baudrillard (1998). A.g.y., s. 11

[132] Jean Baudrillard (1998). A.g.y., s. 13

olarak kitlelere yollanması, kitleleri anlamdan uzaklaştırarak olayların bir gösteri gibi algılanmasına yol açmaktadır."[133]

Son olarak Baudrillard, her şeyin sistemin sürekliliği adına yapıldığını vurgulamaktadır. Televizyonun da bu yolla mevcut sisteme hizmet ettiği ortadadır zira kendisi de bu sistemin içinde var olabilmektedir.[134]

Baudrillard savaş-gerçek-televizyon üçgeninde ise sistemin işleyişini şöyle ortaya koymaktadır: Artık savaşlar bile gerçek değildir. Televizyonlar (ve diğer kitle iletişim araçları) savaş görüntülerini kullanarak (hatta bunları kendileri üreterek) toplumları savaşa inandırmaktadır. Bunlar, gerçekte olabilecek bir savaşa karşı önlem olarak korkutmak ve caydırmak için kullanılmaktadır. Çünkü gerçekte olacak bir savaş sistemin sürekliliğini tehlikeye atabilir. Bu bağlamda hiçbir şey rastlantılara bırakılmamalı ve savaş olasılıkları bile engellenmelidir. [135]

Senatör Hiram Johnson'ın 1917 yılında söylediği savaşla gerçek ilişkisini yansıtan şu ünlü söz, konuyu özetler niteliktedir: "*Savaş başladığında ilk kurban gerçektir.*" [136]

II . 3 . 1 . Televizyonda Savaş Yayınları

Savaş yayınlarının televizyon kanalları açısından ekonomik getirisi oldukça fazladır. İzlenme oranı yüksek olan savaş haberleri ve görüntüleri, televizyon kanalları tarafından bu nedenle de tercih edilmektedir. Yücedoğan bu konuda "*medya çoğu zaman şiddet, terör ve savaş görüntülerini bir insanlık dramının göstergesi olarak değil, rating aracı olarak vermektedir*" diyerek televizyonun savaşa yaklaşımını açıklamaktadır.[137]

---

[133] Güleda Yücedoğan. "Terör, Savaş, Şiddet ve Medya", **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 13: 105-114, 2002, s.110-112

[134] Jean Baudrillard (1998). A.g.y., s. 107-108

[135] Jean Baudrillard (1998). A.g.y., s. 50-53, 77

[136] Phillip Knightly. **The First Casualty: From The Crimea To Vietnam, The War Correspondent As Hero, Propagandist And Myth Maker.** New York: Harvest Book,1976, s.1

[137] Güleda Yücedoğan. A.g.m., s.109

Sonuçta ekranlara fazlasıyla yansıyan bu görüntüler, toplumun çeşitli kesimlerinden eleştiriler almaktadır. Bu eleştirilerden bazıları şunlardır:

- Şiddeti herkesin kullandığı bir yöntem olarak tanıtmaktadır.
- Ölümden ve acıdan zevk alan yeni bir izleyici kitlesi yaratmaktadır. [138]
- Toplumda umutsuzluk ve duyarsızlık oluşturmaktadır.[139]
- Acımasız dünya sendromuna neden olmaktadır.[140]
- Bireylerin şiddet unsurlarını sınırlamalarını engellemekte, onları şiddet kullanmaya hazırlamaktadır.

Savaş görüntüleriyle ilgili bir başka yaklaşım ise tam anlamıyla diğerlerine karşıdır. Buna göre bu yayınlar, bireyler için arınma (katarsis) anlamına gelmekte ve saldırgan eğilimleri azaltmaktadır.[141]

Savaş görüntülerinin topluma olan etkisini yadsımak elbette mümkün değildir. Murat Özgen kitle iletişim araçlarının "*hizmetlerinin yarı-kamusal bir nitelik taşıdığına ve toplumsal yararı göz önünde bulundurmak zorunluluğu olduğuna*" dikkat çekmektedir.[142] Bu bakımdan televizyonda savaş yayını yapmak son derece hassas bir denge kurmayı gerektirmektedir. Duran ise bu noktada savaş muhabirlerine yönelmekte ve onlara iki ilke sunmaktadır: "*Gerçeği (olduğu gibi aktarma) saptırmama ve savaş karşıtı olma zorunluluğu*".[143] Kuşkusuz bu ilkeleri herkesin benimsemesi gerekir ancak kitle iletişim araçlarından özellikle televizyondan savaşı kitlelere yansıtanların bu ilkelere bağlı kalması daha da önemlidir.

---

[138] Güleda Yücedoğan. A.g.m., s. 110

[139] Şükrü Sim. "Medya ve Şiddet", **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 127-131, 1996, s.130

[140] Erol Mutlu. **Televizyon ve Toplum**. Ankara: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı,1999, s.148

[141] Erol Mutlu. (1999) A.g.y., s. 125-127

[142] Murat Özgen. "Toplumsal Olaylarda Medyanın Etkinliği ve Rolü" , **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 13: 21-34, 2002, s. 31

[143] Ragıp Duran. A.g.y., s. 79

II . 3 . 1 . 1 . Televizyonda Vietnam Savaşı

Kimi zaman savaş filmleri, kimi zaman savaş konulu televizyon dizileriyle, kimi zaman savaş belgeselleriyle ama en çok haber bültenleri ve haber programlarıyla ekranlara gelen savaş görüntüleri, tek tek bireyler ve genelde toplum üzerindeki psikolojik etkileri bir yana, izleyicileri ideolojik ve siyasal olarak da etki altına almaktadır. Televizyonun bu etkisine kuşkusuz en çarpıcı örnek, Vietnam Savaşı'yla ilgili olarak ABD'de yaşanmıştır.

Vietnam Savaşı televizyon ekranlarından yayınlanan ilk savaş olmuştur. 14 ülkenin katıldığı bir konferansta, uzun yıllar Fransa'yla bağımsızlık mücadelesi veren Vietnam Devleti'nin 1954'te ikiye ayrılması ancak iki yıl içinde yapılacak seçimle tekrar birleşmesi öngörülmüştü. Kuzey'de kurulan ve Çin'in desteğini alan Vietnam Demokratik Cumhuriyeti'nin birleşme istekleri ise ABD'nin desteklemekte olduğu Güney Vietnam tarafından reddedilmiştir. Bu sırada Güney Vietnam'da ortaya çıkan sorunlar, muhaliflerin birleşmesine ve Kuzey Vietnam'ın bunları desteklemesi sonucunda Vietkong adıyla bir güç oluşmasına neden oldu. Kendi aralarında başgösteren bu çatışmada ABD, Güney Vietnam yanında olaylara karışarak onları askeri açıdan desteklemiş hatta sonraları kendisi de savaşın bir tarafı durumuna gelmiştir.[144] 1960'lara uzanan bu süreç içerisinde ABD halkı, hükümetin resmen ilan etmediği bu savaşı, basından ve artık bir lüks olmaktan çıkmış olan televizyonlarından izlemektedirler. ABD'den 19 bin km uzakta yaşanan bu olay, Amerikalıların evlerine medyanın bakış açısıyla yansıtılmış, Amerikan halkı adeta bir film izliyormuşçasına savaş alanlarını evlerinin salonlarına taşımışlardır. Bu noktada ABD medyasının savaşla ilgili yayınlarını daha ayrıntılı incelemek yerinde olacaktır.

Mustafa Mutlu, bu dönemde ABD'deki üç büyük televizyon sisteminin (ABC, CBS, NBC) yayınlarında bir iç sansür uyguladığından söz etmektedir. Ticari sponsorlarını kaybetmemek, yöneticilerin baskısı, geniş halk kitleleriyle karşı karşıya gelmemek ve çıkar hesaplarını bu durumun nedenleri olarak sunmaktadır. Savaştan ABD'nin zaferle çıkacağı ümidiyle ve Amerikan ordusunun imajına zarar vermemek için Amerikan Kuvvetleri'nin Kuzey Vietnam halkına ve Vietkong gerillalarına

[144] Ertan Yılmaz. A.g.y., s. 74-80

uyguladığı kötü muamele ve zulme, yakılıp yıkılan köylere, sakat kalan insanlara, vurulan askerlere, yani kan ve gözyaşı gibi olumsuz haberlere gazete ve televizyonlarda yer verilmediği gibi ABD'nin bu tutumu, insani bir faaliyet olarak sunulmuştur. Bu dönemde Vietnam'da bulunan 500'e yakın muhabirden pek azı gerçek savaş haberlerini aktarırken, Amerikan halkına moral verecek iyi ve olumlu haberler tercih edilmekteydi. Televizyonlardaki görüntüler daha çok helikopterlerin iniş ve kalkışları, helikopterlerin kalkışı sırasında rüzgarın etkisiyle otların uçuşması, Amerikan askerlerinin cephelere çıkışı ve yarım mil uzaklıkta yanan Vietkong cephaneliklerinden gelen dumanlardan ibaretti.[145]

"Uluslararası İlişkilerin Televizyonlardaki Yayın Alanı" adlı kitabın Güney Asya'daki savaşla ilgili bölümünün yazarları olan Robert M. Entman ve David L. Paletz Vietnam Savaşı'nı ele aldıkları incelemelerinde "İyimser Dönem" diye adlandırdıkları 1963 ve 1967 arasında, Vietnam sorununun komünizmi durdurmaya yönelik bir çatışma olarak tanımlanmakta olduğunu belirtmektedirler. Entman ve Paletz, gazetecilerin sorularında ve Vietnam sorununu ortaya koyuşlarında, Amerikan hedeflerinin doğruluğunu varsayan bir tutum içinde olduklarını vurgulamaktadırlar. Yazarlar ayrıca haberlerde Amerika'nın savaştığı tarafın "düşman" veya "komünist" gibi sözcüklerle ifade edildiğine dikkat çekmektedirler.[146]

Mutlu; televizyonların, Vietnam Savaşı'nı destekler nitelikte yayınlar yapmasında o dönemin televizyon teknolojisinin rolüne de dikkat çekmektedir:

> "*Savaşın büyük bölümü kameraların zaten görüntü alamadığı gece vakti cereyan etmiştir. Askeri operasyonlar gece yapıldığından düşmanla doğrudan, yüzyüze temas çok nadir gerçekleşiyordu. Ayrıca, 1960'lı yıllarda kameraların büyük ve hantal oluşu kameramanların işini zorlaştırıyordu. Bundan başka o yıllarda uydu iletişimi yeterince gelişmediğinden, çekilen görüntülerin New York'a uçakla ulaşması 2-3 günü alıyordu.*"[147]

---

[145] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 219-220

[146] Aktaran; Williams C. Adams. **Television Coverage of International Affairs**. New Jersey: Ablex Pulbishing Corporation,1982, s.183-184

[147] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 220

Önceleri ABD yönetiminin komünizme karşı mücadele eden Güney Vietnam'ın yanında yer alması, Güney Vietnam'da modern, demokratik ve kalkınmış bir ülke yaratma ve Güneydoğu Asya'da komünizmin yayılmasını önleme girişimleri basından, siyaset çevrelerinden, üniversitelerden ve Amerikan halkından büyük destek almıştır. Ancak ABD yönetimine destek veren kuruluş ve kişiler bu desteklerinin Amerika'yı bir bataklığa sürükleyeceğini ve 50 bine yakın Amerikan askerinin ölümüyle sonuçlanacağını tahmin edememişlerdir. Böylece bilinçsizce başlatılan Vietnam Savaşı zamanla halkı ikiye bölerek Amerikan'ın iç barışını tehdit eder bir konuma gelmiştir. 1965'te gönderilen asker sayısının olağanüstü artışı, basının ve geniş halk kitlelerinin duyarlılığını artırmış, 1967'lere gelindiğinde savaş karşıtı olanların oranının, %24'lerden %46'lara kadar yükselmesine neden olmuştur. Mutlu, Tet Saldırısı'nın Vietnam Savaşı'nda bir dönüm noktası olduğunu belirtmektedir. 1968'de yaşanan bu saldırı, Vietkong güçlerinin Güney Vietnam'daki 30'dan fazla ilde Amerikan birliklerine ağır kayıplar vererek başarıya ulaştığı bir saldırıdır.[148] Bu olay bir yandan savaş karşıtı protesto ve gösterilerin ülke çapına yayılmasına neden olurken öte yandan savaşın kazanılamayacağı yolundaki görüşlerin ağırlık kazanmasına neden oldu. Savaşa karşı muhalefetin artması hatta savaş karşıtı bir senatörün başkanlık için adaylık koymasına kadar uzayan gelişmeler basın ve televizyon dünyasında da bazı değişikliklere neden oldu. Savaş karşıtı haber ve yorumlara daha fazla yer verilmeye başlandı. Başta yarattığı şaşkınlığın ardından Tet Saldırısı sonrası durumu, "Muhalefet Dönemi" olarak adlandıran Entman ve Paletz televizyonların konuyla ilgili yayınlarını şu şekilde değerlendirmektedirler:

> "*İyimser dönemde televizyon haberleri savaş çabalarına bir destek ya da artan hayal kırıklığını yatıştırmayla görevli resmi bir kanal izlenimi vermiştir. Haberlerin çoğu savaşı meşrulaştırmıştır. Bununla birlikte televizyonun rolü NLF (National Liberation Front- Ulusal Özgürlük Cephesi)'nin Tet Saldırısı'nı duyurduğu 1968 başlarında aniden değişmiştir. Bu süre boyunca televizyon seçkin habercileri sayesinde büyük çapta bağımsızlık elde etmiştir.*"[149]

---

[148] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 224-225

[149] Aktaran; Williams C. Adams. A.g.y., s. 185

The New York Times gazetesi editörü Max Frankel da durumu şu sözlerle açıklamaktadır:

> *"Protestolar solcu gruplardan, savaş karşıtı gruplara kilise kürsülerine, Fullbright Komisyonu görüşmeleri ile Senato'ya taşınıp, çoğunluğun görüşü haline geldikçe tabii olarak basında daha çok yer aldı. Ve sonra basındaki haberlerin tonu değişti."*[150]

Bu değişiklik, televizyon ekranlarındaki görüntülere savaşın mağdurlarına daha çok yer verilmesi, şüpheli bir Vietkonglunun Saygon caddelerinde kurşuna dizilerek öldürülmesi, napalm bombasından yaralanan bir kız çocuğunun koşması, bir Amerikalı askerin çakmağıyla Kuzey Vietmanlı köylülere ait evleri ateşe vererek yakması gibi olaylarla yansımıştır. Televizyonda yer alan görüntülerin çok yakın çekimle veriliyor olması ve bu görüntüler için herhangi bir süre sınırlaması olmaması, bu dehşetin etkisini artırmada kuşkusuz etkili olmuştur. Hatta o dönemlerde yakınlarının ölümlerini televizyondan öğrenenlerin-izleyenlerin olduğu yolunda bilgiler bulunmaktadır.[151]

Kitle iletişim araçlarındaki bu tutumun yanısıra, Vietnam Savaşı'na yönelik karşıtlıkların dile getirilmesine ve hatta ortaya çıkmasına katkıda bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. My Lai Katliamı'nın öğrenilmesi, CBS anchormanı Walter Cronkite'ın televizyon yorumunda "savaşın kazanılamayacağını" belirtmesi, Fullbright Oturumlarının canlı yayınlanması ve Pentagon belgelerinin gazetelerde yayınlaması gibi olaylar da kamuoyu desteğinin azalmasında etkili olmuştur.[152] Kuşkusuz bunlardan en çarpıcı olanı My Lai katliamıdır. Bu katliamda, kadın-erkek-çocuk ayrımı yapılmaksızın ve haklı hiçbir gerekçeye dayanmaksızın 450'den fazla Vietnamlı, Amerikan askerlerince öldürülmüştür.[153]

Başkan Nixon'un iktidara gelmesinden sonra "gerekirse basın özgürlüğünün sınırlandırılabileceği" yolunda yapılan uyarıların ise bu dönemde haberlerin, savaşla

---

[150] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 227

[151] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 237-238

[152] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 227

[153] Ertan Yılmaz. A.g.y., s. 82

ilgili olmaktan çok Paris'te süren barış görüşmelerine kaymasında etkili olduğu yolunda görüşler vardır.[154]

Bazı iletişimciler tarafından "The Living Room War" (Oturma Odası savaşı)[155] olarak nitelenen Vietnam Savaşı'nda en dikkat çekici nokta, savaşın sürdüğü yıllar boyunca ister olumlu ister olumsuz olsun her türlü haber ve görüntünün ABD halkı tarafından büyük ilgiyle izlenmiş olması ve savaş yayınların günlük yaşamın bir parçası olarak kanıksanmasıdır. Bu dönemde yapılan yayınların halk üzerinde yoğun bir etkisi olduğu açıktır. Özellikle son dönemlerde yayınlanan savaş görüntülerinin zamanla savaş karşıtlarının artmasında ve savaşa olan kamuoyu desteğinin azalmasında payı büyüktür. Zira ABD'de savaşın, savaş alanlarında değil, evlerin oturma odalarında kaybedildiği şeklinde suçlamalar ortaya çıkmış[156] ve bir anlamda bu yenilgiden medya sorumlu tutulmuştur. ABD ise Vietnam Savaşı sırasında edindiği bu deneyimi bunda sonraki savaşlarda kendi lehine kullanacaktır.

II . 3 . 2 . Televizyonda Irak Savaşı

Televizyonda savaş yayınları Vietnam Savaşı'yla başlamıştır. Bu dönemde savaş karşıtı bir tutum izleyen televizyonların, savaşın başarısızlığa uğramasında payı olduğu yolunda görüşler ağırlık kazanmıştır. Özellikle ABD bundan sonra kitlelerin desteğini sağlamada kitle iletişim araçlarının önemini kavramış, onları yanında ve kontrol altında tutmak için çaba harcamıştır. ABD bu çabalarının sonucunu Körfez Krizi sırasında açık bir şekilde görmüştür.

II . 3 . 2 . 1 . Neden Irak? (Ortadoğu'ya Bir Bakış)

Coğrafi açıdan üç kıtanın arasında bir kavşak niteliği taşıyan Ortadoğu, Türkiye'yi de içine alan bir bölgedir. Öte yandan ilk uygarlıkların burada kurulmuş ve üç büyük tek tanrılı dinin bu çevrede doğmuş olması bölgenin kültürel önemini de

[154] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 239

[155] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 235

[156] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 241

artırmaktadır. Ancak kuşkusuz Ortadoğu'nun özellikle 20.yy'dan itibaren önemini daha da pekiştiren gelişme, bölgede zengin petrol yatakları bulunduğunun anlaşılmasıyla yaşanmıştır. Bu bakımdan zaten yüzyıllardan beri birçok savaşa tanıklık etmiş bölgede, sorunlar bir türlü kesin çözümlere ulaşamamış, tam anlamıyla bir barış ortamı sağlanamamıştır.

1854'te kayayağı adıyla bulunan ve başta ışık kaynağı[157], sonra da giderek vazgeçilmez bir enerji kaynağına dönüşen petrol, 20.yy'a damgasını vurmuştur. 1.Dünya Savaşı sırasında Ortadoğu'daki petrolün yalnızca Musul ve Kerkük civarında olduğu sanılırken (ve bu yüzden Türkiye'ye verilmesi engellenirken), 2.Dünya Savaşı'ndan sonra dünya petrol rezervlerinin %65'nin bölgede olduğu ortaya çıkmıştır.[158] 2.Dünya Savaşı sırasında bilinmeyen bu gerçek, işgal edilen Ortadoğu topraklarının harita üzerinde gelişigüzel paylaştırılmasına neden olmuştur. Kendileri açısından yapılan bu büyük yanlışın telafisi için Batılı devletlerin ve ABD'nin yürüttükleri çalışmalar ise günümüze kadar uzamaktadır.

Başını ABD'nin çektiği Ortadoğu projesi doğrultusunda, bölgedeki ülkelerin yönetimleriyle ilişkilerde her zaman sorunlar doğmuştur. Petrol satarak zenginleşen bu ülkelerden ılımlı tavırlar sergileyenlerle ilişkiler olumlu yönde ilerlemiş, ancak tehdit unsuru olarak algılanan asi devletlerle daima gerginlikler yaşanmıştır. Bu ülkelerin başında kuşkusuz Irak gelmektedir.

Irak bir yandan dünya petrol rezervlerinin %10'una sahip olması, öte yandan Basra Körfezi gibi önemli bir stratejik noktayı kontrol altında bulundurması nedeniyle dikkatleri üzerine çekmiştir. Irak'ın 1979'da iktidara gelen "devrik" başkanı Saddam Hüseyin, diktatörlükle yönettiği ülkesinin önemini kavramış ve ABD ile diğer Batılı devletlere kafa tutmuştur. Önce İran'la giriştiği ancak bir sonuç alamadığı savaşla, ardından kendi ülkesindeki katliamla sık sık gündeme gelmiştir. Özellikle gelişen (önceden ABD tarafından desteklenen) silah sanayisini

---

[157]Daniel Yergin. **Petrol, Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü**. Çev: Tuncay Kamuran. Ankara:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,1995, s.4

[158] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 262

kullanmaktan çekinmeyeceğini açıklayan konuşmaları gerek bölgedeki ülkelerde gerekse dünya kamuoyunda geniş yer bulmuştur.

Diğer taraftan özellikle ABD için Irak, petrolden fazla bir anlam taşımaktadır. Irak, tüm Ortadoğu'da kurulabilecek bir egemeliğin başlangıcıdır. Komşusu İslam Cumhuriyeti İran'ın hareketlerinin denetlenmesi, İsrail'in güvence altına alınması, Rusya'nın bölgedeki etkinliğinin önlenmesi bakımından da önemlidir. Ayrıca kendini dünyada tek güç olarak gören ABD, Saddam Hüseyin gibi bir liderin kafa tutmasını engeleyerek diğer ülkelere bir uyarıda bulunmuş olacaktır. Mutlu da bu nedenler listesine "Vietnam Sendromu"nu[159] yenmeyi eklemektedir. Vietnam'a yaptığı saldırıda başarısızlığa uğrayan ABD böylece, halkına ve diğer "büyük" devletlere gücünü kanıtlayacaktır. Bu nedenlere bakıldığında geriye sadece "savaşı meşru kılacak" bir bahane kaldığı görülmektedir. Bu bahane ise Irak'ın Kuveyt'i -kendi topraklarının bir parçası olduğu iddiasıyla- işgaliyle (2 Ağustos 1990) oluşacaktır. ABD, uluslararası bir koalisyonun da desteğini alarak, Kuvet'i işgal eden Irak'a "Kuveyt'i yeniden bağımsızlığa kavuşturmak" amacıyla saldırıya başlayacaktır (16 Ocak 1991).

II . 3 . 2 . 2 . Televizyonda Körfez Savaşı'nın Sunumu

"Kıyamet'i de görüntüleyeceğiz" sloganıyla habercilik anlayışını özetleyen CNN, Körfez Savaşı'nda gerçekleştirdiği "naklen savaş" yayıncılığında tüm dünya televizyonlarına fark atmıştır.

Pentagon'un ihalesine rakipsiz olarak girerek naklen yayın haklarını elde eden CNN, Pentagon'un "temiz" ve "medyatik" olarak nitelediği bu savaşı 16 Ocak 1991'den itibaren canlı yayınla aktarmaya başlamıştır. Her ne kadar savaşın başlamasını ilk haber veren ABC olsa da savaş yayınları tüm dünya tarafından, CNN'den izlenmiştir. CNN "*daha önceden yaptığı anlaşma ile özel olarak aldığı hat*" sayesinde üstünlüğü yakalamıştır. CNN'in ünlü muhabirleri; savaşı Bağdat'taki El-Raşid Oteli'nin 9. katından gerçekleştirilen canlı yayınla duyurmuşlardır.

---

[159] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 289

Fransa'dan Türkiye'ye kadar ittifak üyesi ülkelerin ulusal ve özel televizyonları CNN'e bağlanmıştır. Irak medyasının haberleri ise dikkate alınmamıştır.

Körfez Savaşı'nın canlı olarak izlenmesine karşın, asıl olan bitenlerin gösterilmediğini söyleyen Duran, CNN yayınlarını şu şekilde değerlendirmektedir:

> *"Gerçekte izlediğimiz, ... tek yanlı bir şov, bir gösteriden başka bir şey değildi. Oysa filmlerdeki savaşlar, körfezdeki savaştan daha gerçektir... Bu olay kültür endüstrisinin ne denli ürkütücü boyutlar kazanarak, zihinlerimizi, özgürlüğümüzü tehdit ettiğini dolayısıyla bizi bütünüyle bir şiddet olgusuyla yüz yüze bıraktığını kanıtlamaktadır."*[160]

Körfez Savaşı boyunca izleyicileri 6 kat artan CNN, başından sonuna kadar ilk ve en önemli kaynak olmuştur.[161] CNN savaş boyunca izleyicilere bir tek Iraklı ceset göstermemiştir. İleri teknoloji ürünü silahların yalnızca askeri hedefleri vurduğu, sivil halkın zarar görmediği vurgulanmıştır. Savaşın kan kokan ve dehşet veren yönü yansıtılmamıştır. Savaş, savaş olmaktan çok, sanal bir olgu gibi izleyicilere sunulmuştur. Ayrıca CNN, askeri güçlerin moralini bozacak haberlerden özenle kaçınmış, düşürülen uçaklar konusunda bilgi vermemiştir. Körfez Savaşı'nda toplam 1400 gazeteci[162] görev yapmasına rağmen uygulanan "havuz sistemi" sayesinde istenmeyen hiçbir bilgi medyaya yansımamıştır. Savaş bittikten sonra dört yüz bini aşkın Iraklının öldüğü öğrenilmiştir. Özellikle savaş boyunca sık sık ekrana getirilen "petrole bulanmış kuş" görüntüsüyle Irak'ın çevreye verdiği zarar vurgulanmıştır. Oysa bu görüntünün bile önceden bir reklam kampanyası için hazırlanmış olduğu ortaya çıkmıştır.[163]

---

[160] Ragıp Duran. A.g.y., s. 10

[161] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 348

[162] Nurdoğan Rigel. **Medya Ninnileri.** İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1993, s.197

[163] Şebnem Çağlar. "Savaşta Figurana Rol Çaldırmak: 'Öteki'nin Ekranından Savaşı İzlemek", **İletişim Fakültesi Dergisi.** İstanbul. 12: 307-316, 2002, s. 312

CNN haberlerinin savaş naklen yayınlarıyla sınırlı kalmadığını belirten M.Mutlu "*CNN'in ABD-Irak arasındaki diplomatik savaşa veya pazarlıklara da aracılık eden konumundan söz etmektedir.*" [164]

Türkiye'de ise ABD'nin 16 Ocak 1991 tarihinde Irak'a saldırısıyla başlayan Körfez Savaşı'nı CNN'e yaptığı bağlantı ile duyuran Magic Box olmuştur. TRT ise yaklaşık yarım saat sonra ilk haberi Türkiye'nin sesi radyosu aracılığıyla vermiştir. Magic Box, Körfez Savaşı nedeniyle 15 Ocak 1991 tarihinden itibaren 24 saat kesintisiz yayına geçmiş, CNN'e bağlanarak naklen yayınladığı savaş haberlerini simültane çeviri yaparak aktarmıştır. Magic Box ve CNN yayınlarının sabaha kadar sürmesi karşısında TRT ise, vatandaşların eleştirileri karşısında TRT1'den 16 Ocak 1991'de 24 saat yayına başlamak durumunda kalmıştır. TRT, ani bir kararla canlı yayına geçerken, simültane çeviri konusunda ilk saatlerde bocalama yaşamıştır.

Öte yandan CNN'den aldığı yayınlar için ekonomik yönden hiçbir girişimde bulunmayan TRT'nin yayını sürdürmesi, iki kurum arasında soruna neden olmuş (çünkü günde bir saati aşan programlar için özel izin alınması ve ücret ödenmesi gerekiyordu) bu nedenle TRT, CNN sürekli yayınına son vermiştir. Yengin bu konuda halktan gelen tepkileri şöyle aktarmaktadır:

> "*CNN yayınının kesilmesini sorumsuzluk olarak niteleyen vatandaşlar TRT yöneticilerinin kendi elleriyle izleyicileri Magic Box'a ittiğini belirterek, Körfez krizinin doruğa çıkmasından bu yana, TRT'nin sürekli olarak Magic Box'un arkasından gitmesini yadırgamışlardır.*"[165]

Magic Box savaşı, görüntülerin üzerinde CNN logosu ile birlikte simültane çeviri yaparak yayınlarken aslında savaşı değil, yalnızca CNN'i naklen yayınlamıştır. CNN'in arşivinden verdiği ya da tekrarladığı görüntüleri bile Magic Box canlı yayın adı altında göstermiştir. Bu bakımdan Türkiye'de her iki televizyon kanalında da CNN'in tek yanlı Amerikan bakış açısı ekranlara taşınmıştır.

TRT ve Magic Box Körfez Savaşı'nın 3. günüyle birlikte normal yayın akışlarına geçerlerken naklen izlenilen savaş haberleri yerini telefonla bilgi veren

---

[164] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 348

[165] Hülya Yengin. A.g.y., s. 133

muhabirlere, askeri ve siyasal yetkililerin basın toplantılarına, televizyon stüdyolarında yapılan uzun görüşmelere bırakmıştır.[166]

II . 3 . 2 . 3 . Canlı Yayında ABD-Irak Savaşı

ABD'yle Irak'ı ikinci kez savaş noktasına getiren bir dizi olay söz konusudur. Bu savaşın temel nedeni elbette ki ABD'nin Körfez Savaşı'yla yarım kalan hedefini tamamlama isteğidir. Bu süreçte, 11 Eylül 2001'de ABD'nin New York kentinde bulunan Dünya Ticaret Merkezi'nin İkiz kulelerine yapılan intihar saldırısı başlangıç noktası olarak kabul edilmelidir. ABD, bu terör eyleminin ardından gerek iç, gerekse dış kamuoyunda sarsılan itibarını düzeltme çalışmalarına başlamıştır. Öncelikle bu saldırılardan sorumlu tutulan El Kaide örgütüne yönelik araştırmalar yapılmış, örgütün Afganistan'la bağlantıları ve lideri Usame Bin Ladin'in de burada olduğunun ortaya çıkması üzerine bu ülkeye karşı savaş hazırlıkları başlatılmıştır. Savaşın meşruluğu konusunda kitlesel destek sağlanması için terörle mücadele ileri sürülmüştür.

ABD'nin Afganistan'daki savaşının başarıyla sonuçlanmasına rağmen, liderin yakalanamamış olması ve örgütün eylemlerini çeşitli biçimlerde sürdürmesi nedeniyle toplum tatmin olmamıştır. Bu nedenle ABD, desteğini aldığı kitle iletişim kurumları sayesinde Irak'a karşı da bir eylem planının hazırlıklarına başlamıştır. Bu hazırlıklara neden olarak tüm dünyadaki terörün kaynağının Irak olduğu savunulmuştur. Yapılan araştırmalara göre, Amerikan halkının yapılan propaganda çalışmaları sonucunda bir yıl içinde intihar saldırılarından bile Irak lideri Saddam Hüseyin'in sorumlu olduğu yönündeki görüşlerinin yaygınlaştığı anlaşılmaktadır.

"Terörle mücadele"de bundan sonraki adım Irak'ın kitle imha silahları ürettiği yolundaki haberler olmuştur. Irak'ın Birleşmiş Milletler Silah Denetçileri'yle yaşadığı gerginlik tartışma konusu olmuş, ABD bu durumdan rahatsızlık duyduğunu açıklamıştır. Bu konuda Yılmaz'ın Dean Rusk'tan aktardığı şu görüşler oldukça ilginçtir: "*Bu dünya çok küçük bir gezegen olmuştur. Biz bu gezegenin tümüyle,*

---

[166] Hülya Yengin. A.g.y., s. 131-134

bütün topraklarıyla, sularıyla, atmosferiyle ve onu çevreleyen uzayla ilgilenmek zorundayız."[167]

ABD Başkanı George W. Bush, 12 Eylül 2002'de Birleşmiş Milletler'de yaptığı konuşmayla Irak'a neden savaş ilan edilmesi gerektiğini açıklamıştır. Bu konuda başta Türkiye olmak üzere gerek çevredeki devletlerden gerekse Batılı devletlerden destek arayışına giren Amerika'ya; İngiltere, İspanya, Kanada, Avustralya gibi ülkelerin dışında fazla destek çıkmamıştır. 1 Ağustos'ta Irak'a giderek araştırma yapan silah denetçileri adına 9 Ocak 2003'te konuşan ve yaptığı açıklamada Irak'ta kitle imha silahları bulamadıklarını belirten Hans Blix'in sözlerine karşın, ABD savaştan vazgeçmemiştir. Bu hareketiyle Birleşmiş Milletler kararlarını hiçe sayan ABD, 20 Mart 2003'te ilk hava saldırılarına başlamıştır. İlerleyen günlerde başta Saddam Hüseyin'in devrilmesi adına bu işgali destekleyenler olmak üzere olayın iç yüzünü anlayan Irak halkı işgal kuvvetleriyle mücadeleye başlamıştır. 7 Nisan'da Bağdat'ı ele geçiren ABD askerleri, Saddam Hüseyin'in Bağdat'ın merkezindeki heykelini ise 9 Nisan'da yıkmışlardır. Bu simgesel yıkılışın görüntüleri canlı yayınla bütün dünyaya duyrulmuştur. Bu dönemde CNNTürk muhabiri olarak bölgede bulunan Cüneyt Özdemir anılarını topladığı kitabında işgali şu şekilde anlatmaktadır:

> "*Şimdi onların sırası...Demir atlarını mahmuzlayıp binlerce yıllık bir masal şehrinin kapısına dayandılar. Tarihe 'şok ve dehşet' dipnotu düşen bu askeri harekatta önce işgal edecek sonra özgürleştirecekler... İşgal bir gölge gibi Bağdat'ı karartıyor. Ve Bağdat her gün yeni askerleri kapıda karşılıyor.*"[168]

Saddam Hüseyin ise 13 Aralık 2003'te doğduğu kent olan Tikrit'te yakalanmıştır. Hüseyin'in, yargı süreci halen sürmektedir. Saddam Hükümeti yerine geçici bir hükümet kuran ABD, bölgede istikrarı sağladıktan sonra yerini demokratik bir hükümete bırakacağını açıklamıştır. ABD Başkanı Bush, 10 Nisan 2003'ü savaşın

[167] Ertan Yılmaz. A.g.y., s. 23

[168] Cüneyt Özdemir. **Onlarlaydım Ama Onlardan Değildim.** İstanbul: Doğan Kitapçılık,2003, s.209

bittiği gün olarak ilan etmesine karşın Irak halkı Amerikan askerlerine yönelik gerilla savaşını sürdürmektedir.

Körfez Savaşı'nın ardında bıraktığı tartışmalar nedeniyle savaş yayınlarında daha dikkatli davranılmış olmasına rağmen kitle iletişim araçları, savaşı ABD birlikleri içinden izlemeleri nedeniyle yayınların ne kadar tarafsız olabildiği tartışmalıdır. Öte yandan Arap televizyon kanallarının tam ters bir tutumla ABD karşıtı bir yayın politikası izlediği görülmüştür.[169] Her şeye rağmen bu savaşta ABD'ye yönelik eleştirilerin yoğun olması, savaşla ilgili olumsuz haberlerin de basında ve televizyonlarda sıkça yer alması kitle iletişim araçları açısından Körfez Savaşı'nda yaşanan duruma düşülmediğini göstermektedir.

Tüm dünyayla birlikte Türk televizyon kanallarında savaşın başlamasından önce konuya ilişkin yayınlar yapılmaya başlanmış, savaşın başlamasıyla da normal yayın akışı kesilerek savaş haberlerine geniş ölçüde yer ayrılmıştır. Bu yayınlar ancak 3 hafta kadar sürmüş, bundan sonra normal yayınlarına dönen televizyon kanallarında savaş, haber bültenleri ile kimi haber programlarında yer almıştır.

Bundan sonraki bölüm, Türk televizyon kanallarında savaş yayınlarının ne şekilde yapıldığını incelemek üzere ayrılmıştır. Bölümde NTV'nin ilgili programlarının çözümlemelerine yer verilmiştir.

---

[169] Cüneyt Özdemir. A.g.y., s. 61

III . BÖLÜM
TÜRK TELEVİZYONLARINDA IRAK SAVAŞI

Türkiye'de ilk savaşı yayını 1973 yılındaki Kıbrıs Barış Hareketı sırasında yapılmıştır. Bu dönemde televizyon yayıncılığında tekel olan TRT, bu ilk deneyimden başarıyla çıkmıştır. TRT'nin yayın tekelinin sürdüğü 1990'lı yıllara kadar savaş yayınlarında kamu yayıncılığının ilkelerine ve Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet politikalarına uyulduğu gözlenmektedir. 1990'dan itibaren özel televizyon kanallarının yayın hayatına geçmesiyle önce Körfez Savaşı ardından da İsrail-Filistin, Kosova, Çeçen-Rus vb. savaşlarla ilgili yayınlar yapılmıştır. Son dönemde ise Amerika-Irak Savaşı olarak habercilik dilinde yer bulan savaşın yayınları sırasında Türk televizyon kanalları, olayı gerek haber gerek haber programı gerekse belgesel program biçimlerinde ele almış, farklı boyutlarıyla ülkenin genel ve kendilerinin özel yayın politikaları doğrultusunda ekrana taşımışlardır.

III . 1 . Haberlerde Irak Savaşı

Irak Savaşı'nın haberlerde ne şekilde yer aldığının incelenmesi için, örneklem olarak haber ağırlıklı yayın yapan NTV kanalı seçilmiştir. NTV'nin savaşla ilgili haberlerinin incelenmesinden önce haber kavramı ele alınmıştır.

III . 1 . 1 . Haber Kavramı

İnsanoğlu sosyal bir varlık olmasının bir sonucu olarak varoluşundan itibaren daima merak etmiş ve bu merakı giderebilmek için bilgi arayışına girmiştir. Zaten iletişimin temeli de insandaki bu bilme ve haber alma isteğine dayanmaktadır. Geçmişten günümüze karmaşıklaşan toplumsal yapı ve gelişen iletişim teknolojileri haberi günlük yaşantının bir parçası haline getirmiştir.

Haber, yazılı ve elektronik basının birincil ve en önemli ürünüdür. Habere yer vermeyen basın yayın organı düşünülemez. Kitle iletişim araçlarının görev ve işlevleri arasında haber ve bilgi verme en başta gelmektedir. Baudrillard konunun

önemini "*her şeyin televizyon ve haber düzeyinde olup bittiği bir dünya düzeninde yaşıyoruz*" sözleriyle anlatmakta,[170] "*kitle iletişim araçları ve haberle hızlanan sürecin en üst yaygınlaşma düzeyine*" ulaştığını vurgulamaktadır.[171]

Toplumsal yaşamdaki yeri ve önemi gittikçe artan haber kavramı üzerine pek çok görüş ileri sürülmüştür. 17.yy.'da basının ortaya çıkışıyla beraber haber nedir sorusu da araştırmacıların, düşünürlerin ve akademisyenlerin yanıt aradığı sorular arasına katılmıştır. Bu yanıt aramanın günümüze kadar geçirdiği sürece karşın, haberin tanımı konusunda halen görüş birliğine varılamamıştır. Daha doğrusu evrensel olarak kullanılacak şekilde haberin tek bir tanımı bulunamamıştır. Yapılan tanımların hepsi bilme, öğrenme isteğinin değerlendirilmesi amacı taşımaktadır. Ayrıca her yayın organının veya gazetecinin de kendine özgü bir haber tanımı ve anlayışı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda haberin göreceli bir kavram olduğu sonucu doğmaktadır.

"*Haber; insanların hayat hakkında kararlar alabilmek için ihtiyaç duydukları bilgidir. Haber zamana uygun her şeydir. Haber bir olayın raporudur. Haber acele kaleme alınmış edebiyattır. Haber yarının tarihidir.*"[172] gibi tanımlar bulunmaktadır. Ancak akademik olarak kabul gören şu tanım çalışmanın içeriği bağlamında açıklayıcı olacaktır: "*Haber vaktinde verilen, toplumda çok sayıda kişiyi ilgilendiren ve etkileyen, bu kişilerin anlayabileceği herhangi bir olay ya da kanaattir.*"[173]

Haberi diğer yazılı metinlerden ve raporlardan ayıran bazı özellikleri vardır. Öncelikle haber günceldir; yeni olmuş ya da tekrar oluşan olaylarla ilgilidir. Haberin oluşumu için bir düşünceye, olaya ya da soruna ihtiyaç vardır. Haber sistematik değildir; olaylar, düşünceler, sorunlar belirli bir sisteme göre seçilmezler. Çok sayıdaki olayın içinden hangisinin habere dönüştürülmesi gerektiğini genellikle kitle iletişim aracının yayın politikası belirlemektedir.

---

[170] Jean Baudrillard. (1998) A.g.y., s. 73

[171] Jean Baudrillard. A.g.y., s. 56

[172] Aktaran; Aslı Yapar Gönenç. "Medya ve Haber", **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 14: 77-89, 2002, s. 78

[173] Ünlen Demiralp. **Televizyon Haberciliği**. Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 2000-2002

Çeşitli olay ve olguların haber haline getirilmesinde, bazı temel unsurların yer alması gerekmektedir. Bu unsurlara genelde "haber değerleri" adı verilir. Haber değerlerinin belirlenmesindeki amaç; haberde neler bulunduğunu veya bulunabileceğini ortaya koymaktır. Bu değerlerin tümünün veya bir kısmının haber yapılırken kullanımı ise, haberciliğin temel ilkelerine uyulup uyulmadığını göstermektedir. Haber yapmada vazgeçilmeyen bu unsurları şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

1. Zamanlılık: Haberin zamanlı olması değerini yansıtırken, daima "ne zaman ortaya çıktı?" sorusuna yanıt vermektedir. Zamanlılık unsurunun önemi, özellikle gelişen teknolojiyle artmıştır. Haberin öğrenildiği anda gösterilmesi, belirtilmesi diğer bilgilerden ayırt edilmesi için ana koşuldur. Her haberin yayınlanması açısından ana etken olan zaman unsurunun önemi, "dün, bugün, bir saat önce vb." zarflarının kullanımıyla pekiştirilmektedir. Habere zamanlılık değeri kazandıran unsurlar; yenilik, anilik ve geçerliliktir.
2. Yakınlık: "Ne zaman?" sorusu zamanlılık ilkesini gösterirken, "nerede?" sorusu yakınlık kavramına işaret etmektedir. Yakınlık unsurunu iki yönden incelemek mümkündür; coğrafi yakınlık ve kültürel yakınlık. İnsanlar doğaları gereği yakın çevrelerinde olan olaylara karşı daha duyarlıdırlar. Ayrıca kültürel olarak kendilerini yakın gördükleri olaylara daima ilgi gösterir, merak ederler. Haber ne kadar önemli olursa olsun, eğer bu tür bir yakınlık yoksa haber değeri taşımadığı düşünülerek haber yapılmayabilmektedir. İnsanlar tanıdıkları yer ve kişilere, kendilerinden coğrafi olarak uzak olsa bile ilgi gösterebilirler. Kitle iletişim araçlarının, bu durumları göz önünde bulundurup, hedef kitlenin ilgisine göre haber yapması gerekmektedir.
3. Sonuç: Çatışma, gelişme ve kazalardan oluşan sonuç unsurunun değerlendirilmesinde "ne?" sorusundan yararlanılır. "Ne?" sorusunun yanıtı diğer tüm sorularla bağlantılıdır; zira bir haberin neden bu kadar önemli hale geldiği, kimin bu haberi bu kadar büyüttüğü gibi soruların yanıtı sonucu etkilemektedir. Sonuca bakılarak habere ne kadar yer ve zaman ayrılacağı

belirlenir. Yani sonuç ögesinin değerlendirilmesi, haberin yer ve zamanını belirlediği gibi, haber üzerinde doğru hüküm vermeye yardımcı olmaktadır.

4. Önemlilik: Gösteri dünyasının insanları, görevleri gereği önemli kişiler, garip olaylar, olağandışılık, umulmazlık, zıtlıklar haberi önemli yapan unsurlardır. Bu unsurlara sahip haberleri izleyici de merakla takip eder. Haberin önemli olduğu sonucu "nasıl?" ve "neden?" sorularının sorulmasıyla elde edilir. Bu sorulara verilen yanıt aynı zamanda açıklayıcı ve doğrulayıcı haber yazmanın temelini oluşturur.
5. İnsanın ilgisini çekme: Haberin bu unsuru; zamanlılık, yakınlık, önemlilik ve sonuç unsurlarında yer almayan, insanın ilgisini çeken konulara yöneliktir. Aslında bütün diğer ilkeleri tamamlayan bir ögedir; zira haberler insan ilgisini çeken konulardan oluşmaktadır. Her ne kadar insanlar cinsiyet, meslek, yaş, ilgi alanları ve zevkleriyle birbirlerinden ayrılsalar da kendileri dışındaki hemscinslerinin yaşamına, sağlığına, uğradıkları felaketlere, aşklara, heyecanlara ilgi duyarlar. Bu bakımdan insan ilgisine yönelik haberlerle her an karşılaşılmaktadır.[174]

Haber değerleri üzerine yapılan bir başka sınıflama ise Johann Galtung ve Mari Ruge'a aittir:

A. Olayın süre olarak uygunluğu (frequency): Konunun güncel olması, habercilikte en öncelikli değerdir. Habere konu olan olay büyük oranda o gün yaşanan olaylardan oluşur. Yeni yaşanmış ya da tazeliğini koruyan bir konu olmalıdır.
B. Konunun ölçüsü ya da oylumu (treshold): Bir olayın haber değeri taşıyabilmesi için geniş bir coğrafi alanda gerçekleşmesi ve çok kişiyi ilgilendirmesi gerekir. Olayın büyüklüğü önemlidir.
C. Konunun açıklığı / anlaşılırlığı (clarity): Habere konu olan olayın izleyici tarafından anlaşılabilecek ölçüde açık, anlaşılır niteliğe sahip olması gerekir.

[174] Ünlen Demiralp. **Televizyon Haberciliği.** Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 2001-2002

D. Konunun anlamlılığı (meaningfulness): Konunun izleyici açısından anlamlı bulunması gerekmektedir. İzleyici kendisine anlamlı gelen konuları izlemek ister.

E. Konunun uygunluğu (consonance): "Tahmin edilebilirlik" ve "talep" ögelerini de içinde barındıran bu ölçüt, izleyicinin beklentilerinin ve olacağını önceden kestirebildiği olayların dikkate alındığı değerdir.

F. Olayın beklenmedik oluşu (unexpectedness): Alışılmışın dışında, aniden gerçekleşen, önceden kestirilemeyen olayların önemli haber değeri vardır.

G. Olayın sürekliliği (continuity): Haberi yapılan olayın ilerleyen zaman içinde hala ilgi çekici olması önemli bir ölçüttür. İlk yayınlandığı günkü kadar diğer günlerde de haberin ilgi çekiciliği devam ediyorsa, bu dikkate alınması gereken bir özelliktir.

H. Kompozisyon (composition): Haber bültenini oluşturan haberler kendi içlerinde bir bütünlük oluşturmalıdır. Kuşkusuz bu bütünün de dengeli bir dağılım göstermesi gerekir. Bir gün içinde ne kadar sıklıkla görülürse görülsün bir haberin yanında diğer haberlere de dengeli bir biçimde yer verilmelidir.

I. Seçkin uluslara ve seçkin kişilere yapılan göndermeler (actions of the elite): Uluslararası ilişkilerde belirleyici ülkelerin bir olay karşısındaki resmi tavrı haber değeri taşımaktadır. Kamuoyunca tanınmış kişilerin açıklamaları da haber değeri açısından önemlidir.

J. Kişilere yapılan göndermeler (personification): Herhangi bir konuyu ele alırken, olayın kişilere indirgenerek aktarılması olgunun kişileştirilmesi, onu daha kolay anlaşılır hale getirir.

K. Olumsuz olana yapılan gönderme (negativity): Olumsuz olayların olumlu olaylara göre daha çok tercih edildiği ve önemsendiği varsayılarak, olumsuz haberlerin haber değerinin daha fazla olduğu görüşü yaygındır.[175] [176]

---

[175] Atilla Girgin. "Haber", **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 10: 85-96, 2000, s.85-86

[176] Sibel Sığın Karaduman. **Televizyon Haberlerinde Küreselleşme Olgusu: NTV ve CNNTürk'ün Dış Haberleri Üzerine Bir İnceleme.** (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon Anabilim Dalı, İzmir, 2002, s. 142-143

Televizyoncu için haber, dünyanın dönmesine bağlı olarak her an olagelen ya da etkileri süren bir hazır program malzemesidir.[177] Habercilik ise bu malzemeyi, basit, sade bir dille açık ve kesin bir biçimde, taraflılıktan kaçınma ilkelerine uyarak haber haline dönüştürmek (özetleyerek kurgulamak: biçimlendirmek) sonra hızla yayımlanmasını sağlamaktır.[178] Haber bültenleri hazırlanırken, bir yandan televizyon haber muhabirlerinin topladığı bilgiler kullanlırken bir yandan da arşivlerden, yerli ve yabancı haber ajanslarından yararlanılmaktadır.[179]

Her haberin bir giriş bölümü ile bunu izleyen ve gövde diye adlandırılan diğer bölümleri vardır. Haberin girişinde genel olarak 6 temel soruya yanıt verilmesi beklenir. Bu 6 soruyu, soru edatları; "ne, neden, nerede, ne zaman, nasıl ve kim" oluşturmaktadır. Haberin girişinde bu soruların yanıtlarının bulunmasına, adını soruların baş harflerinden alan 5N-1K kuralı denir. Bu kural haberciliğin en temel kurallarından biridir. Bu 6 soru yanıtı bir arada bulunduğunda basit dilbilgisi kurallarına göre özne, yüklem ve tümleçlerden oluşan bir cümle oluşturulmaktadır. Anılan soruların yerli yerinde kullanılması ile, haberin girişi haberin esasını verecek şekilde düzenlenmiş olur. Çoğu kez hepsinin bir arada bulunduğu örneklere rastlanmaz ya da bazı durumlarda bir yanıtın diğerlerinden daha önemli olması nedeniyle ayrı olarak verildiği görülebilir. Haberin geri kalan kısmı ise girişte özet olarak söylenenlerin belirli bir oran içinde genişletilmesiyle verilir. 5N-1K kuralı özet bir girişi tanımlamaktadır. Bu özet giriş dışında konulu giriş, flash giriş ve sorulu giriş çeşitleri de bulunmaktadır.

Haber yazmayla ilgili bir başka önemli kural da ters piramit kuralıdır. Bu kurala göre toplanan bilgiler ilgiye göre azalan bir sıra izlerler. En önemlisi başa konurken, sonra azalan bir sıra izlenerek diğerleri sıralanmaktadır.

Haberciliğin genel kuralları bir yana yalnızca televizyon haberciliğine özgü kurallar da bulunmaktadır. Bu kurallar televizyonun görsel ve işitsel bir kitle iletişim

---

177 Güner Sarıoğlu. **Televizyon Program Yapım ve Yönetimi.** Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları,1976, s.215

178 Atilla Girgin. A.g.m., s.96

179 Mehmet Mete. A.g.y., s. 60

aracı olmasından kaynaklanmaktadır. Televizyonun bu özelliği yapılan haberlerin bir yandan göze bir yandan da kulağa hitap etmesi gerekliliğini doğurmuştur.

İnsan beyni görsel bilgiyi daha çabuk işlemekte ve depolamaktadır. Sözlü bilginin anlaşılması için daha çok düşünsel işlem gerekmektedir. Ancak görüntünün zayıf noktası ise, yalnız başına içerik hakkında bilgi vermemesidir. Görüntüyü tam olarak kavrayabilmek için ek bilgiye ihtiyaç vardır. Bu ek bilgi ise sesle sağlanmaktadır. Görüntü sesle tekrar edilmemeli, ses sadece ayrıntılı bilgi vermek amacıyla kullanılmalıdır.

Televizyon haberleri dört çeşittir:

1. DSF (Doğal Ses Fonda) Haber: Haber yazıldıktan sonra bu haber metnine göre ilginç görüntülerin metne uygun biçimde kullanılmasıyla oluşur.
2. Anonslu Haber: Muhabir olay yerinde kendisinin de görüntüde olduğu bir biçimde kamera karşısında anons yapar.
3. Anonslu Röportajlı Haber: Muhabir olay yerinde anons yaptıktan sonra olay yerindeki veya olaya ilişkin kişilerle röportaj yapar.
4. Röportajlı Haber: Muhabir hiçbir zaman anons ederken görünmez. Yalnızca röportajlarda yer alır.[180]

III . 1 . 1 . 1 . Televizyon Haberciliğinde Gerçeğin Yeniden Kurulması

Son yıllarda televizyon haberciliğinde büyük bir değişim yaşanmıştır. Bir yanda yalnız haber yayını yapan televizyon kanalları birbiri ardına yayın hayatına başlarken öte yanda diğer kanallarda da haber programlarının sayısının ve genelde habere ayrılan sürenin arttığı gözlenmektedir. Bu durumun temelinde iki önemli bilgi yatmaktadır: 1. Yapılan araştırmalar, televizyonun haber almada en çok tercih edilen ve en güvenilen araç olduğunu göstermektedir. 2. Haber bültenlerinin ve haber programlarının maliyeti, diğer pek çok televizyon programına göre daha düşüktür. Postman ve Powers konuyla ilgili şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

[180] Ali Kaptan. **Radyo-Televizyon Haberciliği ve Metin Yazma-Röportaj Teknikleri.** İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları,1999, s. 76-77

"Haber programları üretmenin, kurnazca hazırlanmış Hollywood dizileri ve kahkaha efektli komedileri üretmekten çok daha az maliyetli olduğu artık bir sır değildir. Göreceli olarak pahalı olmayan haberlerin maliyetiyle birlikte, televizyonda daha önce hiç olmadığı kadar çok haber sunulmaktadır."[181]

Haberlerin hem derlenmesini hem de sunulmasını içeren televizyon haberciliği[182], televizyonun kendine özgü estetik yapısı içinde biçimlenmekte ve aynı zamanda televizyonun yüklenmiş olduğu ideolojik işlevleri yerine getirmektedir. Önceki bölümlerde televizyonda gerçeğin değil, gerçeğin yeniden üretilmiş halinin gösterildiği anlatılmıştı. Bir televizyon program türü olarak haberlerde de aynı durum geçerlidir. Parsa, haberi "*gerçeğin yeniden üretimi*" şeklinde tanımlarken haber-gerçek ilişkisini ise şu şeklide yorumlamaktadır: "*Haber dili son yıllarda imgesele doğru yol almaktadır. Bu nedenle gerçekle arasındaki bağı giderek açmaktadır.*"[183]

Postman ve Powers ise "Televizyon Haberlerini İzlemek" adlı kitaplarının ilk sayfalarında yer verdikleri

"Birkaç yıl önce televizyon haberlerinin sunduğunu söylediğinin ve gerçekte yaydığının iki farklı şey olduğu sonucuna vardık" ve *"Haber programları; bir anlamda, bizlerin onlardan duyduklarımızı ve gördüklerimizi yaratmamız ve aslında onları gerçek olaylar olarak ifade etme girişimlerimizdir. Tüm haber programlarına yeniden yaratma ya da yeniden sunum diyebiliriz."*[184]

sözleriyle konuya bakış açılarını ortaya koymaktadırlar.

Andrew Goodwin'in görüşleri ise televizyonun, sunulan haberler üzerinde açık bir etkisi olduğu yolundadır: *"Bu gündem oluşturma fenomenidir. Medya gösterilen dünyayı çarpıtmakla kalmaz aynı zamanda 'çıkarmalar' ya da 'eklemeler' yoluyla halkın onu algılamasına yardım eder."* [185]

---

[181] Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s. 13

[182] Nijat Özön. A.g.y., s. 694

[183] Seyide Parsa. **Televizyon Haberciliği ve Kuramları**. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları,1993, s.34

[184] Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s. 9, 83

[185] Andrew Goodwin, - Garry Whannel. (Derleyen) **Understanding Television**. London: Routledge,2001, s. 48

Haber-gerçek ilişkisinde üzerinde durulacak pek çok konu bulunmakla beraber Rigel'in belirlediği haber üretimindeki "üç temel önyargılı tutum"a değinmek gerekmektedir. Bu tutumlar doğrultusunda haberin içeriği gerçeklikten uzaklaşmaktadır: "*1. Basitleştirme: Haberin anlaşılır olmasını sağlama, 2. Kişileştirme: Olayları, kurumlar ve tarihi bağlardan çok bireysel adlandırmalarla anlatma, 3. Sembolleştirme: Karmaşık kavramları sembollerle anlaşılır kılma.*"[186]

Televizyon haberlerinde basitleştirmeyle ilgili olarak, bilgi ile enformasyon arasındaki farka dikkat çeken Rigel, enformasyonun bilginin bir kısmını oluşturduğunu buna karşılık iletişim teknolojisi ile dağıtımı kitleselleştiren özelliklerini de içine aldığını söylemektedir. Rigel, bu farkı, "*enformasyon, bilginin medyatik dile dönüşmesidir*" şeklinde özetlemektedir. Muhabir, haber kaynağından aldığı bilgiyi kolay tüketilebilir kılmak için enformasyona dönüştürmek zorundadır.[187]

Televizyon haberleri üzerine görüşler içeren birçok kaynakta bu görüşte hemfikir olduğu görülmektedir. Zira birçok çalışmada ortak kanı "televizyonun çok çeşitli konular hakkında az şey anlattığı"dır. Postman ve Powers'ın konuyla ilgili yorumu şöyledir:

> "*Televizyonda zamanın çok değerli olması, aracın doğasının dinamik görsel imgelerden yana olması ve reklam yapısının baskıları ne olursa olsun izleyiciyi haberde tutulmasını istemesi yüzünden konuları derinlemesine açıklama ya da olayları kendi uygun koşullarına göre değerlendirme çabaları çok seyrektir.*"[188]

Bu konu paralelinde ortaya çıkan bir başka nokta ise hangi olayların haber olacağıdır. Burada "toplumun çoğunluğunun ilgisini çekme" belirleyici olmaktadır. Bir başka deyişle "*bütün biçimleriyle tecimsel televizyonun tanımlayıcı özelliği olan herkesi kapsama gereksinimi*" sonucu "*sınırlı ilgi çeken bir şey*" haber olamayacaktır.[189] Televizyon kanallarında haber seçiminden sorumlu olan kişi haber

---

[186] Nurdoğan Rigel. "Medya Mırıltısı: Bilginin Enformasyona, Haber Kaynağının Haber Aktörüne Dönüşümü ve Deprem Haberleri" **Siyasal İletişim (1. Uluslararası İletişim Sempozyumu Bildirileri).** Ankara: İletişim Dergisi Yayınları 2: 147-153, 3-5 Mayıs 2000, s. 151-152

[187] Nurdoğan Rigel. A.g.m., s.148-149

[188] Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s. 92

[189] Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s. 93

müdürüdür. Haber müdürleri gün boyunca derlenen haberler içinden hangilerinin haber bülteni içinde yer alacağını, nasıl bir sıra izleneceğini ve bu haberlerin ne şekilde sunulacağını belirlerler. Bu kişilere eşik bekçisi de denilmektedir.[190] Philip Elliot da bu görüşü desteklemektedir: "*Haber bültenlerinde, toplumdaki insanlar ve olaylarla ilgili enformasyon, televizyon haber müdürleri tarafından alınan seçme ve sunma kararlarıyla süzülmüş olarak gelir.*" [191]

Genelde televizyonun ve özelde de televizyon kuruluşunun yayın politikası doğrultusunda biçimlenen haber seçimlerinin bir başka boyutu da kimi haberlerin yayına bile alınmamasıdır. Birçok kaynak, televizyon yayınlarının taraflı olduğu, tarafı olduğu konu hakkında önyargılar oluşturduğu yönündedir. Eleştirmenlere göre "*sorunun iki tarafı ya da bütün tarafları haber yayınlarında adil bir duyuruyu hak etmektedir.*" Televizyonda tam nesnelliğin sağlanmasının mümkün olmadığını savunan yayıncılar ise "*genellikle denge terimini nesnellik yerine kullanmaktadırlar*". "*Denge ideolojisine ve televizyonun böylesine çok güvenilir görünmesine rağmen, birçok eleştirmen 'önyargı' ve 'dengesiz' sözcüklerinin onu kesinlikle betimlediği şeklinde suçlamalarda bulunmaktadırlar.*"[192]

Glasgow Medya Grubu'nun yürüttüğü araştırmaların sonuçları, televizyon yayınlarının yapısı hakkında ayrıntılı bilgiler içermekte ve haberlerin önyargılı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır:

> "*Dengeli yayın yapmak resmi zorunluluklarını çiğnemek noktasına gelene kadar televizyonun önyargılı davrandığı sonucuna vardık. Araştırmamız aynı zamanda bizi, yayın kurumlarının aşırı derecede hiyerarşik olduğunu ayrıca onlarla resmi ve onaylanmış kaynaklar arasında yakın bağların varolduğunu keşfetmeye götürdü. Sonuç olarak haberler, dünyayı kavramanın bazı yollarına ayrıcalıklı muamele etmektedir.*"[193]

---

[190] Süleyman İrvan. **İletişim Kuramları.** Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 2000-2001

[191] Aktaran; David L. Altheide. **Creating Reality How Tv News Distorts Events.** California: Sage Publications,1976, s. 11

[192] Andrew Goodwin, - Garry Whannel. (Derleyen). A.g.y., s. 46

[193] Aktararn; Andrew Goodwin, - Garry Whannel. (Derleyen). A.g.y., s. 46

Haber bültenlerinde haber seçimi kadar önemli bir başka konu da seçilen bu haberlerin sunumudur. "*İletiler yansıttığını iddia ettikleri olaydan daha büyük bir etkiye sahiptir.*"[194] Kuşkusuz bu etkinin hem olumlu hem de olumsuz olabileceği unutulmamalıdır.

> "*Önyargılar gerçeğin karşıtı değildir. Bütün haberler (öykülerin seçiminde, kameraların yerleştirilmesinde, konumların belirlenmesinde, röportajların seçiminde, muhabirlerin ve sunucuların kullandığı dilin içeriği ve tarzında) bir bakış açısı içermektedir; asıl konu, önyargı dizisinin sunumunun adil olup olmadığıdır. Halkın bakış açılarını kesin olarak ortaya koymakta mıdır?*"[195]

Bu sorular son derece duyarlı bir konuya işaret etmektedir: Haberlerin sunumu sırasındaki etmenler. Bunlar, aynı zamanda televizyon haberlerini diğer kitle iletişim araçlarındaki haberlerden ayıran özelliklerdir. Aşağıda yer verilen bu etmenler, haberin doğrudan içeriğini değiştirmese de sunum biçiminde farklar yaratarak algılamayı etkilemektedir.

Televizyon haberleri konuşma biçiminde verilmektedir. Haberlerin okunması sırasında izleyiciyle göz teması kurularak samimi bir ortam yaratılmaktadır. Kamera alanı dışında bulunan "telepromter" adlı aracın ekranında sunucunun söyleyeceği sözcükler geçer. Bu da "*sunucuya kamerayla yoğun göz teması içindeyken sanki metnini ezberlemiş gibi görünmesinde yardımcı olur.*"[196] Sunucuların izleyiciyle göz teması kurmaları onları doğrudan bir ilişki içine sokmaktadır.[197] Konuşmanın başında izleyiciyle göz teması kurmanın karşısındaki üzerinde egemenlik kurma ve onu dikkat göstermeye zorlama arzusunu gösterdiği de bilinmektedir.[198]

Haberlerin sunumunda sunucular büyük önem taşımaktadırlar:

---

[194] David L. Altheide. A.g.y., s. 12

[195] Andrew Goodwin, - Garry Whannel. (Derleyen). A.g.y., s. 54

[196] Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s. 34

[197] John Hartley. **Tele-ology Studies in Television.** London: Routledge,1992, s.76-77

[198] John Fiske. A.g.y., s. 97

"Haber kuruluşları muhabir sunucularına şöhretlerini ulaştırmaları için bir sürü zaman ve para harcarken onları yüksek görselliğe sahip öykülere yollamakta ve böylece izleyicileri üst düzeyde gazetecileri izlediklerine inandırdıklarını ummaktadırlar."[199]

Televizyon haberlerinin en önemli özelliklerinden biri de canlı yayın yapabilme özelliğidir. Canlı yayın; daha önceden herhangi bir gereç üzerine saptanmamış, stüdyoda ya da stüdyo dışında gerçekleştirildiği ve alıcıyla saptandığı anda yayına verilen programlar için kullanılan bir terimdir.[200] Kaptan, televizyonda canlı yayınların önemini şu şekilde açıklamaktadır:

"Herhangi bir olayın, oluşu içinde yayınlamasından amaç, izleyiciyi olayın içine katmaktır. İzleyiciyi olayın içine katmanın amacı ise yalnızca ses ve görüntüyle onu almak değil, ilgilenebileceği kesinlikle görmek ya da duymak isteyeceklerini onun görüş ve duyma alanına sokmaktır."[201]

Canlı yayınlar, izleyicide anındalık ve oradalık izlenimleri yaratmakta bu da televizyonun inandırıcılığını artırmaktadır. Kaplan da televizyonun canlılık, anındalık ve oradalık olgularını kendi amacı doğrultusunda yönlendirerek "gerçeklik yanılsaması" yarattığını söylemektedir.[202]

Televizyon haberlerinde süre sınırlıdır. Bu da beraberinde hızlı olma zorunluluğunu getirir. Bu sınırlı süre içinde haber olabilecek olaylar bulunmalı, derlenmeli ve sunuma hazır hale getirilmelidir. Haberlerde yer alan bu olaylar bir öykü formatı içinde anlatılır. *"Amaç, bir olay hakkında bir öykü anlatmaktır. Haber üzerinde çalışmak için görevlendirilenler, olanlarla ilgili ilginç bir şeyler bulmak ve sonra bunu bir öykü formatında anlatmakla sorumludurlar."*[203] Televizyonun diğer program türleri gibi haberler de öykü anlatma tekniğini kullanmaktadır. Öykü anlatmada olaylar birbirlerine neden-sonuç ilişkileriyle bağlanırlar. *"İzleyicinin olayla ilişkisini konumlandırmanın en açık yolu, olay örgüsü (plot) olarak*

---

[199] Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s. 31

[200] Nijat Özön. A.g.y., s. 135

[201] Ali Kaptan. A.g.y., s. 127

[202] Yusuf Kaplan. A.g.y., s. 46

[203] David L. Altheide. A.g.y., s. 95

adlandırılabilecek 'öykü'sünden geçmektedir. Olay örgüsü basit bir neden ve sonuç meselesidir." [204]

Olay örgüsünün verilmesi sırasında ortaya konan neden-sonuç ilişkileri izleyicinin olaylar karşısında alacakları tutumda belirleyici olmaktadır. Televizyonun bir olayı ne değişik neden-sonuç ilişkileri içinde yansıtma olanağına sahip olduğu düşünüldüğünde, izleyici üzerindeki etkisi anlaşılmaktadır. Olay örgüsünde dikkat edilecek bir başka nokta da merak uyandırma ögesinin bulunmasıdır. "Bundan sonra ne olacak?" sorusunun izleyicinin zihninde bırakılması da televizyonda süreklilliğin sağlanması açısından önemlidir.

Televizyon görüntü ağırlıklı bir kitle iletişim aracıdır. Her ne kadar söz açıklayıcı, görüntü betimleyici olsa da özellikle son yıllarda televizyon haberciliğinde görsellik ön plana geçmiştir. Televizyoncuların "*bir sunucu bir konu hakknda konuşurken yorumla birlikte sunulan hiçbir haber bandının olmamasının oluşturduğu anlamsız, kara bir delik*"[205] kadar çok korktukları başka bir şey yoktur. Kendi görüntüleriyle desteklenmeyen bir haber olduğunda arşivden alınan eski görüntüler, canlandırma sahneler, grafikler ve haritalar, belgelerin ekrana yansıtılması gibi yöntemlere başvurularak bu eksiklik giderilmeye çalışılmaktadır. Postman ve Powers televizyon haberlerinde sunumun iki önemli ögesi olarak gördükleri dil ve görüntü hakkında şunları söylemektedirler:

> "*Sık sık bir görüntünün binlerce sözcüğe bedel olduğu söylenir. Belki de öyledir. Ama büyük olasılıkla bir sözcük de eşit biçimde binlerce görüntüye eşittir...Görüntü evrenin sonsuz çeşitliliğinin özelliklerini belgeler ve yüceltir. Dil ise onları anlaşılır kılar.*"[206]

Görüntünün biçimlenmesinde en önemli görev kuşkusuz kameraya aittir. Haberin görüntülenmesinde kullanılan kameralar, haberi yapılan olayı öznel ve nesnel bakış açılarıyla[207] görüntüleme şansına sahiptir. Bakış açıları arasında

---

[204] John Hartley. A.g.y., s. 79

[205] Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s. 78

[206] Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s. 83, 87, 88

[207] John Hartley. A.g.y., s. 79

yapılacak bu tercih, izleyinin konu karşısında alacağı tutumu etkilemektedir. Öznel bakış açıları, izleyiciyi olayın içine alarak "biz" söylemini gerçekleştirir. Nesnel bakış açıları ise izleyiciyi olayın dışında bırakarak olayın öznelerinin "onlar" olarak algılanmasına neden olur.

Rigel ise televizyon haberciliğinde görselliğin yoğun olarak kullanılmasını bir başka konuya bağlamaktadır. Televizyondaki görselliğin bu artışı, televizyon haberciliğini de sinemanın kavramlarıyla açıklanır duruma getirdiğine değinen Rigel, habercilikte yaşanan "kişileştirme" olgusunu, bu duruma örnek vermektedir:

> *"Örneğin televizyon haberlerindeki anchormanlar/ haberci sunucular, konular arasındaki bağlantıları kuran senaristler gibi çalışırken, haber konularını gerçek zaman, gerçek mekanda yaşayan, televizyon haberciliği öncesinde haber kaynağı denilen kişi ve kişiler de haber aktörüne dönüşmüştür. Bu kişiler olayların konuların başrolündedir. Ancak olayların, haberlerin, yorumlayıcısı, açıklayıcısı değillerdir. Sadece haber hikayesini ilginç, çarpıcı, kolay anlaşılır(tüketilebilir) hale getirirler."*[208]

Haberlerde müzik kullanımı ise gerçekliği tam anlamıyla yıkan bir etkendir. "*Müzik bizi çabucak, tam anlamıyla var olmayan bir dünyaya, simgeselliğin diyarına götürür.*" Haberlerde müzik, başta jenerikte olmak üzere haberlerin içinde de yer almaktadır. Duygusal etkinin artması, izleyicinin dikkatinin belli noktalara çekilmesi gibi amaçlarla kullanılmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki, "*gerçek hayatta olaylar, müziğin eşliği olmaksızın gelişmektedir*".[209]

Televizyon haberlerinde sunum aşamasında da ekran önünde görünmeyen pek çok kişi görev almaktadır. Her biri yayının sorunsuz olması ve sunucunun mükemmel görünmesi için uğraşmaktadırlar. Mikrofonlardan sorumlu ses operatörleri, sesin çok yüksek ya da bozuk olmaması için ses düzeyini kontrol altında tutarlar. Stüdyo kameramanları sunucunun en iyi görünmesini sağlamak için ayarlamalarını yaparlar. Postman ve Powers stüdyoda yapılan çalışmaları şu sözlerle anlatmaktadırlar:

---

[208] Nurdoğan Rigel. A.g.m., s. 150

[209] Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s. 90

"Bu ışıldayan, iyi taranmış saygın görüntü onu olabildiğince muhteşem yapmak için düzenlenmiş, kurulmuş ve boyanmış bir dekora yerleştirilmiştir. Danışmanlar, ışıkların saçı üstten iyi aydınlattığından ve kırışıklıkların dolduğundan emin olunması için kullanılmaktadır. Renk uzmanları, yıldızın cildini fondaki uygun renk tonlarıyla tamamlamaktadırlar. Kısa boylu sunucuların koltukları, daha uzun görünsünler diye yükseltilmekte, tam doğru bakışı yaratmak için makyaj uygulanmakta, kellik örtülmekte, küçük gözler büyütülmekte, kusurlar gizlenmekte ve belki de katmerli gerdanlar karartılmaktadır."[210]

Televizyon haberleri büyük bir izleyici kitlesine ulaşmayı hedeflemektedir. Bu yüzden iletilerini en kolay ve anlaşılır şekilde ulaştırmak zorundadır. Kusursuz bir stüdyo ortamından izleyiciye iletilen haberler, televizyonun yayın anlayışı çerçevesinde biçimlendirilmektedir. Gerçekliğine en çok güvenilen bu araç aslında gerçekliği bozma yetisi en fazla olandır.

III . 1 . 1 . 1 . Savaş Muhabirliği

Televizyonlarda yer alan savaş haberlerinin çoğunluğunun kaynağı, olayı yerinden anlatan savaş muhabirlerinin topladığı bilgilerden oluşmaktadır. Öncelikle karşılarına çıkan vize alma engelini[211] aşmak zorunda olan muhabirler, savaş bölgesindeki en son haberleri duyurmakla görevlidirler. Son derece tehlikeli bir görevi yerine getiren savaş muhabirleri edindikleri bilgileri ve çektikleri görüntüleri bağlı bulundukları haber merkezlerine göndermektedirler. Savaş muhabirleri, öyküyü çabucak kapabilen ve koşturmaca sırasında onu etkili biçimde rapor haline getirebilen deneyimli ve yetenekli muhabirlerdir.[212] Savaş muhabirlerinin haber bültenlerine canlı bağlantıyla ya da telefon bağlantısıyla katılarak görüşlerini aktarabilmeleri, teknolojinin son yıllarda sunduğu olanak sayesinde mümkün olmaktadır. Hatta savaş bölgesinde ilgili kimi kişilerle yapılan röpotajlar da yine aynı yöntemlerle izleyicilere ulaştırılabilmektedir.

[210] Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s. 33

[211] Nurdoğan Rigel. A.g.y., s. 198

[212] Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s.43

Havuz sisteminin uygulanışı dışında bir başka sorunun da muhabirler arasında yaşanan iç çekişme olduğuna değinen Rigel; havuz sisteminin muhabirler tarafından haber yaymak değil, haber vermemek için oluşturulmuş bir sansür organizasyonu olarak nitelendirildiğini söylemektedir.[213] Rigel, Körfez Savaşı'nda bulunan muhabirlerin deneyimlerini şu sözlerle aktarmaktadır:

> *"Haber toplamak bir zaman meselesiydi. Bir saldırı sonrasında incelemeler yapmak, gözlemleri belirlemek, halkla konuşmak veya röportaj yapmak Ortak Enformasyon Bürosu'nun bilgisi dışında gerçekleşiyordu. Fakat bu kez de gazeteciler yakalanıp gözaltına alınma, çalışma belgelerinin iptali gibi tehlikelerle karşı karşıya idiler."* [214]

Savaş muhabirliğiyle ilgili en dikkat edilmesi gereken nokta gazetecinin tarafsızlığıdır. Başta savaş alanında bulunmanın getirdiği psikolojiden kaynaklanan durum bir yana, gazeteci çoğunlukla taraflardan birinin koruması ya da desteği altında haber yapmak zorundadır. Zira can güvenliğini sağlamak durumundadır. Phillip Knightly "First Casulty - From Crimea To Vietnam, The War Correspendent As Hero, Propagandist and Myth Maker" (İlk Kurban-Kırım'dan Vietnam'a Kahraman, Propagandacı ve Mit Üreticisi Olarak Savaş Muhabiri) isimli kitabında savaş muhabirlerinin tarafsız olmadıklarını vurgulamaktadır:

> *"Durumun, sözde iki amaçla hazırlanması bir usuldü: Halkın cephedeki ordusunun bir görüntüsüne sahip olmasını olanaklı kılmak ama aynı zamanda düşmanın kullanabileceği herhangi bir bilginin yayınını engellemek. Ancak elbette bunlar gerçek hedefler değildi. Gerçek hedefler, öncelikle savaşa olan ilgiyi güçlendirmek için tasarlanan kahramanlık ve zaferle ilgili renkli öyküler yazmak ve cepheye giden asker sayısının artmasını sağlamak; ikinci olarak, yüce emrin (high command: askeri bir orgaznizasyondaki en rütbeli kişinin verdiği emir) neden olabileceği herhangi bir hatayı gizlemek, bunun savaşla bağlantısının eleştirilmesini engellemek ve generallerin adlarını korumaktı. Daha akıllı olan savaş muhabirleri bunu hemen fark ettiler ama çeşitli nedenlerle sisteme karşı koymamaya karar verdiler. Bazıları savaşın ilerlemesiyle bazı şeylerin değişeceğini umdular. Bazıları yüce emrin doğru olduğunu düşündüler. Diğerleri editörlerinin tepkisinden dolayı endişelendiler."*[215]

---

[213] Nurdoğan Rigel. A.g.y., s. 200

[214] Nurdoğan Rigel. A.g.y., s. 204

[215] Phillip Knightly. A.g.y., s. 97

Özellikle Körfez Savaşı sırasında oluşturulan "havuz yöntemi" savaş haberlerinin tarafsızlığına vurulan en büyük darbe olarak değerlendirilmiştir. İngiltere ile Arjantin arasında yaşanan Falkland Savaşı'nda basına getirilen kısıtlamaların savaşı kazanmadaki etkisini gören ABD, bu uygulamanın bir benzerini sistematikleştirerek havuz yönetmini geliştirmiştir. M. Mutlu bu yöntemi şu şekilde anlatmaktadır:

> *"Savaş sırasında bütün gazetecilerin cepheye gönderilmesi mümkün olmadığından ... sınırlı sayıda gazeteci cepheye gönderiliyordu. Bu grubun yaptığı haberler, çektikleri televizyon filmleri ve fotoğraflar Pentagon yetkilileri tarafından kontrol ediliyor, gerekirse bazı kelimeler değiştiriliyor, bazı bölümler çıkarılıyor, onaylanan haber metni gazetecilere tekrar veriliyordu. Daha sonra, tüm muhabirler bu onaylanan haber, görüntü ve fotoğrafları kullanmakta serbestti."*[216]

Irak Savaşı'nı aktarmak üzere CNNTürk'ün muhabiri olarak Irak'a giden Cüneyt Özdemir ise anılarını kaleme aldığı "Onlarlaydım ama Onlardan Değildim" adlı kitabında içinde bulunduğu durumu şöyle dile getirmektedir:

> *"...2003 yılının ilkbaharında, ABD ordusu topyekün Irak'ı işgale hazırlanırken, teknoloji ilerlemişti...Embedded adı altında oluşturulan yeni konseptte artık tanktan canlı yayın yapmak mümkündü. Çoğunluğu Amerikan ve İngiliz olmak üzere, 600'ün üzerinde embedded gazeteci, bir ülkenin (Irak) işgalini, işgalci bir ordunun (ABD) içinden izledi...Askerlerle aynı şartlarda, aynı cipin içinde, aynı zırhlıda yer almak ve bu kadar yakın temas kurduktan sonra bir ordunun ruh haline objektif bir şekilde bakmak elbette kolay değildi."*[217]

---

[216] Mustafa Mutlu. A.g.y., s. 314-316

[217] Cüneyt Özdemir. A.g.y., s. 9-10

III . 1 . 2 . NTV Haberleri

NTV'nin yayınladığı savaş haberlerinin incenlemesi için 21 Mart 2003 saat 20.00 ile 22 Mart 2003, 02.30 arasındaki zaman diliminde yayınlamış haberler seçilmiştir. Seçilen haberlerin incelenmesi sırasında anlatısal yapı, cümle yapısı ve sözcük seçimi, görüntülerle yaratılan anlam, eğretilemeler ve düzdeğişmeceler bulunmuş ve bu bulgular yorumlanmıştır.

III . 1 . 2 . 1 . Anlatısal Yapı

Haberlerdeki anlatı yapısı bir yanıyla haberin biçimsel özelliklerini bir yanıyla da içerikle ilgili özelliklerini kapsamaktadır. "*Haberin anlatısı sözel gramerin görsel gramerle kompozisyonunu, grafik ve diğer sembolik ifadelerin kullanımını, kimlerle görüşmeler yapıldığını ve onların karşıtlarının biçimsel ve içeriksel sunumunu kapsamaktadır.*"[218] Bu çalışma kapsamında incelenen NTV kanalının, genel haber anlatısından çok savaş dönemindeki anlatı yapısına yer verilmiştir.

NTV, 20 Mart 2003 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'a yönelik ilk hava saldırılarına başlamasıyla normal yayın akışını keserek 24 saat canlı yayına geçmiştir. Gün içerisinde dönüşümlü olarak haberleri sunan sunucular tarafından savaş an an yayınlanmıştır.

Haber sunucuları; tavırları, mimikleri, diksiyonu ve duruşuyla anlatı içerisinde oldukça önemli bir yere sahiptir. İncelenen zaman dilimindeki haberleri Defne Sarısoy sunmaktadır. Sarısoy "anchorman" sunucu niteliği taşımamakta, haberleri yorumsuz ve nesnel bir şekilde sunmaktadır.(Bkz. EK1, Resim2)

NTV haberin jeneriğini, dönen bir dünya görüntüsünden NTV logosuna geçiş oluşmaktadır. Ritmik bir müziğin eşlik ettiği bu görüntü altına sarı harflerle "haber" yazılmıştır. Zaman zaman ekrana gelen savaş için özel olarak hazırlanmış olan jenerikse savaş görüntüleri içermekte ve köşesinde "Irak Savaşı" yazısı bulunmaktadır.(Bkz. EK1, Resim1) Ayrıca normal zamanlarda dünyayı

---

[218] Çiler Dursun. A.g.y., s. 153

simgelemekte olan NTV'nin mavi logosu durumun önemini belirtmek için kırmızıya dönüşmüştür.

Jeneriğin ardından sunucu önce stüdyo ortamı içerisinde genel çekimle verilmekte, ardından sunucunun yakın çekimlerine geçilmektedir. Görüntüde sunucunun sol tarafındaki kırmızı bir fon üzerinde yandan görünen ve taramalı tüfeğinin yanında duran bir askerin silüeti üzerinde "Son Durum" yazısı bulunmaktadır. Sunucunun arkasında, ise görevlerini sürdüren NTV çalışanları görülmekte, açık olan monitörlerle Türkiye ve dünya gündemini sürekli izledikleri duygusu yaratılmaktadır. Neil Postman bu konudaki görüşlerini şu şekilde ortaya koymaktadır:

> *"Teknik olarak haber odası elemanlarının kameralardan uzak, izleyiciler tarafından görülmelerini engelleyecek bir setin yapılması imkansız değildir ancak bu durumda önemli bir görsel efektten mahrum kalınacaktır. Çalışanlar kamera önünde meşgul görünerek haberlerin acil olduğunu ve sürekli revizyondan geçirilmelerini gerektirecek kadar hızlı değiştiklerini izleyiciye aktarmaktadırlar. Arka planda çalışanlar, merkezdeki habercinin, yani haber sunucusunun önemini ve hem çalışanlara hem de haberlere hakim olduğunu vurgularlar. Haber sunucusu ev sahipliği rolünü üstlenmiştir. Bize haber bültenine hoşgeldin der, görüntülü haberler sırasında ziyaret ettiğimiz farklı yerlerden geri döndüğümüzde bizi karşılar. Sesi, görünüşü ve davranışları yayının havasını yansıtır."*[219]

Masa başında son derece ciddi bir şekilde oturan sunucunun önünde kağıtlar ve dizüstü bir bilgisayar bulunmaktadır. Bu bilgisayarla televizyon kuruluşunun yüksek teknolojisi vurgulanmakta ve tüm gelişmelerin anında izleyiciye ulaştırılacağı mesajı verilmektedir. Böylece "*tek bir haber başlığının sunulmasından önce bile, pek çok şeyle kontakt kurulmuştur.*"[220]

Haber anlatısında sunucudan başka, görüşlerine başvurulan uzmanların ve canlı bağlantılarla izlenimleri alınan muhabirlerin de payı büyüktür. Özellikle savaş muhabirlerinin savaş alanlarından gerek telefon bağlantısıyla gerekse canlı

---

[219] Neil Postman. "Haberler", Çev: Bilge Gürsoy. **Selçuk İletişim**.Konya. 2: 61-64,Temmuz 2001, s.62

[220] Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s. 91

bağlantıyla aktardıkları, izleyici açısından çok önemlidir.(Bkz. EK1, Resim5) 21 Mart Cuma akşamı, Kuveyt'teki NTV muhabiri Hilmi Hacaloğlu'yla ardından da Kuzey Irak'ta görevli NTV muhabiri Nevin Sungur'la canlı bağlantı yapılarak bölgedeki durum birinci ağızlardan izleyicilere aktarılmıştır. Bağlantının ilk görüntüsünde ortak ekran kullanımının ardından tamamen muhabirin görüntüsüne dönülmekte kimi zaman da savaşla ilgili çeşitli görüntüler ekranda yer almaktadır. Olay yerinden yapılan canlı yayınlar izleyicinin olayın içine daha fazla katılmasını sağlamaktadır. Ayrıca yine canlı bağlantılarla, stüdyoda veya dışarıda yapılan röportajlar yoluyla görüşü alınan uzmanların habere büyük katkısı bulunmaktadır. İnsanın içinde bulunduğu sosyal grupla birlikte saygı duyulan belirli bireyleri dinleme eğiliminde olduğu bilinmektedir.[221]

Televizyon haberlerinde her ne kadar ses ve görüntü ön planda olsa da yazı da önemini korumaktadır. İnsanlar, yerler, tarihler tanımlanmak durumundadır. Bu başlıklar genellikle yazı karakter cihazı denilen bilgisayarlı bir alet ile oluşturulmaktadır. (Bkz. EK1, Resim3)Yazı karakter cihazı, başlıkları ekrana basabilen elektronik bir daktilo gibi çalışır.[222] Yazılı sözcüklerin yardımı olmaksızın film ve görüntü kayıtları tam anlamıyla zamansal bir boyut sergileyemez.[223]

Dursun, Türkiye'de haberlerde yazı kullanımın sunucunun haberi anlatırken ekrana gelen alt bantlar şeklinde olması nedeniyle oluşan farklılığa işaret etmektedir.[224] NTV'de de bu özellik geçerlidir. Ekranın üst köşesinde yer alan "canlı" sözcüğü dışında ekranın en altında sürekli olarak akan bir bant üzerinde haberler bulunmaktadır. Bu haberler genellikle haber başlıkları şeklinde tasarlanmış cümlelerdir. Ayrıca sol alt köşede NTV logosunun bulunduğu yerde bir de digital saat vardır. NTV logosu belli aralıklarla "Türkiye'nin Haber Kanalı" sözcüklerine

[221] Yusuf Yurdigül. "Tv Haber Anlatı Formatı Oluşturulmasında Otoritenin Temsilcileri Olarak Sunucular ve Görüşlerine Başvurulan Uzmanlar", **İletişim Fakültesi Dergisi.** İstanbul. 15: 691-699, 2002, s. 696

[222]Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s.56

[223] Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s. 89

[224] Çiler Dursun. A.g.y., s. 170

dönüşmektedir. Böylece kanalın sloganı sürekli yinelenmektedir. (Bkz. EK1, Resim5)

Haber anlatısının son tamamlayıcısı elektronik göstergeler ve grafiklerdir. "*Grafiklerin, çizelgelerin, tabloların, televizyondaki görsel vurguyu ve drama hissini artırdığı da öne sürülmektedir.*"[225] Grafikler genellikle sunucunun omzunun üzerine yerleştirilen harita ve çizimleri kapsar. Çizimler öykü ile ilgili olmalıdır.[226]

NTV savaş yayınları sırasında bu malzemelerden özellikle savaş bölgesini gösteren haritalardan sıkça yararlanmıştır. Önemli merkezlerin işaretlendiği harita üzerinde bombalanan yerlerin alevle belirtilmiş olması dikkat çekicidir. İşgal güçlerinin ilerleyişi ise tanklarla ve ok işaretleriyle betimlenmiştir. Askerlerin milliyetlerini anlatmak için ülkelerin bayrakları kullanılmıştır. (Bkz. EK1, Resim4)

III . 1 . 2 . 2 . Cümle Yapıları ve Sözcük Seçimi

Haberlerde kullanılan dil, insanların bir olayı tanımlamak için kullandıkları sözcüklerdir. Olayın kendisi değil, sadece özet halindeki yeniden sunumudur.[227] Haberleri sunanların insan olması yüzünden de konuşma çoğunlukla bir duyguyu, bir tavrı ve bir yargıyı içerir.[228] Bu bakımdan haberlerde kullanılan dil ve bu dilin kullanım özellikleri haberin taşıdığı anlam açısından son derece önemlidir. Haberlerde yer alan cümle yapıları etken ve edilgen olarak ikiye ayrılmaktadır: Etken cümleler haberin odağına faili alırken, edilgen cümleler ise, haber bir faile yüklenmediği durumlarda tercih edilmektedir. Haberlerin cümle yapılarının inceleneceği bu bölümde etken ve edilgen cümleler belirlenecek, anlamın yaratılmasındaki etkileri üzerinde durulacaktır. Haberlerde yer alan sözcükler irdelenecek, bu sözcük seçimlerinin olumlu ve olumsuz çağrışımlarına dikkat

[225] Çiler Dursun. A.g.y., s. 169-170

[226] Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s. 56

[227] Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s. 84

[228] Neil Postman - Steve Powers. A.g.y., s. 86

çekilecektir. Bu bağlamda incelemeye alınan haberler konularına göre dört başlık altında toplanmıştır:

Türkiye'nin Tavrı:

Adalet Bakanı Cemil Çiçek Ortadoğu'da **kan ve gözyaşı istemediklerini** söyledi. Türkiye'nin Irak'ta barış için elinden geldiğini yaptığını kaydeden Çiçek, **"Biz Irak'ta Bosna dramı, Kosova dramı istemiyoruz"** dedi.

(Haberde Türkiye'nin kesin tavrı ortaya konmaktadır.)

Türkiye'nin Kuzey Irak'a gireceğini söyleyen Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, "Türkiye, Irak topraklarından yönelebilecek olası göç hareketleri ve terörist faaliyetleri engellemek için **her türlü tedbiri alacaktır**" diye konuştu.

Türkiye'nin Kuzey Irak'a girip girmeyeceği yönündeki bir soruya da Gül, **"Türkiye Kuzey Irak'tadır ve Kuzey Irak'a girmeye devam edecektir"** diye konuştu.

Türk hava sahası, Irak operasyonu kapsamında Amerikan ve İngiliz uçaklarına **açıldı** ancak İncirlik üssünden kalkan tanker uçaklarının Irak hava sahasında Amerikan savaş uçaklarına yakıt nakli yapması **sözkonusu olmayacak**. Türkiye, Kuzey Irak'taki askeri varlığının sayısını PKK ve KADEK'le ilgili **meşru müdafaa sınırını Amerika ile müzakere etmeyi düşünmüyor**.

(Bu haberlerde yer alan etken cümleler ve kesin ifadelerle, Türkiye'nin bağımsız karar alabilme özelliği vurgulanmaktadır. Edilgen olan cümlede ise durum, savaşa yönelik bir hareket olmasının olumsuzluğundan kaynaklanmaktadır.)

Irak savaşının başlamasıyla birlikte Türkiye'de insani yardım çalışmalarına **hız verildi**.

Göç ve insani yardım amacıyla Kuzey Irak'a girecek **kızılay ekiplerine Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları eşlik edecek**.

(Türkiye'nin yardımseverliği ön plana çıkartılmaktadır, edilgen cümle kullanımıyla özne yerine eylem belirginleştirilmektedir. İkinci cümlede ise Türk Silahlı Kuvvetleri'nin de yardım olayına katkısı söz konusu edilmektedir.)

Dışişleri Eski Bakanı Yaşar Yakış, Amerika Birleşik Devletleri'nin **Ortadoğu-Kafkaslar- Balkanlar üçgeninin ortasında bulunan Türkiye'ye her zaman ihtiyacı** olacağını söyledi.

(Haberde Türkiye'nin savaşın bir tarafı olmamasına karşın, bölgedeki stratejik önemi anlatılmaktadır.)

Savaş Karşıtı Eylemler:

Amerikan Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin Irak'ı hedef alan operasyonu yoğunlaşarak sürerken, protesto gösterileri birbiri ardına devam ediyor. (Bkz. EK2, Resim13)

Mısır'da, **cuma namazından sonra** El Ezher camiisinden çıkan göstericiler, Irak'a karşı sürdürülen savaşı protesto etti. Sayıları 5 bini bulan ve Amerikan aleyhtarı sloganlar atan göstericilerle polis arasında sert çatışmalar yaşandı.

Yemen'deki gösterideyse, 3 binden fazla protestocu, Amerika Birleşik Devletleri büyükelçiliğine yürümek istedi. Ancak güvenlik güçlerinin göstericileri engellemesi üzerine çatışma çıktı. Çatışmada, biri polis 4 kişi öldü. **Lübnan**'da da, göstericiler, Amerika Birleşik Devletleri'ni protesto etti. Savaş karşıtları, Irak Savaşı'na destek veren ülkelerin büyükelçiliklerinin önünde eylemler düzenledi. **Bahreyn**'de, Amerikan büyükelçiliğine yürümek isteyen göstericiler, polisle çatıştı. Çatışmalarda çok sayıda kişi yaralandı.

Atina'da 150 bin kişinin katıldığı savaş karşıtı gösteriye polis müdahale etti. Eyleme katılan grup, Amerikan büyükelçiliği önüne geldiğinde polisle çatışmalar yaşandı. Polisin müdahalesi üzerine göstericiler bu kez yollarda ateş yakıp barikatlar kurarak ve molotof kokteylleri atarak karşılık verdi. Polis, gözyaşartıcı bomba kullanmak **zorunda kaldı.**

İtalya'nın başkenti Roma'da, Irak'taki savaşa karşı çıkan çiftçilerin gösterisine sahne oldu. Ülkenin dört bir yanından Roma'ya giden 200 bin çiftçi, barış çağrısında bulundu. **Avustralya**'daysa, 3 bin kadar savaş karşıtı, çaldıkları sirenlerle ülkenin en büyük ikinci kenti Melbourne'de caddeleri trafiğe kapattı.

2 bin kişilik bir grup, Beyazıt Camii önünde savaş karşıtı gösteri yaptı. Grup, Beyazıt Camii önünde **cuma namazı sonrası** toplandı. **Tekbir getirerek** biraraya

gelen protestocular, burada **Amerikan ve İsrail bayraklarını yaktı**. Bir süre ABD aleyhine slogan atan grup, daha sonra **Irak'ta ölenler için gıyabi cenaze namazı kıldı**. Kadın ve erkeklerin ayrı saf tuttuğu namazdan sonra 2 bin kişi, yürüyüşe geçti. Grup, yürüyüşe geçince polis müdahale etti. Olaylar sırasında birçok kişi yaralandı.

(Haberlerde pek çok ülkedeki gösterilere yer verilmektedir. Müslüman ülkelerde Türkiye de içinde olmak üzere eylemlerin dinsel bir kimlik kazandığı dikkat çekmektedir. Çoğu ülkede gösterilerin polisle çatışmalara neden olduğu gözlenmektedir. Ayrıca haberin ayrıntılı ele alınışı ile girişinde yer alan ifade NTV'nin savaş karşıtı gösterileri haklı bulduğu yönünde ipuçlarıdır.)

Irak'tan Haberler:

Irak Enformasyon Bakanı Muhammed El Sahaf, Bağdat'ta düzenlediği basın toplantısında, Amerikalı ve İngiliz yetkililerin yaptıkları **açıklamaları yalanladı.** El Sahaf, teslim olan askerlerin Irak ordusundan olmadığını söyledi ve yaşananları bir tiyatro oyunu olarak nitelendirdi. El Sahaf, Umm Kasr'ın düştüğü yolundaki bilgileri de reddetti. Iraklı Bakan, "*Amerikan uçakları hava saldırısında, Saddam Hüseyin ve ailesinin evlerini hedef aldılar, ancak onlar güvende*" dedi. **Amerikan Başkanı Bush'u uluslararası soysuzlar çetesinin lideri olarak tanımlayan El Sahaf, istilacı Amerikan ve İngiliz askerlerinin Irak'tan canlı çıkamayacağını savundu**. Elinde kalaşnikofla basın toplantısına katılan Irak İçişleri Bakanı Mahmud El Ahmed ise, Irak halkının yemin ettiğini ve zafer elde edilene kadar silahlarını bırakmayacaklarını vurguladı. (Savaş sırasında Irak tarafının bakış açısıyla şekillenen haberleri duyurmakla görevli, Enformasyon Bakanı Muhammed El Sahaf medyada sık sık yer almıştır. Önceleri önemli bir haber kaynağı olan El Sahaf, zamanla haber aktörü durumuna gelmiştir.) (Bkz. EK2, Resim10)

Irak Savunma Bakanı Sultan Haşim Ahmed düzenlediği basın toplantısında Umm Kasr'ın Amerikalı askerlerin eline düştüğü bilgilerini yalanladı. Amerikan birliklerinin Umm Kasr limanını işgal etmediğini söyleyen Ahmed sadece belirli bir bölgenin işgal altında olduğunu söyledi. Sultan Haşim Ahmed, Amerikan askerlerinin Fao saldırısının başarısız olduğunu ve saldırının bir kuşatmaya dönüştüğünü belirtti. Iraklı Bakan, Amerikan birliklerinin, Fao'nun kuzeyine

konuşlandıklarını ve kente girmediklerini ifade etti. Ahmed, Ürdün sınırı yakınında bulunan çöle Amerikan birliklerinin indirildiğini söyledi. Sultan Haşim Ahmed, **Irak askerlerinin vur-kaç yöntemiyle Amerikan askerlerine karşı mücadele ettiğini** kaydetti. Enformasyon Bakanı Muhammed El Sahaf ise, Bağdat'ı hedef alan bombardımana rağmen Amerika'yı yeneceklerini bildirdi. Basın toplantısı, Bağdat'ı hedef alan şiddetli bombardıman sürerken de devam etti.

(Haber bülteni içinde taraflardan biri olan Irak'ın televizyon kanalınca hazırlanan haberlere ve Iraklı Bakanlar'ın demeçlerine yer verilmesi NTV'nin yayınlarındaki tarafsızlık ilkesini açıkça ortaya koymaktadır.)

Savaş Haberleri:

Hava saldırılarıyla birlikte Kuveyt'ten Irak'a giren Amerikan güçleri Umm Kasr kasabası yakınlarında 250 kadar Iraklı askeri esir aldı. Bir kısmı kendisi teslim olan, bir kısmı da yakalanan esir Irak askerleri kasaba yakınlarında dikenli tellerle çevrili bir bölgede tutuluyor. (Bkz. EK2, Resim9)

Amerika Birleşik Devletleri Genelkurmay Başkanı Richard Myers, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'le düzenlediği basın toplantısında, Irak'ın güneyindeki petrol sahalarının güvenliğinin ilerleyen saatlerde sağlanabileceğini belirtti. Myers, Irak'ın güneyinde ve kuzeyinde bazı Irak askerlerinin teslim olduğu yönünde haberler aldıklarını kaydetti. Amerikan Genelkurmay Başkanı, önümüzdeki saatlerde **birkaç yüz askeri hedefin vurulacağını** da sözlerine ekledi. Richard Myers, **Amerikan birliklerinin Irak'ta ilerleyişlerinde yer yer direnişle karşılaştığını** ve bunların da sınırlı sayıda tank tarafından gerçekleştirildiğini belirtti. Amerikan Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ise, Saddam Hüseyin'in hala yönetimi kontrolünde tutup tutmadığını bilmediklerini vurguladı. **Irak'ı kitle imha silahlarından arındırmak istediklerini belirten** Donald Rumsfeld, İngiliz ve Amerikan kuvvetlerinin, stratejik öneme sahip Umm Kasr liman kentini ele geçirdiklerini kaydetti. Donald Rumsfeld, Iraklı yetkililerin, savaş alanında neler olduğunu görme yeteneklerinin ve **ülkeyi kontrol altında tutmak için ordu komutanlarıyla iletişimlerinin zayıfladığını** belirtti. Amerikan Savunma Bakanı, Iraklı ordu komutanlarıyla teslim olma şartlarının görüşüldüğünü kaydetti.

Irak harekatında üçüncü güne girilirken, Amerika Birleşik Devletleri, Irak savunmasını devre dışı bırakmayı hedefleyen **geniş çaplı saldırıyı başlattı.** Koalisyon güçleri **Bağdat'ı bombardıman uçakları ve füzelerle vurdu.** Irak'ın kuzeyindeki Musul ve Kerkük de bombalanan kentler arasında. Saldırılarda, İran'ın, Irak sınırı yakınlarıdaki bir rafineri deposu da isabet aldı.

Saat 19:05 sularında uyarı sirenlerinin ardından, Bağdat'ın kuzeyine, Dicle nehrinin batı kıyısında; askeri istihbarat merkezinin, cumhuriyet muhafızlarının karargahının ve başkanlık saraylarının bulunduğu **bölgede bir dizi patlama geldi.**

Bombardıman saat 20:00 sularında **şiddetlendi**. Saddam Hüseyin'in eski başkanlık sarayı, çok sayıda füzenin isabet etmesiyle alevler içinde kaldı. Bağdat'a yönelik bombardıman aralıklarla devam etti. Irak televizyonu, saldırıların ardından büyük hasar gören "Es Selam" sarayının görüntülerini yayınladı. **Bombardımanda çok sayıda sivilin de yaşamını yitirmesinden endişe ediliyor.** Saddam Hüseyin'in doğum yeri Tikrit de hava saldırısına hedef oldu.

Saldırılara 5 uçak gemisinden havalanan 250 savaş uçağı ile B-1, B-2 ve B-52 tipi ağır bombardıman uçakları katıldı.

Koalisyon güçleri, Kuzey Irak'taki Musul ve Kerkük'teki Irak askeri mevzilerine de hava saldırısı düzenledi. B-52'lerin Kerkük üzerinde görüldüğü bildiriliyor. Musul ve Kerkük'teki patlamaların ardından, her iki kentten de **alev ve dumanlar yükseldi**.

Bu arada İran hükümet kaynakları, Irak sınırına 10 kilometre uzaklıktaki Abadan kentinde, bir İran rafineri deposunun saldırılarda isabet aldığını, olayda iki kişinin yaralandığını duyurdu.

Güney Irak'ta koalisyon kuvvetleri ve Irak ordusu arasındaki çatışmalar sürerken, Amerikalıların ve İngilizlerin kayıpları da artıyor. Amerikalı yetkililer, çatışmalarda iki Amerikan deniz piyadesinin de öldürüldüğünü duyurdu. Böylece savaşın başlamasının ardından **ölen Amerikalı ve İngilizlerin sayısı 14'e yükseldi.**

Amerikan Savunma Bakanlığı ise, Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in dün düzenlenen saldırıda yaralandığını iddia etti. Amerikalı askeri yetkililer, **Irak'taki hedeflere şu ana kadar 320 tomahawk füzesi fırlatıldığını belirtti.**

Bu arada Amerikan Fox News televizyonu, Amerikan deniz komandolarının Irak'ın 2 petrol rafinerisine saldırdığını duyurdu. Komandoların ayrıca bu rafinerilerde **patlayıcı bulduğu** bildirildi.

(Savaşla ilgili yukarıda verilen haberlerde NTV'nin sayısal verilerden bolca yararlanması ve rakamları ayrıntılı olarak gözler önüne sermesiyle savaşın boyutlarını ortaya koymaktadır. NTV'nin genellikle nesnel olan habercilik anlayışında fazla yer almayan dramatik nitelemeler, savaşın yıkıcı yönünün vurgulanması amacıyla kullanılmaktadır.)

III . 1 . 2 . 3 . Görüntülerin Anlamı

> "*Belirli türden anlamların üretilmesinde televizyonun sözel ve görsel söylemlerinin bir arada eklemlenme biçimleri yalnızca teknik konular olarak görülmekten çıkıp ideolojik düzenlemeler olarak da görülmeye başladıkça, haberciliğin dili açısından görüntülerin kullanımı özel bir önem kazanmaktadır.*"[229]

Televizyonda pek çok sembolik gösterge tekrarlanan kullanımları ve uzlaşımlar içinden kurulmakta ve yerleştirilmektedir. Bu uzlaşımsal kodlar izleyiciye dilin simgesel işaretleri kadar doğal gelmektedir. Televizyon göstergebilimsel çözümlemelerinin amaçlarından biri, televizyonda simgesel işaretlerin kullanımı konusunda izleyicide bir bilinç oluşturmaktadır. Göstergebilim, görüntülere ilişkin uzlaşımları ve kodları kendi terminolojisi içinde çözmektedir.[230]

İzleyici haberleri izlerken, televizyon içindeki işaretlerin etkin bir şekilde üretildiğini düşünme eğiliminde değildir. Haberleri yüzde yüz saf bilgi ve saf gösterilen olarak algılama eğilimine sahiptir. Oysa haber bir örgütlenme tarzıdır. Televizyonda gerçeklik etkisi, işitme ya da görme imgesi ile nesnenin özdeş kabul edilmesiyle oluşmaktadır.[231] Yani izleyici bir uçak görüntüsünü gerçek bir uçak, bir tank görüntüsünü gerçek bir tank, bunların çıkardıkları sesleri de gerçek sesler olarak algılamaktadır.

---

229 Çiler Dursun. A.g.y., s. 183

230 Çiler Dursun. A.g.y., s. 184

NTV'nin savaş haberlerinde savaşın olumsuz yönlerini vurgulayan görüntüler ağırlıktadır.Yıkılmış binalar, halen yanmakta olan evler, karmaşa içindeki Irak sokakları gösterilmektedir. Bu arada tankların geçişi, uçakların kalkışı, uçan uçaklardan atılan bombalar, karadan fırlatılan füzelerin ekrana getirilmesiyle yukardaki durumun sorumlusu olarak İşgal güçleri sunulmaktadır. NTV hastanedeki yaralı çocuklara, ağlayan kadınlara, yardım için koşuşturan doktorlara yer vermiştir. (Bkz. EK2, Resim12) Irak halkı telaş ve korku içinde, acıklı bir şekilde sunulmaktadır. Yine de işgal güçlerine karşı koyan Iraklı askerlere de yer verilmiştir. Ayrıca Amerikalı bir askerin yaralanmasının ardından tedavi edilmesi ve askeri helikopterle taşınması ise bir yandan Amerikan ordusunun donanımının gücünü anlatırken öte yandan izleyicinin Iraklı yaralılarla karşıtlığı görmesi sağlanmıştır. Görüntülerde özellikle Amerika'yla ilgili bir şeyler söylediği anlaşılan yaşlı bir kadının bağırması dikkat çekicidir. Bu şekilde Irak halkının işgali desteklemediği anlaşılmaktadır.

İşgal güçlerinin konuşlandığı yerler anlatılırken harita üzerinden zincirleme geçişle verilmesi bölgenin konumunun anlaşılması açısından önemlidir. Böylelikle bir çizim olan harita bile gerçeğe bürünmektedir.

NTV, işgal güçlerinin askeri donanımını da ayrıntılarıyla göstermektedir. Bombalama sırasında uçaklardan gece görüş kameralarıyla çekilen görüntüler de yeşil olarak ekrana yansımaktadır.(Bkz. EK2, Resim11) Konvoy halinde ilerleyen tanklar ve kamyonlar, tam donanımlı askerler, yüksek teknoloji eseri uçaklar gösterilmektedir. Kuşkusuz bu görüntüler işgal güçlerinin gücünü vurgulamaktadır.(Bkz. EK1, Resim6) Oysa önce yakın çekimle altında yer alan bombaları gösterilen bir uçağın, bombalarını bırakmasının ardından ekrana getirilen yanan bina görüntüsü bu imajı tamamen ters duruma çevirmektedir.(Bkz. EK1, Resim7-Resim8) NTV haberlerinde "koalisyon güçleri" olarak anılan ABD ve müttefiklerinin orduları savaşın faili olarak sunulmaktadır.

Haberlerde yer alan bir başka görüntü de oldukça ilgi çekicidir. Bu haberde bir kamyonda gitmekte olan genç Amerikan askerleri şarkı söylemektedirler. Haberin

[231] Çiler Dursun. A.g.y., s. 184-185

metniyle desteklenen düşünceye göre, bu askerler aslında neyin içinde olduklarını bilmemektedirler.

Haberlerde değinilen bir başka konu da savaş esirleriyle ilgilidir. Haberde esirlerin görüntülerinin "Pentagon ricası" üzerine ABD televizyonlarında yer almadığı belirtilmiş ancak gelişen iletişim teknolojisine vurgu yapılarak esirlerden birinin ailesinin durumu gördüğü anlatılmıştır. Burada çok açık olmasa da medyanın bağımsızlığı övülmektedir. Diğer taraftan gözü yaşlı annenin görüntüsü, savaşın işgal güçleri için de olumsuzluğu ve "savaşın galibi olmadığı"na kadar varan yorumlara götürebilmektedir.

Savaşla kurulan en belirgin karşıtlık ise, Irak'lı çocukların her şeye rağmen parkta dönmedolaba bindikleri ve gülümsedikleri görüntülerde yakalanmıştır. Burada anlamını bilmedikleri savaştan en çok etkilenin çocuklar olduğunun altı çizilmiştir. Yine, ölen bebeğinin resmini kameralara gösteren babanın görüntüsü de yürekleri burkmakta ve bir kez daha savaş kötülenmektedir.

NTV'nin savaşla ilgili haberlerinde tarafsız olduğu ve bu durumun görsel anlamın yaratılmasında kullanılan ögelerle desteklendiği anlaşılmaktadır. Görsel açıdan NTV'yle ilgili söylenebilecek şey tarasızlığını yalnızca barış lehine bozduğudur.

III . 1 . 2 . 4 . Eğretilemeler (Metaforlar)

Eğretileme, bir sözcüğü yerleşmiş anlamına yakın ama ondan değişik anlamlı bir başka sözcük yerine kullanarak yapılan sapmaca; bir sözcüğü başka bir sözcük yerine eğreti biçimde kullanmak anlamına gelmektedir.[232] Örneğin aradaki benzerliği kullanarak zeki bir insana tilki denmesi eğretilemedir. Haber dilinde eğretilemelerin kullanılma sıklığı ve tarzı haberin drama etkisinin artmasına neden olmaktadır.

* ...Amerikan Dışişleri Bakanı Powell'ın, Türk askerini **Irak'ta istemediği**... (Irak topraklarında bulunmasını istemediğini)
* Savaş karşıtı gösteri Atina'yı adeta **savaş alanına dönüştürdü**.

[232] Pierre Guiraud. **Göstergebilim.** Çev: Mehmet Yalçın. Ankara: İmge Kitabevi,1994, s.135

(büyük çaplı çatışmalar yaşandı)

* İngiliz Yarbay Collins, “Irak'ta kendi bayrağımızı dikmeyeceğiz, çünkü biz Irak halkını özgürleştirmeye geldik, bu ülkede ancak **Irak bayrağı dalgalanacak**” demişti.

(Irak başka bir devletin yönetimine girmeyecek)

* Operasyonun başlamasının ardından medyada en çok **yankı bulan** konulardan biri de Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin’in Irak halkına seslendiği konuşması oldu.

(etki eden, ilgi çeken)

* El Sahaf, Umm Kasr’in **düştüğü** yolundaki bilgileri de reddetti.

(düşman güçlerce ele geçirildiği)

* El Sahaf, istilacı Amerikan ve İngiliz askerlerinin Irak’tan **canlı çıkamayacağını** savundu.

(öleceklerini)

* Avustralya’daysa, 3 bin kadar savaş karşıtı, çaldıkları sirenlerle ülkenin en büyük ikinci kenti Melbourne’de caddeleri **trafiğe kapattı**.

(trafik akışını kesti)

* Amerika Birleşik Devletleri, terör örgütü olarak değerlendirdiği Ensar El İslam’ın, El Kaide’nin **taşeronu** olduğunu öne sürüyor.

(kimi işlerini onun adına yürüten)

* ... Adalet Bakanı Cemil Çiçek ise Ortadoğu’da **kan ve gözyaşı** istemediklerini söyledi.

(savaş)

* Donald Rumsfeld, Iraklı yetkililerin, savaş alanında neler olduğunu **görme yeteneklerinin** .... zayıfladığını belirtti.

(farkedemedikleri)

* Nevruz Bayramı yurt genelinde Irak **savaşının gölgesinde** kutlandı.

(savaşın yarattığı olumsuz ortam içinde)

* Başbakanlık’ta yapılan Irak konulu zirvede Türk hava sahasının ABD ve İngiltere uçaklarına açılmasıyla ilgili ayrıntılar **masaya yatırıldı**.

(ayrıntılı olarak incelendi)

* Saldırılarda, İran'ın, Irak sınırı yakınlarındakı bir rafineri deposu da **isabet aldı.**

(vuruldu)

* Saddam Hüseyin'in Eski Başkanlık Sarayı, çok sayıda füzenin isabet etmesiyle **alevler içinde kaldı.**

(yandı)

* Yakış, **sıcak savaşın** aylarca süreceğini zannetmediğini de kaydetti.

(yakın mesafeden çatışmaların yaşandığı savaş)

III . 1 . 2 . 5 . Düzdeğişmeceler (Metonimiler)

Düzdeğişmece; dışsal bir benzetme yapmaksızın sonucun neden, içerenin içerilen, bütünün bölüm, genelin özel, somut adın soyut kavramı vb. yerine kullanılması yoluyla oluşan sapmaca türüdür. Kısacası birbiriyle şöyle ya da böyle bağıntısı bulunan iki kavramdan birinin doğrudan doğruya ötekinin yerine kullanılması biçiminde yapılan sapmacadır.[233] Ayağını çıkar dendiğinde, asıl söylenmek istenen ayakkabının çıkarılmasıdır. Bu da bitişkenlik yoluyla yapılan bir düzdeğişmece örneğidir. Düzdeğişmeceler de haberlerde drama etkisi yaratmada etkili bir unsur olarak kullanılmaktadır.

* Bu arada Amerikalı bir yetkili **Washington**'ın **Ankara**'yla Türkiye'nin Kuzey Irak'a asker göndermesi konusunda hemfikir olmadığını belirtti.

(Washington = ABD Hükümeti, Ankara = Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti)

* **Operasyonun** başlamasının ardından medyada...

(ABD'nin Irak'a yönelik yürüttüğü operasyon)

* **İran televizyonu**, İran'ın, bu ülkede Amerikan çıkarlarını temsil eden İsviçre Büyükelçisi ve İngiltere Büyükelçisi nezdinde bu protestoyu ilettiğini belirtti.

(İran televizyonunun sunucusu)

---

[233] Pierre Guiraud. A.g.y., s. 134-135

* **59. hükümet** programının görüşmelerine katılmak üzere meclise gelen Başbakan Erdoğan, Genel Kurul'a geçişinde gazetecilerin sorularını yanıtladı.

(Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Başbakanı olduğu hükümet)

* **Beyaz Saray**'ın, **Başkan Bush**'un oval ofisteki bu halini canlı olarak yayınlayan BBC'ye karşı güçlü bir karşılık vermeye hazırlandığı belirtiliyor.

(Beyaz Saray = ABD yönetimi, Başkan Bush = ABD Devlet Başkanı George W. Bush)

* ...**Bağdat yönetimi**, bu hava üssünde kimyasal silahlarını depolamış, üs Amerikan uçakları tarafindan bombalanmıştı.

(Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin liderliğindeki Irak yönetimi)

* Eski Dışişleri Bakanı Yaşar Yakış, **kuzey seçeneğinin** Amerika Birleşik Devletleri için hala önemli olmaya devam ettiğini söyledi.

(Irak'ın kuzeyinde yer alacak bir cephe)

III . 2 . Haber Programlarda Irak Savaşı

NTV 24 saat haber ve haber program yayını yapan bir kanal olarak tanımlanmaktadır.[234] Savaş döneminde bir yandan varolan haber programlarında savaş konusuna yer verilirken öte yandan dönemin yapısına yönelik özel haber programları da hazırlanmıştır. NTV'de 17 Mart 2003 ile 20 Nisan 2003 tarihleri arasında yayınlanan ve savaşla ilgili konulara yer veren haber programları şunlardır:

- Yakın Plan
- NTV'ye Sorun
- Anahtar
- Kapalı Kapılar Ardında
- Enerji: Petrol-Gaz
- Savaş ve İnsan

[234] Bedriye Poyraz. **Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik.** Ankara: Ütopya Yayınevi,2002, s. 85

- Basın Odası
- Savaş ve Medya

Bu programlardan örnek olarak seçilenlerden önce, haber programı kavramı açıklanmıştır.

III . 2 . 1 . Haber Programı

Haber programlarının haber bültenlerinden ayrı bir yeri vardır. "*Görüntüsel anlatının baskın olarak iletişime yardımcı olduğu televizyon yayınlarında, bu tür programlara daha çok yer verilmektedir.*"[235] Simten Gündeş haber programlarının ortaya çıkışını, çoğunlukla haber bülteni içinde yer alan bir konuyu önemli olmasına karşın çeşitli yönleriyle ele alma olanağının bulunmayışına dayandırmaktadır.[236]

Haber programı, günlük olayların derinliğine, yerinde ya da stüdyoda yapılan röportajlar, yorumlarla birlikte sunulduğu bir televizyon program türüdür.[237] Bedriye Poyraz haber programının, içerik esas alınarak yapılacak bir sınıflamaya göre, haberin bir alt türü olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Haber ve haber programlarının içeriklerini aynı olay ve konular oluşturmaktadır. Aradaki fark, ele alınan konuların işleniş tarzlarından kaynaklanmaktadır. Haber programları, haberlerde kısaca ele alınan olayları çok daha uzun bir sürede ve detaylı bir biçimde işlerler.[238] Gündeş de yine bu noktaya dikkat çekmektedir: "*Haber bülteninin tersine, haber programının amacı bir tek ana düşünceyi, bir konuyu işlemektir. Ancak bu biçimde ele alınan olay, sorun, duygu ve düşünce, tüm önemli yönleriyle ortaya konulabilir.*"[239]

Konular genellikle toplumsal olmakla beraber kimi zaman bilimsel konulara da rastlanabilmektedir. Toplumsal konu, tüm toplumu ya da toplumun bir kısmını

---

[235] Güner Sarıoğlu. A.g.y., s. 256

[236] Simten Gündeş. "Televizyon Haber Programı", **İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yıllığı**. İstanbul. 1: 174-179, 1988, s.175

[237] Bedriye Poyraz. A.g.y., s. 83

[238] Bedriye Poyraz. A.g.y., s. 79

[239] Simten Gündeş. A.g.m., s. 177

ilgilendirmektedir. Bu programlar, ülkedeki ve dünyadaki gelişen olayları görüntülü belgeleriyle ve bunların yorumlarını kısa sürede izleyiciye aktarmasıyla, toplumu bilgilendirici, aydınlatıcı, uyarıcı bir nitelik taşımaktadır.[240] Olaylar gerçekleştiği gibi yorumsuz olarak verilir ya da yapımcı duygu ve düşüncelerini de katarak sorunları ortaya çıkarır.[241] Haber programları, ele aldıkları güncel konuları ayrıntılı olarak işledikleri için, haberlere göre daha çok bilgi aktarabilmekte ve olaylar arasındaki neden sonuç ilişkilerini daha iyi açıklayabilmektedir.[242]

Haber programlarında güncel konuların işlenmesi yanında uygun zamanlarda yayına sokulabilecek nitelikte, güncel olmayan ya da güncelliğini hiç yitirmeyen konular da bulunabilmektedir. Bu konular içerdiği sorunlar hep süren ancak üzerinde yeterince durulmayan ve çözüm yolları aranmayan konulardır. Daha doğrusu bu konular güncel konulardan doğmamaktadır. Yine de önem ve canlılıklarını sürekli korurlar.[243]

Haber programları, öykü biçimine haberlerden daha yakındır ve dramatik ögelere daha çok yer vermektedir. Haber bültenlerinde kullanılmayan fon müziği, haber programların vazgeçilmez bir unsurudur.[244] Ayrıca eğlendirme unsuru da programın içinde dengeli bir şekilde bulunmalıdır. Bu bakımdan güldürme amaçlı değil gülümsetme amaçlı ince esprilerden yararlanılmaktadır.

Haber programlarının oluşmasında birçok kişinin emeği geçmektedir. Bu kişiler yönetimle, teknikle ve estetikle ilgili olanlar olarak ayrılmaktadır. Yapım ve yönetimle ilgili olanlar; yapımcı, yönetmen ve yardımcı yönetmendir. Yapımın tekniğiyle ilgili görevliler ise görüntü yönetmeni, stüdyo yönetmeni, kameraman, ışıkçı, ses yönetmeni ve kurgucu olarak sıralanmaktadır. Yapımın estetiğiyle ilgili olanlar ise sahne düzenleyicisi, makyajcı ve kostümcüdür.[245] Bu tür programlarda

---

[240] A. Kadir Demircan. A.g.y., s.178

[241] Simten Gündeş. A.g.m., s.178

[242] Bedriye Poyraz. A.g.y., s. 80

[243] Simten Gündeş. A.g.m., s.176

[244] Bedriye Poyraz. A.g.y., s. 80

[245] Simten Gündeş. A.g.m., s. 177

dekor, aydınlatma, ses ve kamera durumları önem taşıdığından çalışma ekibine büyük iş düşmektedir. Yapımların çoğu kez stüdyonun düzenli ses, ışık, sahne donanımı olanakları içinde gerçekleştirilmesi çeşitli aşamalarda denetlenmesini de kolaylaştırmaktadır.[246]

Haber programının yapımında genellikle yapımcı ve yönetmen aynı kişidir. Bu durum yararları yanında bazı sakıncaları da beraberinde getirmektedir. "*Yapımcı - yönetmen, gerçekleştirdiği programın hem yapımcısı, yani konu bulucusu, araştırmacısı ve metin yazarıdır, hem de başından bitimine sorumlusu bulunduğu programın televizyon için çekimini sağlayan kişidir.*"[247]

Demircan "*özellikle önemli siyasal, ekonomik, askeri ve teröristik gelişmelerin olduğu dönemlerde kitlelerin en çok izledikleri programların haber programlari*" olduğundan söz etmektedir.[248] Haber programları tüm topluma yönelik olduğundan izleyici kitlesi geniştir. İzleyicide, doğal bir söyleşi izlenimi bıraktığı için de ayrıca yeğlenmektedir.[249] Haber programında en sağlam kanıt görüntüdür. Bu kanıt da, olayın ya anında çekilen görüntüsünü ya da olayla ilgili kişilerle yapılan röportaj ya da ikisini birlikte kullanılarak sağlanmaktadır.[250] "*Görüntü çerçevesinin sınırları içinde doğruyu ve gerçeği dile getiren bir insandan önemli ve etkili bir görünüm olamaz.*"[251] Ayrıca kimi programlarda uzman bir grubun yer aldığı örnekler de görülmektedir.* Bunlar tartışma programı olarak da bilinmektedir. Bunlarda da

---

[246] Güner Sarıoğlu. A.g.y., s. 257

[247] Simten Gündeş. A.g.m., s. 176

[248] A. Kadir Demircan. A.g.y., s. 189

[249] Güner Sarıoğlu. A.g.y., s. 257

[250] Simten Gündeş. A.g.m., s. 178

[251] Güner Sarıoğlu. A.g.y., s. 256

* NTV'de 28 Mart 2003 (20.30) tarihinde yayınlanan Oğuz Haksever'in sunduğu Basın Odası programı buna örnek olarak verilebilir. Bu programa çeşitli yayın organlarında çalışan gazetecilerin (Mehmet Barlas, Hasan Cemal, Perihan Mağden, Fehmi Koru, Ruşen Çakır ve Taha Erdem) katılımıyla Irak Savaşı tartışılmıştır.

konuların gelişimi, görüşler ve çözüm yolları tartışılmaktadır ancak önemli bir özelliği tartışılan konunun çok güncel olması gerekliliğidir.[252]

Haber programında varılmak istenen amaç konuyla doğrudan bağlantılıdır. Yapımcı toplumu ilgilendiren belirli sorunları ele alır. Amaç, güncel sorunları açıkça ve gerçekçi bir biçimde ortaya koyarak toplumu uyarmak, sorunların kaynağını belirterek çözülmesine yardımda bulunmaktır. Haber programı toplumu, programda işlenen konu üzerinde her yönüyle nesnel olarak aydınlatırken aynı konuyla ilgili bir kamuoyu da yaratmaktadır. Ortaya konulan konunun kamuoyunca benimsenmesi, izleyicinin ve toplumun dikkatini yoğunlaştırmada yardımcı olmaktadır. Burada diğer bir durum, haber programlarında konu olarak ele alınan sorunların sorumlularıyla ilgilidir. Sorunun nedeni yalnız başına birey ya da bireyler topluluğu olabildiği gibi bunların bağlı oldukları, sahibi bulundukları, görev aldıkları kurum ve kuruluşlar da olabilir. Her durumda sorumlular haber programın oluşturduğu kamuoyu baskısından etkilenirler.[253]

Haber programlarında ele alınan önemli sorunlara halkın, kuruluş ve devlet yöneticilerinin dikkatleri çekilmekte böylece sorunların çözümüne gidilmektedir. Gündeş bir haber programının görevini tam olarak yerine getirmesini şu şekilde açıklamaktadır: "*Yayından sonra gereken tepkiyi alan yapımcı ve televizyon kuruluşu, konunun peşini bırakmadan olumlu ya da olumsuz yapılan tüm çalışmalarla ilgili olayları en azından haber bülteni içinde vererek olayı sonuca, programı da amacına ulaştırır.*"[254]

Demircan da haber programlarını "*tamamen ciddi bir habercilik olayı*" olarak nitelerken[255] bu programların televizyon kuruluşu açısından beraberinde getirdiği saygınlık da unutulmamalıdır.

---

[252] A. Kadir Demircan. A.g.y., s. 187

[253] Simten Gündeş. A.g.m., s. 178

[254] Simten Gündeş. A.g.m., s. 179

[255] A. Kadir Demircan. A.g.y., s. 186

III . 2 . 2 . Yakın Plan

Yakın Plan programının incelenen bölümü 17 Mart 2003 tarihinde yayınlanmıştır. Yapımcılığını ve sunuculuğunu Erdoğan Aktaş'ın üstlendiği yapımın jeneriğinde mavi fon üzerinde çerçevesi belirginleştirilmiş bir görüntü bulunmaktadır. Bu görüntüde yer alan bozuk paralar yakın çekimle gösterilmekte, programın adına gönderme yapılmaktadır. Bu bağlamda program ilk andan itibaren incelenen konunun derinlemesine ele alınacağı duygusu uyandırmaktadır.

Programın bu bölümünde savaşın bir başka boyutu olarak, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerine etkisi tartışılmıştır. Konuda uzman iki konuk programa canlı telefon bağlantısıyla katılmışlar ve sunucunun soruları doğrultusunda görüşlerini açıklamışlardır. Konuklarla bağlantı kurulmadan önce konuyla ilgili ayrıntılı bilgiler içeren bir görüntü bandı yayına verilmiştir. Banttaki görüntülerde devlet yetkililerinin ziyaretleri, Avrupa Birliği Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Üyesi Günter Verheugen ve en sonda da savaş hazırlıkları yapan ABD ordusu görevlileri bulunmaktadır. Üst seste yer alan bir erkek sunucu ise konuya ilişkin bir metin okumaktadır.

Banttan yayınlanan görüntülerin ardından İzmir'den yayına katılan İzmir Ekonomi Üniversitesi Avrupa Birliği Bölüm Başkanı Prof. Dr. Haluk Günuğur'un görüşleri alınmıştır. Programın ikinci konuğu olan ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. İhsan Dağı ise Ankara'dan kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır. Telefon bağlantılarındaki görüntülerde ekranın ortak paylaşımı söz konusudur. Programın genel olarak tarafsızlık ilkesine bağlı kalarak yayın yaptığı görülmektedir. Dikkat çeken en önemli nokta ise Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin savaşa katılmaması isteğinin vurgulanmış olmasıdır:

"*...Avrupa Birliği 2004-2006 döneminde Türkiye'ye 1 milyar 50 milyon Euro mali yardım yapmayı planlıyor ancak Türkiye'nin savaşa dahil olmaması şartıyla...*"

III . 2 . 3 . Anahtar

Anahtar programı gün içinde saat 17.00'de yayınlanmakta olan, gündemdeki olayların konuklarla tartışılarak ayrıntılı bir değerlendirmesinin yapıldığı bir haber programıdır. Yapımı Mithat Bereket hazırlamakta ve sunmaktadır. Programın jeneriğinde mavi bir fonda yer alan beyaz bir bant üzerinde güncel olaylardan alınan görüntü parçaları bulunmaktadır. Bu bandın altında ise digital bir göstergeyle bir geri sayım yapılmaktadır. Tempolu bir müziğin eşlik ettiği jeneriğin bitmesiyle bu gösterge de sıfırlanmakta ve program başlamaktadır.

Programın ilk görüntüsünde sunucu Mithat Bereket, stüdyo içinde yürüyerek büyük bir ekrana yaklaşmakta, konuya giriş yapmasının ardından bu ekrandaki görüntüye geçilmektedir. Konuyla ilgili görüntülerin yer aldığı bu ekranda konu tarafları, boyutlarıyla ortaya konmakta; tartışmaya kaynak olan sorular gündeme getirilmektedir.

Programın 27 Mart 2003 tarihli bölümünde, yaşanan savaşla ilgili bir konu ikisi stüdyoda, biri canlı telefon bağlantısıyla olmak üzere üç konukla masaya yatırılmıştır. Stüdyodaki konuklar, İstanbul Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Haluk Ülman ile Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Prof. Dr. Cengiz Akman'dır. (Bkz. EK2, Resim15) Telefon bağlantısıyla programa Ankara'dan katılan konuk ise, Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Duygu Bazoğlu Sezer'dir. (Bkz. EK2, Resim16) Konu Irak Savaşı ve Sivillerin Durumu olmasına karşın, yayın sırasında ABD Başkanı Bush'un yaptığı bir konuşmanın yayınlanması amacıyla programa ara verilmiştir. Anahtar programının yayını kesilmeksizin gerçekleştirilen Başkan Bush'un konuşmasının görüntülerini konuklar da canlı yayında izlemişlerdir. Bu konuşmanın ardından devam eden program konusundan uzaklaşarak bu konuşma üzerine odaklanmış, konuklar da konuşmayla ilgili görüşlerini açıklamışlardır. Bu durum kuşkusuz savaş yayınlarında sıklıkla karşılaşılan "yeni habere anında uyum sağlama"nın zorluğunu açıkça göstermektedir.

Programın konusunu "sivillerin durumu"nun oluşturması ve programın başlangıcında yer alan savaş görüntüleri ve üzerine okunan metinle savaşın

acımasızlığı ortaya konmaktadır. Ayrıca bir yandan Batılı haber kaynaklarından alınan haberlerin yanında Arap haber kaynaklarından alınan haberlerin verilmesi de programın tarafsızlığını yansıtmaktadır:

"*Irak Savaşı'nın yedinci gününde Kızılhaç yetkililerinin yardım çığlığı savaşın acımasız tarafını tüm çığlaklığıyla ortaya koydu. Kızılhaç yetklilileri, insanlık dramlarına karşı tüm dünyayı uyardı. Irak'ın ikinci büyük kenti, 1.5 milyon nüfuslu Basra'nın su kaynakları tehlike sinyalleri vermeye başladı. Kızılhaç, kente su sağlayan istasyonun koalisyon güçlerinin kontrolünde olduğunu duyurdu ve çevre nehirlerdeki suyu temizleyerek halka dağıtmaya çalıştığını açıkladı. Ancak tüm bu çabalara karşın halkın, bir kısmının kanalizasyon karışmış nehir suyunu temizlemeden kullandığı belirtiliyor. Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu UNICEF de, Basra'daki içme suyu ve elektrik kesintisinin uzamasından dolayı kaygılı. UNICEF yetkililerine göre Basra'da yaşayan 5 yaşın altındaki 100 bin çocuk içme suyunun kesilmesinden dolayı salgın hastalık tehdidi altında. Başkent Bağdat'tan sonra en fazla bombalanan şehir olan Basra'da kent halkı bombalamalara ara verildiği zamanlarda ihtiyaçlarını karşılamak için uzun kuyruklar oluşturuyor. Amerikan ve İngiliz uçaklarının su dağıtım şebekelerini vurması nedeniyle kentte susuzluk sorunu yaşanıyor. En uzun kuyruk su alabilmek için oluşturulmuş. Diğer bir kuyruk ise tüpgaz kuyruğu. Halk kısıtlı, olanaklarıyla, koalisyon güçlerinin kuşatması altında direnmeye çalışıyor. Ancak bombardımandan en çok zarar gören sağlık hizmetleri olmuş. Basra'nın en önemli otellerinden Sheraton'ın uğradığı hasar, kentin yaşadığı bombardımanı bir anlamda yansıtıyor. El Cezire muhabiri, İngiliz kaynaklarının duyurduğu, kentte yönetime karşı bir ayaklanma başladığı haberlerinin de doğru olmadığı söyledi. Muhabirin aktardığına göre, Basra'yı düzenli ordu birlikleriyle BAAS partisi üyeleri denetliyor. Çatışmalar daha çok kentin 25 km güneydoğusundaki Abu Kasıg bölgesinde yoğunlaşmış durumda.*"

III . 2 . 4 . Savaş ve İnsan

Oğuz Haksever tarafından hazırlanıp sunulan programın ilk bölümü 27 Mart 2003 tarihinde yayınlanmıştır. Programın jeneriğinde askerler ve savaşa ilişkin

görüntülerin üzerine bindirilmiş bir hedef saptama resmiyle savaş çağrıştırılmaktadır. Oğuz Haksever'in sözleriyle başlayan programda Bağdat'taki pazar yerinin bombalanması ve Jessica Lynch adlı Amerikalı bir askerin ölümü dramatik bir çerçevede anlatılmaktadır. Görüntülerde ise bombardıman sırasında ölenler ve yaralanalar ile yıkılan binalara yer verilmektedir. İkinci olayda ise Lynch'in askerden önceki fotoğrafıyla asker üniformalı fotoğrafı yanyana getirilerek bir karşılaştırma yapılmakta, askere gidişin nedenleri üzerinde durulmaktadır. Her iki olayda da görüntülerle de desteklenen düşünce, savaşın her iki tarafa da getirdiği olumsuz sonuçlardır. Bu bağlamda programda, savaşın insan yaşamındaki olumsuz etkileri anlatılarak barış yanlısı bir tutum sergilediği açıktır. Zira bu özellik, Haksever'in giriş konuşmasında da görülmektedir:

"*2.Dünya Savaşı sırasında yaşanan inanılması güç gerçek, Amerikan askerleri toplama kamplarına girince çekilen görüntülerden sonra ortaya çıktı. Bir insanın, Anna Frank'ın yaşadıkları ölümünün ardından günlüğü bulunduktan sonra paylaşıldı. Hüzünlü ya da sıcak 20.yy'ın ilk yarısında savaşlar gecikmiş insan öyküleriyle dolu. Oysa günümüzde savaş kameralar önünde ve canlı yayınla yapılıyor ve tabi herkesi üzen olaylar canlı yayınla evimize giriyor. Bağdat'ta bugün pazar yerine düşen, akıllı mühimmat diye nitelenen 2 cruse füzesinin neden olduğu olay gibi. Nedense yakın tarihte bu ilk değil! Nedense savaş ortamında top mermileri, füzeler bu tür yerleri de vuruyor. Merhaba. Savaş özel yayınlarımızın bu bölümünde bu akşamdan itibaren her akşam savaştaki kendimizi, biz insanları anlatacağız. Amerika'da doğup büyüyen ama geleceğini garantiye almak için askere yazılan ve Irak'a gönderilen gençlerin, onların ailelerinin öykülerini anlatacağız. Irak'ta doğup savaşlarla ve baskı rejimleriyle büyüyen gençlerin ya da sokaktaki Iraklı'nın öykülerini de. Bugün öğle saatlerinde Bağdat'ın merkezinde yaşanan olayla başlıyoruz...*"

III . 3 . Belgesellerde Irak Savaşı

NTV Irak savaşıyla ilgili olarak savaşın başlamasından çok önce çeşitli konularda belgeseller yapmış, savaşın başlamasının ardından da sıklıkla belgesellerden yararlanmıştır. Savaşa Karşı Cephe, Hatırlıyorum, Saddam'ı Devirmenin 7 Yolu, Savaş Şarkıları, Kapalı Kapılar Ardında Savaş, Saddam: Tarihten Dersler ve "O" Anlar adlı belgeseller yayınlanmıştır. Bunlar içerisinde BBC kanalının Panorama adlı belgesel programının bir bölümü olan Saddam: "Tarihten Dersler" adlı belgesel incelenmiştir. Ancak bundan önce belgeselle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca belgeselle televizyon ilişkisine değinilmiştir.

III . 3 . 1 . Belgesel Yapımlar

Özön belgeseli; "*Yapıntıya yer vermeyen ya da az yer veren; konusunu, gerecini doğrudan doğruya doğadan alan; dışımızdaki dünyayı gerçeğe elden geldiğince uyarak, nesnel bir tutumla yansıtmaya çalışan sinema ve televizyon türü*" olarak tanımlamaktadır.[256] Dikkati ilk çeken şey, bulunması gereken bir gerçeklik kavramıdır. Belgesel, insan eli değmeden yaratılan görüntülerdeki gerçeklikle hayat bulmaktadır. Bu gerçeklik ve ondan kaynaklanan inandırıcılık halk kitlelerini etkilemede ve eğitmede belgeseli vazgeçilmez bir araç durumuna getirmiştir.

İzleyici belgeselde yer alan olaylar ve kişilerle özdeşleşmek yerine bunları tartıp yorumlar. Çeşitli konular, olaylar, insanlar, ülkeler, kültürler üzerinde fikir sahibi olur. Belgesel insanı ve tarihini, insanın sorunlarını, onun sosyal hayatını, hayat felsefesini, politikasını, değişen tavırlarını ve insanla ilgili her şeyi kapsar.[257]

Her ne kadar asıl olan gerçeğin yansıtılması ise de estetik kaygılar da ön planda tutulur. Dekor, kostüm ve ses etkileri yoktur. Müziğin genelde yapım için özel olarak bestelenmesi tercih edilir. Doğal ses kullanımı ağırlıktadır.[258] Belgeselde genel amaç sorunları ortaya koymak, çözüm yollarını araştırmak ve bulmaktır.

---

[256] Nijat Özön. A.g.y., s. 97

[257] Sedat Cereci. **Belgesel Film.** İstanbul: Şule Yayınları, 1997, s. 12

[258] Sedat Cereci. A.g.y., s. 23-26

Lumière'lerin kendi bakış açılarını katmadan, günlük olayların yalnızca kaydedilmesinden oluşan filmleri bir yana, modern anlamda belgesel sinema Robert Flaherty ile başlar. İlk belgesel film olarak "Kuzeyli Nanook" (1922) kabul edilmektedir. Belgesel sinema çalışmaları 1920'lerde Almanya'da Ruttmann, Amerika'da Flaherty, Sovyetler Birliği'nde Vertov, Eisenstein, Pudovkin ve Fransa'da Cavalcanti'yle bir gelişme süreci geçirmiştir. Belgeselin bir okula dönüşmesi ise bu alana 1920'lerin sonunda giren Grierson'un çabalarıyla olur. 1930'larda belgesel bütün dünyanın ilgisini çeker.[259]

Grierson'a göre klasik eğitim bunun için yeterli olmadığından çözüm; bugün "propaganda" olarak nitelendirilen pratik bilgilendirme yöntemidir. 1927'de İngiltere'ye dönen Grierson'un sinemanın halk eğitimi ve kamuoyu oluşturma yönünde kullanılmasına ilişkin somut hedefleri vardı.[260] Belgesel alanında, bir yandan propaganda yönünü ele alarak, bir yandan estetik yönünü tartışarak çalışmalar yapan ve birçok belgesel filme imza atan bu topluluk daha sonra "İngiliz Belgesel Okulu" olarak adlandırılmıştır.

2.Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında belgesel filmler, daha çok propaganda türünde yapılmıştır. Özellikle Almanya ve İtalya'da devlet eliyle bu amaca yönelik filmler yapılması için kurumlar oluşturulmuştu. Savaştan sonra ise belgesel bu olumsuz durum içinde yol almakla yüzyüze kalmıştır. Belgesel filmlerin yeniden canlanması, 1960'lı yıllarda Fransa, İngiltere ve Amerika'da ortaya çıkan çeşitli belgesel akımlarıyla olur.

İçeriğine göre belgeseller, doğa, gezi, eğitim, tarih, kültür-sanat, tanıtım, bilim, haber, toplumsal, araştırma, propaganda ve derleme belgeseller olarak sınıflandırılmaktadır. Bunlar içerisinde kuşkusuz en farklı olan propaganda belgeselleridir. Her ne kadar belgeselin gerçeği yansıtma hedefine uymasa da bu tür belgesel içinde anılmaktadır. Propaganda belgeselleri, birey ya da toplulukları belli bir görüş ya da amaç doğrultusunda etkilemek amacını taşır. Sovyetler Birliği'nde Ekim Devrimi'nden sonra, İngiltere'de 1.Dünya Savaşı sırasında, Almanya ve

---

[259] Sedat Cereci. A.g.y., s. 31-33

[260] Bilgin Adalı. **Belgesel Sinema**. İstanbul: Hil Yayın, 1986, s.53

İtalya'da ise 2.Dünya Savaşı öncesi ve sırasında etkili ve başarılı biçimde kullanılmıştır.

Çoğunlukla devlet ve dolayısıyla ordu eliyle hazırlanan ya da sipariş edilen propaganda belgesellerinin en ilginç örnekleri "Why We Fight?" (Neden Savaşıyoruz?) adlı yedi filmden oluşan seridir. 2.Dünya Savaşı sırasında, dönemin ünlü yönetmeni Frank Capra'ya yaptırılan bu filmlerde amaç; askerleri düşmanları, müttefikleri ve savaşın nedenleriyle ilgili bilgilendirmekti. Ancak ordu, haber servislerinden gelen bilgileri yeterince etkili bulmadığı için daha dramatik bir şeylere gereksinim duyarak bu konuda Frank Capra'yı seçti. "*Savaşı askerlerin kafasında kazanmak*" amacıyla hazırlanan bu yedi film; ABD'de ve müttefik devletlerde gösterilmiştir. [261]

Özellikle Vietnam Savaşı sırasında ABD'de yayınlanan birçok belgesel dönemin siyasal ve sosyal yapısına yönelik söylemleriyle dikkat çekmiştir. Bu yapımlardan birçoğu açık birer propaganda belgeseli olma özelliği taşımaktadır. Kimileri sinemada, kimileri ise televizyonda gösterilmek üzere çekilen bu dönemin belgesel filmleri çoğunlukla savaşı filmleştirmek ve gerçeği estetize etmek eleştirileriyle karşı karşıya kalmışlardır.[262]

Bu noktada Vietnam'la ilgili belgeselleri ikiye ayırmak doğru bir yaklaşım olacaktır. Birincisi çoğunluğu oluşturan savaş yanlısı ya da daha doğru bir deyişle savaşı haklı çıkarma anlayışındaki belgeseller, diğer grup ise sayıları az olmakla beraber Vietnam Savaşı'na karşı olan belgesellerdir. A Face of War (Savaşın Bir Yüzü-1968), Why Vietnam? (Neden Vietnam?-1965), Know Your Enemy - Viet Cong (Düşmanınızı Tanıyın- Vietkong) adlı belgeseller birinci gruba girmektedir.[263] 2.Dünya Savaşı sırasında yapılan propaganda belgesellerinin izlerini taşıyan bu belgeseller, ağırlıklı olarak Hollywood tarafından yaratılan "ordu" ve "Uzakdoğu

---

[261] Garth Jowett. **Film The Democratic Art.** London: Butterworth Publishers,1976, s. 320-321

[262] Aktaran; Linda Dittmar - Gene Michaud. **From Hanoi To Vietnam The Vietnam War in American Film.** London: Reuters University Press,1990, s.244

[263] Aktaran; Linda Dittmar - Gene Michaud. A.g.y., s. 241-251

ülkeleri"ne ilişkin kültürel kodları kullanmıştır.[264] David E. James bu belgesellerle ilgili olarak şunları aktarmaktadır:

> *"Tipik Vietnam Savaş belgeselleri cepheye gidiş yolcuğunu yeniden yaratmakta, bunun filmsel tiyatrodan savaş tiyatrosuna dönüşmesi ise izleyiciye, çarpışmanın yapısı ve dehşetini yaşatmasındaki etkililiğe bağlı olarak değişmektedir. Önemli bağlantı noktası olan G.I.* tıpkı savaşta vekil olduğu gibi, filmde de bizimle Vietnam arasında arabulucudur. Her zaman bizimkinden daha önemli ve değerli olan ve bizim edinebileceğimiz herhangi bir deneyimi sınırlayan Onun savaş deneyimi, -bu sayede savaşın değerlendirilebileceği ve onaylanabileceği- doğruluk ve bilginin önemi olarak önerilmektedir; aynen onun özverisinin savaşın aklanması, üstünlüğünün kanıtlanması gibi."*[265]

Bu belgesellerden kuşkusuz en ilginç olanı, Pentagon tarafından 2.Dünya Savaşı sırasında hazırlatılan "Why We Fight?" (Neden Savaşıyoruz?) serisinin genişletilmiş bir uyarlaması olan "Why Vietnam?" (Neden Vietnam?) adlı belgeseldir. Belgeselde kısaca, Amerika'nın, Ho (Ho Chi Minh) ve onun terör saltanatına karşı bağımsızlıklarını savunan özgür insanlara yardım ettiği anlatılmaktadır.[266] Yukardaki belgesellerin tersine In the Year of the Pig (Domuzun Yılı-1969), The Liberal War (Özgürük Savaşı- 1972), Far From Vietnam (Vietnam'dan Uzakta-1967) gibi belgeseller ise savaş karşıtlarının propagandasını yaptıkları iddiasıyla karşılaşmıştır. Bunların yanında 1967'de çekilen Hearts and Minds (Yürekler ve Akıllar) ve 1987 yapımı Dear America (Sevgili Amerika) belgesellerinin propaganda tarafı diğerlerine göre daha hafif kalmaktadır. Bu belgesellerde Vietnam Savaşı'nın haksızlığı ve savaşın yıkıcı etkileri vurgulanmıştır. Tarihsel malzemeyi, çeşitli röportajlarla ve çağdaş bir anlatımla birleştiren derleme belgesel türünün güzel bir örneği olan Sevgili Amerika'da, Vietnam'daki askerlerin

---

[264] Aktaran; Linda Dittmar - Gene Michaud. A.g.y., s.257-259

* G.I.: Amerika Birleşik Devletleri askeri (Susan Maingay. **Active Study Dictionary of English.** Glaskow: Longman Group,1991, s.296)

[265] Aktaran; Linda Dittmar - Gene Machaud. A.g.y., s. 241-242

[266] Aktaran; Linda Dittmar - Gene Machaud. A.g.y., s. 244-245

deneyimleri evlerine yazdıkları mektuplar aracılığıyla yeniden yaratılmış, bu yolla izleyicilerin onların deneyimlerini tanımaları istenmiştir.[267]

Savaş konusunu işleyen diğer belgesel türleri ise şunlardır:

Tarih Belgeseli: Bilinmeyen tarihi gün yüzüne çıkarmak, tarihi gerçekleri aktarmak ve geçmişle bugün arasında bağlantı kurmak gibi amaçları vardır. Tarihi belgelere dayanır.

Haber Belgeseli: Günlük olaylardan kaynaklanan kimi önemli konuları derinlemesine araştıran filmlerdir. Önemli özelliği olayların ve konuların nesnel bir tutumla ortaya konmasıdır.

Toplumsal Belgesel: Toplum yaşamı ve geleceğiyle ilgili sorunları tam bir sorumluluk bilinci içinde ortaya koymayı amaçlar.[268]

III . 3 . 2 . Televizyonda Belgesel

Televizyonun eğlendirme ve hoşça vakit geçirme işlevleri yanında bilgilendirme ve kamuoyu oluşturma işlevleri de önemlidir. Bu açıdan yaklaşıldığında belgesel ile amaçları bağlamında bir paralellik sözkonusudur.

1950'lileri sıkıntı içerisinde atlatan belgesel, televizyonun yaygınlaşmasıyla beraber yeniden hayat kazanmıştır. Televizyon belgesel ilişkileri üzerine bir çalışması olan Kuruoğlu bu yakınlaşmanın nedeni olarak sinemanın zamanla bir sanat haline gelmiş olmasını gösterir. Televizyonun ortaya çıkışından sonra sinema teknolojisi eskimiş ve öykülü filmlerin ağırlık kazanmasıyla sinema bir sanat durumuna gelmiştir.[269] Konuya farklı bir bakış açısıyla yaklaşan Cereci ise daha çok parasal kaynakların önemini vurgular.[270]

---

[267] Aktaran; Linda Dittmar - Gene Machaud. A.g.y., s. 285

[268] Sedat Cereci. A.g.y., s.27-29

[269] Huriye Kuruoğlu. "Televizyon - Belgesel Sinema İlişkileri" , **Düşünceler**. İzmir. 2, 1993, s.89

[270] Sedat Cereci. A.g.y., s. 43

Son derece geniş bir izleyici kitlesine sahip olan televizyon için ise belgeseller önemli yer tutmuştur. Belgeseller televizyonun bir yandan yayın saatini doldurma ihtiyacını gidermiş öte yandan propaganda amacını gerçekleştirmesini sağlamıştır.[271]

Televizyonda belgesel olarak sunulan ilk program "See It Now" olmuştu. 1951–1958 yılları arasında sürekli gösterilen program ilk yayınında bir sunucu tarafından " bir televizyon belgeseli" olarak tanıtılmıştı.[272] Bundan itibaren hızlı bir şekilde gelişen televizyon belgeseli BBC, NBC ve ABC kanallarında yayınlanma olanağı bulmuştur. Televizyon belgeselciliğinde zamanla soğuk nesnellikten çok kişisel bakış açılarını yansıtan filmlere yönelme görülmüştür. Bu, yaklaşım tarzındaki değişmeden başka teknik gelişmelerin de etkisiyle olmuştur. Bunlardan senkronize sesli söyleşiler, taşınabilir el kameraları, hilesiz kurgu teknikleri sayılabilir.

Belgesel televizyon ilişkisi söz konusu olduğunda televizyon kuruluşlarının belgesel yapımları yayın politikaları doğrultusunda ele aldığını söylemek gerekir. Kamu yayını yapan kuruluşlarda belgesel yapımların içeriği ve biçimi "kamu yararı" kavramıyla açıklanmaktadır. Bu kavram, toplumu eğitmek (seçkinci), toplumun aynası olmak (idealist) ve toplumu biçimlendirmek (yetkeci) gibi anlayışları içerir.[273] Tecimsel yayın yapan kuruluşlarda ise belgeselin izlenme oranı önemlidir. Yayının toplam maliyeti ve reklam gelirleri karşılaştırılır. Bunların yanında belgesel yapımlara verilen önem; ülkenin siyasal yapılanmasına, toplum yapısına, kültürel birikimine bağlı olarak da değişebilmektedir.[274]

Günümüzde televizyonda toplumsal ve sosyal içerikli belgeseller yerine gezi ve doğa belgeselleri tercih edilmektedir. Bunların yanında televizyon belgeselciliğinde son derece önemli bir adım olan belgesel kanallarının varlığı söz konusudur. Tüm yayın saatini yalnızca belgesel yapımlara ayıran kanallar (Discovery Channel, National Geographic, Animal Planet, History Channel vb.) son yıllarda belgeselciliğin gelişmesine önemli katkılar sağlamışlardır.

---

[271] Mutlu Binark. "Belgesel Yapımcısı-gerçek İlişkisi, Tarihsel Bir Perspektif ve Belgeselde Amaç Üzerine Deneme", **Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Dergisi.** Ankara. 11: 1990/1991, s.137

[272] Erol Mutlu. A.g.y., s. 161

[273] Erol Mutlu. A.g.y., s. 158

[274] Hayriye Kuruoğlu. A.g.m., s. 90-91

III . 3 . 3 . Saddam : Tarihten Dersler

Orijinal adı "Saddam : A Warning From History" olan belgesel, Saddam'la ilgili bir bilgisayar oyunundan görüntülerle başlamaktadır. Bu oyunda Saddam Hüseyin, özgürlükçü Amerikan askerleri tarafından yakalanmaya çalışılmaktadır. Belgeselin bu ilk anından itibaren bakış açısı anlaşılmıştır: "Saddam kötüdür!"

Belgeselde bu ilginç girişin ardından programın adı ekrana gelmiştir. Program bir erkek sunucu tarafından sunulmaktadır, görüntülü bölümler yine aynı kişi tarafından seslendirilmektedir. Orijinal İngilizce seslerin üzerine Türkçe seslendirme yapılmıştır ancak asıl konuşmalar tamamen silinmemiştir, az da olsa duyulmaktadır. Program boyunca çeşitli uzmanların ve tanıkların görüşlerine yer verilmiştir.

Belgeselin değindiği ilk konu Saddam Hüseyin'in benzerleridir. Yapılan bilimsel araştırma aktarılarak Saddam'ın kendisine benzeyen üç insanı farklı amaçlarla kullandığı anlatılmaktatır.

Bir sonraki konu Saddam'ın doğum günüyle ilgilidir. Irak'tan doğum gününe ait görüntüler verilmekte, doğal ses kullanılmaktadır. Üst seste ise herkesin Saddam'dan kurtulmak istediği belirtilmekte ve "*Bağdat haklı mecburen kutluyor, aslında herkes Saddam'dan kurtulmak istiyor ancak bunu dile getirmek intihar anlamına gelebilir.*" sözlerine yer verilmektedir.

Bundan sonra Saddam'ın kişiliği masaya yatırılmaktadır. Acımasız, yıkıcı, kibirli ve zalim sözleriyle tanımlanan Saddam'ın bu özellikleri kötü geçen çocukluk günlerine bağlanmaktadır. Arkadaşları Saddam'ın çocukluğunu anlatırken üvey babası tarafından sürekli dövüldüğü, abisinin kendisiyle sürekli dalga geçtiği, arkadaşı olmadığı, okulu sevmediği ve yanında sürekli bir sopa taşıdığı gibi olumsuz durumlardan söz etmektedirler. Arkadaşlarından birisinin, "*Güveneceği tek şeyin sopa olduğuna inanarak büyüdü.*" sözleriyle ise ilerdeki zamanlarda şiddet yanlısı olacak Saddam'ın kişiliğinin nasıl şekillendiği açıklanmaktadır. Büyüyünce şiddet yanlısı olan genç Saddam Hüseyin'in BAAS Partisi'ne katıldığı ve 22 yaşındayken dönemin Irak Devlet Başkanı'na düzenlediği suikast anlatılmaktadır. Üst ses "*Saddam'ın BAAS'cı yöntemleri Irak'ın kanlı standartlarına göre bile vahşicedir.*" demektedir. Bu sözlere ceset görüntüleri eşlik etmektedir.

Belgeselin bundan sonraki bölümünde Saddam'ın iktidara gelişi ve bu dönemde yaptıkları konu edilmiştir. Amerikan İstihbarat Teşkilatı CIA'in Saddam'ı desteklediği belirtilmiştir. Bu destek şu sözlerle açıklanmıştır: "*CIA'e göre milliyetçi bir siyaset, komünist bir iktidardan iyidir.*"

Belgeselin burasında uzman bir psikolog, Saddam Hüseyin'in kişiliğini çözümlemektedir: "*Deli değil ancak bilinen en tehlikeli kişiliğe sahip: Kötü niyetli narsizm. Kibirinin esiridir. Başkalarının üzüntülerinin onun için hiçbir önemi yoktur. Vicdani hiçbir duyguya sahip değildir. En kötüsü de istemlerini yerine getirmek için her türlü şiddete başvurur. Başarısının ardında şiddet vardır.*" Bu sözlerle Saddam'ın kötü kişiliği bilimsel ağızdan desteklenmiş, uzmanın görüşleri bir kanıt olarak sunulmuştur.

Ardından Saddam'ın devlet politikasında Stalin'i örnek aldığı konulara değinilmektedir. Görüntüde Saddam'ın resminden Stalin'e zincirleme geçiş yapılarak aradaki benzerliğe dikkat çekilmiştir. Yine, konusunda uzman bir başkasının "*Saddam Hitler ve Stalin'den farklıdır. Onlar iktidara geldikten sonra suç işlediler, Saddam işledikten sonra iktidara geldi.*" sözlerine yer verilmektedir. Bir yandan Saddam kötülenirken diğer taraftan da adı geçen diğer iki liderin kötülendiği de gözlerden kaçmamaktadır. Bu düşüncelere paralel olarak cesetler gösterilmekte, Saddam karşıtlarının birer birer yokedilmeye başladığı anlatılmaktadır. Saddam'ın amacı "*İnsanlar masum olmalarına rağmen öldürüldüler, amaç onları korkutmak*" olarak sunulmaktadır. Bu durum Saddam'ın "*Dış mihraklarla işbirliğine gidenler ölümü hakederler.*" sözleriyle de doğrulanmaktadır.

İnsanların hatta çevresindekilerin bile Saddam'dan korktukları ise şöyle dile getirilmektedir: "*Saddam soğuk bir insan, soğuk davranıyor ancak etrafındakiler terliyor, çünkü korkuyorlar.*" Ardından ekrana gelen asılmış insan görüntülerini anlatan üst ses "*itaat etmeyenler en ağır cezaya çarptırılmaktaydı*" demektedir.

Belgesele katılan bir başka uzman "*Saddam Hüseyin gaddarlığını Irak'ın çıkarı için kullandığına inanan acımasız bir insandır. Saddam ve Irak ayrılmaz bir bütündür. Saddam için iyi olan Irak için de iyidir. Bu da iktidarda kalmak demektir.*" diyerek Saddam Hüseyin'in iktidarda kalmasındaki bakış açısını anlatmaktadır.

Yapım daha sonra Saddam Hüseyin'i ailesiyle ilgili konulara geçmektedir. Güç kaynağının aşireti olduğu belirtilen Saddam'ın kuzeniyle evli olduğu ve iyi bir baba olduğu söylenmiştir. Şiddet yanlısı, kontrol edilemez biri ve bir tecavüzcü olarak nitelenen oğlu Usay'ın kayın biraderlerini öldürdüğü anlatılmakta, aile içi şiddet de gözler önüne serilmektedir. Ayrıca Usay'ın da bir benzeri olduğu ve bu kişinin 11 kez suikaste uğradığı anlatılarak halkı tarafından sevilmediği vurgulanmaktadır.

Saddam'ın Irak için yaptığı olumlu işler ise olumsuz yönleri ön plana çıkarılarak aktarılmaktadır. Ülkenin tarih ve kültürüne katkıları eleştirilmektedir. Yapılan yatırımların genellikle askeri olduğu belirtilmekte ve burada Saddam'ın "*Arap dünyasını liderliği altında birleştirmek istediği*" açıklanmaktadır. Arap dünyasının bakış açısı ise "*Gaddarlığı, sınırsız petrol geliri, satın aldığı silahlar Arap dünyasını tedirgin etmektedir*" şeklinde yansıtılmıştır.

Belgesel bu bilgileri İran - Irak Savaşı'na bağlamaktadır. ABD'nin İran'a karşı Irak'ı tuttuğu, savaş için desteklediği hatta savaşın gidişindeki olumsuzluktan rahatsız olup İran'ın askeri gücüyle ilgili uydu fotoğraflarını Irak'a verdiği anlatılmaktadır. 8 yıl süren savaşta milyonlarca insanın öldüğü vurgulanmış, Saddam'ın tavrı "*İnsan yaşamı yine bir anlam ifade etmiyor*" sözleriyle bir kez daha pekiştirilmiştir. Ancak savaşta "*ABD'nin Saddam'ın arkasından oyun çevirdiği*" ve İran'a silah sattığı kaydedilmiştir. "*Köşeye sıkıştırılan Saddam'sa rejimini kurtarmak için neler yapabileceğini bir kez daha gösterdi*" denilerek zehirli gaz kullandığı ve bunun Irak televizyonlarında "*İranlı askerleri sinek gibi öldürdük*" şeklinde aktarıldığı dile getirilmiştir. Bunu izleyen görüntülerde yer alan onlarca cesedin sorumlusu olarak Saddam gösterilmiştir. Bu cesetler Halepçe'de kimyasal silah kullanılarak öldürülen Iraklılara aittir. Üst ses "*Bu işin ne kadar kolay olduğunu görmüştü ve geçmişte yaptığını tekrar yapabilirdi*" diyerek Saddam'ın gelecek için oluşturduğu tehlikeye dikkat çekmektedir.

Bir sonraki konu Kuveyt'le ilgilidir. İran savaşının ardından ekonomik durumunu düzeltmek için Kuveyt Emiri'nden yardım isteyen Saddam, bu yardımın reddedilmesini bir hakaret kabul ederek Kuveyt'i işgale kalkışmıştır. Üst ses Saddam'ın düşüncelerini "*Ben İran'la savaştım ve bunun karşılığı olarak Kuveyt'i istiyorum*" diye özetlemektedir. İşgalin yine başarısızlıkla sonuçlanması ise uzman

bir kişi tarafından "*Saddam Tito, Mao, Castro gibi liderlerle aynı sınıfta görülmek istiyor ama dünya onu hala bu sınıfa koymamıştır*" şeklinde yorumlanmaktadır.

Programın sunucusu, Saddam'ın Körfez Savaşı sırasında ne kadar kurnaz olduğunu bir kez daha kanıtladığını söyleyerek bundan sonraki gelişmelere işaret etmektedir. Ortadoğu'daki Müslüman halkın desteğini sağlamak amacıyla dini bir görünüm çizen Saddam'ın bu tutumu "kandırmaca" olarak değerlendirilmektedir. Hükümetlerden sağlayamadığı desteği halktan gören Saddam, bu kez Araplar için daha önemli bir şey yaparak İsrail'i hedef almaktadır. Görüntüde gaz maskesi giymekte olan bir çocukla, Saddam'ın saldırısının vahşiliği vurgulanmaktadır. İsrail saldırıları Ortadoğu'da yapılan Saddam yanlısı gösterilere neden olmuştur.

Belgeselde Irak Ordusu'yla ilgili şu görüşlere de yer verilmektedir: "*Saddam'ın Ordusu, müttefiklere karşı hemen hemen hiç direniş göstermez. Ölene kadar savaşmaya hazır sözde dünyanın 4.büyük ordusu, içi boş bir balon gibidir. Saddam için ölmek fikri siviller kadar, askerlerin de ilgisini çekmemektedir.*"

Körfez Savaşı sonunda Irak sınırında duran müttefik güçlerin bakış açısı "*herkes yenilgi sonucunda devrileceğini düşünüyordu*" biçiminde verilmiştir. Devlet Başkanı Bush'un "*Irak halkı Saddam'dan kurtularak sorunları ortadan kaldırmak ve Irak'ın tekrar barışsever ülkelerin arasında yer almasını sağlamalıdır.*" sözlerinin güneyde Şiiler, kuzeyde Kürtler tarafından ciddiye alındığını ve çatışmaların başladığı anlatılmıştır. Ancak Bush'un bu grupları kaderine terk ettiği ve Saddam'ın gücü yeniden ele geçirdiği dile getirilerek durumdan ABD sorumlu tutulmuştur. Amerikalı bir yetkilinin "*İsyanı desteklememe kararı ABD'nin 20.yy'da verdiği en kötü kararlardan biridir.*" görüşünü destekler niteliktedir. Esirlerin dövülürken gösterildiği görüntülerde Iraklı bir askerin "*Gırtlaklarını kesip, kalplerini ikiye parçalayın*" sözleri Saddam yönetiminin zalimliğinin uç bir örneği olarak izleyiciye sunulmuş ve isyanın bastırılmasıyla bu durumun süreceği belirtilmiştir.

Ekrana gelen batan güneş, tüm belgesel boyunca yer alan en estetik görüntü olarak dikkat çekerken Saddam'ın da artık sonlara yaklaştığı sinyalini taşımaktadır. Saddam'ın bundan sonraki hedefi "*Sıra daha fazla kitle imha silahı üreterek Irak'ı bölgenin süper gücü haline getirmeye gelmişti*" sözleriyle ortaya konmaktadır. Birleşmiş Milletler Denetçileri'nin Irak'ın nükleer, kimyasal ve biyolojik silah

programlarını yok etmeye çalıştıkları anlatılmakta, bu denetçilerden birinin konuyla ilgili görüşleri "*Yaşamın görüşmede vereceği cevaba bağlı olduğunu biliyorduk. İnsanların tir tir titrediği olurdu. Yanlış bir şey söylemekten korkarlardı.*" şeklinde yansıtılmaktadır.

Ekrana gelen sunucu son durum hakkında şunları şöylemektedir: "*Irak bölgedeki stratejik dengeye bağlı olarak politikasını kitle imha silahları üzerinde oluşturdu...Tüm düşmaları gitmiştir ama Saddam hala yerindedir. Amerikalılar ise Birleşmiş Milletler yaptırımlarının uygulanmasıyla kafeste tutulmasının yeterli olduğunu düşünmektedir...Saddam'sa halkın, daha çok acı çekmesi için gayret göstermektedir. (görüntüde annesi kucağında küçük bir çocuk) Ancak sonsuza kadar böyle gidecekmiş gibi görünen bu durum yakında değişecektir...(görüntüde 11 Eylül saldırıları ve Amerikan ordusuna ait uçaklar ve askeri donanım) Saddam yine bir numaralı halk düşmanıydı. Afganistan işi halledilmiş, sıra Irak'a gelmişti.*"

Belgesel bundan sonra (George W.) Bush'un konuşmasına yer vermektedir: "*Dünyanın en tehlikeli liderlerinin dünyanın en tehlikeli silahlarını kullanarak barışsever ülkelere karşı şantaj ve tehdit uygulamasına izin veremeyiz.*" Durum karşısında İngiltere Başbakanı Tony Blair'i de zor bir kararın beklediği vurgulanmaktadır. Ayrıca Irak'ta yapılan referandumdan görüntüler eşliğinde katılım oranının düşük olduğu bilgisi verilerek Saddam'ı kendi halkının da istemediği kanıtlanmaya çalışılmaktadır.

Saddam'ın içindeki durum uzman kişi tarafından "*Kendisine karşı başlatılan kampanyanın başarıyla sonuçlanacağı ve iktidarı bırakmak zorunda kalacağını farkettiği anda kitle imha silahlarını kullanabilir. Silahları sınırlı, askerleri savaşmak istemiyor, generallerse çıkış yolu aramakta ancak Saddam'ın köşeye sıkışmış olduğu gerçeği gözardı edilmemeli. Dünyanın en büyük intihar komandosu gibi ölecek, yanında mümkün olduğunca çok sayıda insan götürmeye çalışarak.*" şeklinde yorumlanmaktadır.

Belgesel başlangıçta kullanılan bilgisayar oyununun görüntüleriyle son bulur. Hedefe alınan Saddam vurularak öldürülür. (Bkz. EK2, Resim14) Bu sırada üst ses "*Her şey bu bilgisayar oyunundaki kadar basit olmayabilir. Saddam'ı büyük olasılıkla Amerikalılar yerine Irak Ordusu avlayacaktır. Geçmişte pek çok diktatöre*

olduğu gibi Saddam'ı sonunda kendi halkı yok edebilir."diyerek savaşın sonundaki beklentiyi dile getirmektedir.

Yapım boyunca bir yandan Saddam'ın kötülenmesi, zalimliğinin anlatılması, geçmişte yaptıkları gözönüne alındığında gelecekte daha kötü şeyler yapabileceğinin vurgulanmasıyla Irak işgali haklı gösterilmeye çalışılmaktadır. Ancak Saddam'ın liderliğinin belli dönemlerinde ABD'den büyük destek gördüğü belirtilerek, bugünkü Saddam'da Amerika'nın payı olduğu ayrıca Körfez Savaşı sonrasındaki isyanı desteklememesinin bedelinin Saddam'ın halen iktidarda olmasıyla sonuçlandığına dikkat çekilmektedir. Belgeselde, anlamların yaratılmasındaki İngiliz bakış açısı açıkça ortadadır.

NTV'nin neredeyse savaşı haklı çıkaran bir tavır sergileyen bu belgeseli yayınlamasının nedeni, yayınlarını dengelemek ve böylece tarafsızlık ilkesini sağlamak olarak görülebilir. Öte yandan yayınlarının Amerika'yı tamamen haksız ve Irak'ı haklı bir duruma taşıma şeklinde algılanmasını engellemeyi ve farklı bakış açılarını yansıtan bu tür programlarla kararı izleyiciye bırakmayı da seçmiş olabilir. Bir başka neden olarak, "tarafsız yayıncılıktan savaş karşıtı yayıncılığa kayma kaygısı" düşünülebilir.

BBC'den satın alınarak yayınlanan bu belgeselin, NTV'nin genel yayıncılık anlayışına uymadığı gözler önündedir. Bu belgesel ve NTV'nin diğer haber ve haber programlarındaki farklılık açıktır. Bu fark ise televizyon programlarında anlamın yaratılma sürecindeki etkilerin sonucunu ortaya koymaktadır.

III . 4 . Körfez Savaşı'yla Irak Savaşı Üzerine Bir Karşılaştırma

1990 yılında yaşanan Körfez Savaşı'yla 2003 yılında yaşanan Irak Savaşı arasında televizyon yayıncılığı açısından belirgin farklar ortaya çıkmıştır. Öncelikle savaş öncesi dönemde ABD tarafından yürütülen "savaşı meşru kılma" çabaları Körfez Savaşı'nda olduğu gibi başarılı olamamıştır. Kuşkusuz bunda Körfez Savaşı'nda Irak'ın Kuveyt'i işgali sonucu bir operasyona başlanmış olması etkendir. 2003 yılında Irak'a karşı başlatılan askeri operasyon ise başta Birleşmiş Milletler

olmak üzere birçok ülke tarafından olumsuz karşılanmış ve ABD bu savaşta aradığı kamuoyu desteğini bulamamıştır.

ABD'nin yapılan savaş karşıtı gösterilere ve olumsuz tepkilere karşın savaştan vazgeçmemesi, savaş boyunca tartışma konusu olmuştur. Elbette bu noktada medyanın da kamuoyu desteği almamış bir savaşa bakış açısı farklı olacaktır. Körfez Savaşı sırasında uygulanan havuz sistemi ve muhabirlerin savaşı ABD ordusu içinden izlemesi yine geçerli olmasına karşın iletişimin sınır tanımazlığı sayesinde bu kez Irak Devlet Televizyonu da içinde olmak üzere Arap televizyon kanallarının haberleri geniş çaplı yayın olanağı bulmuştur.(Bkz. EK1, Resim3) Bu televizyon kanallarından özellikle El Cezire televizyonu CNN ile karşılaştırıldığında iki karşıt bakış açısı yansıtıldığı gözlenmektedir. İki bakış açısı arasındaki farklar kanalların haberlerine açık şekilde yansımıştır.

Körfez Savaşı'nda kesinlikle medyaya yansıtılmayan bazı görüntüler bu kez birçok yayın organında yer alma fırsatı yakalamıştır. İşgal güçlerinin vurduğu sivil hedefler ve ölümüne neden olduğu sivil halkın görüntüleri yayınlanmıştır. Irak halkının ABD tarafından öne sürülen "özgürlük vaadleri"ni değil, sadece işgal güçlerinin ülkelerini terk etmesini istedikleri görülmüştür. Bu haberlerden en ironik olanı da kuşkusuz "tüm dünya için bir tehdit unsuru olan kitle imha silahları"nın bulunamamış olmasıdır. Tüm bunların ardından ABD askerlerinin Irak halkına yaptığı kötü muameleleri gösteren görüntülerin televizyon kanallarında yayınlanması tüm dünyada geniş yankılar yaratmış ve tepkilere neden olmuştur.

Körfez Savaşı sırasında önce desteğini aldığı ve sıkı bir denetim uyguladığı kitle iletişim araçları, Irak Savaşı sırasında ABD'nin karşısına bir sorun yumağı çıkarmıştır. Bu durum açıkça göstermektedir ki; geçmişten ders alan yalnız Amerika değildir. Medya da Körfez Savaşı sırasında yaşanan pek çok şeyden dersini almış görünmektedir.

SONUÇ

Televizyon, *"elektronik görüntülerin ve bunlarla ilgili seslerin elektromıknatıs dalgalar, uydular ya da kablolar yardımıyla çok uzaklardaki yerlere anında ulaştırılabilmesini ve buralardaki almaçlarda izlenebilmesini sağlayan dizge."* olarak tanımlanmaktadır.[275] Günümüzde televizyon yayınlarının dünyanın dört bir yayındaki milyonlarca insan tarafından izlenebiliyor olması televizyonun sosyal yaşamdaki önemini açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda televizyon, bir yandan içerik ve nicelik olarak yayınlarını yenilemeye çalışırken öte yandan birçok teknolojik gelişmeyi bünyesine katarak niteliksel yönünü de güçlendirme çabasındadır.

İletişim çağı olarak adlandırılan bu yüzyılda bilgi ve haber en değerli güç kaynaklarıdır. Kitle iletişim araçları ise bunlara ulaşmada kuşkusuz son derece önemlidir. Bilgiye ve habere en hızlı, en kolay ve en az kayıpla sahip olmak isteyen kuruluşlar ve ülkeler adeta bir yarış içerisindedirler. Bu durum kendisini özellikle tüm dünyanın gözünü kırpmadan izlediği savaş yayınlarında daha net bir şekilde göstermektedir.

Televizyon son derece geniş bir kitleye seslenmektedir. Hızı, ulaşılması ve anlaşılmasındaki kolaylıkları, izleyici tarafından televizyonun tercih edilmesinin nedenlerini oluştururken diğer taraftan televizyondaki iletileri biçimlendirerek bilgi ve habere dilenen anlamın yüklenmesi ve yayılması olanağının kitle iletişim aracına ait olması ise onun bilgi ve haber akışına egemen olmak isteyenlerce tercih edilmesi sonucunu doğurmaktadır.

Savaş insanoğlunun yıkıcı gücünün son noktası olan, inanılmaz bir felakettir. Kuşkusuz bu dönemler insanların haber alma gereksiniminin en yoğun olduğu dönemlerdir. Bu noktadan hareketle kitle iletişim araçları savaş dönemlerinde izleyicinin ilgisini en fazla çeken savaş haberleriyle izlenilirliklerini artırma çabasına girmektedir. Çoğunlukla haberler aracılığıyla izleyicilere aktarılan savaş, kimi zaman da haber programlar aracılığıyla derinlemesine bir incelemeyle sorgulanmaktadır. Elbette haber için daha kolay bir malzeme olan savaş sunumu, bir yandan ülkenin

genel politikası ve diğer yandan (genellikle buna paralel olan) televizyon kuruluşunun yayın politikası çerçevesinde biçimlenmektedir.

"Televizyonun sosyal, ekonomik ve siyasi bir durumun ürünü olduğu, sonuçlarını da zorunlu olarak bu çerçeveye oturtmak gerektiği, ona atfedilen olaylara eşlik ettiği, bazen de hızlandırdığı yadsınamaz durumdadır."[276] Bu durum savaş dönemlerinde de aynen geçerlidir. Tüm dünyada olduğu gibi savaş dönemlerinde yapılan yayınlar kamuoyunda büyük önem taşımakta, gündemi oluşturmada etkili olmaktadır. Zira buna ilişkin örnekler Vietnam Savaşı sırasında ABD'de yaşanmış, televizyon kuruluşlarının savaşla ilgili olumsuz görüntüleri içeren yayınları kamuoyunda ABD'nin giderek destek kaybetmesinde ve savaşı kazanamamasında etkili olmuştur. Bu olay, kitle iletişim araçlarının -özellikle savaş dönemlerinde- öneminin anlaşılmasına neden olmuş, bundan sonra da kitle iletişim araçları bir yandan olumsuz haberleri kontrol altına alma öte yandan da savaşı meşrulaştıracak haberlerle destek sağlama gibi durumlarda kullanılmıştır.

ABD tarafından 11 Eylül saldırılarının faili olarak gösterilen El Kaide örgütüyle Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in bağlantıları olduğu yolundaki iddiaların temelinde de Irak'a yönelik başlatılacak olan savaşa halk desteğinin sağlanması yatmaktadır. Böylece terörle mücadele için çözüm yolu olarak savaş önerilmiştir. Gerek savaş öncesi ve gerek savaş sırasında kitle iletişim araçları gerektiği şekilde yönlendirilmiştir. Zira savaş alanından yapılan yayınların ABD ordusu kontrolünde gerçekleştirilmesi de haberlerin kontrol altında tutulmasını sağlamıştır.

Türkiye'de ise özel televizyon yayınlarının başlamasıyla yakın tarihlere rastlayan Körfez Savaşı yayınlarının ardından özel televizyon kuruluşlarının son derece arttığı Irak Savaşı döneminde, daha deneyimli bir tutum izlediği gözlenmiştir. Çalışmada örneklem olarak seçilen NTV kanalı ağırlıklı haber yayını yapan bir kanal olması nedeniyle yayınladığı savaşla ilgili haber, haber program ve belgeseller incelenmiştir. Türkiye'nin savaş bölgesine olan coğrafi ve kültürel yakınlığının savaş yayınlarını etkilediği düşünülmektedir. Zira NTV savaşın başlamasından önce savaşla ilgili konulara değinmeye başlamış, savaşın başlamasıyla beraber de normal

---

[275] Nijat Özön. A.g.y., s. 693

yayın akışını keserek 24 saat canlı savaş yayını yapmıştır. Bu dönemin incelendiği çalışmada veriler ve bu veriler ışığında ulaşılan sonuçlar 3. bölümde ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. NTV yalnız haberlerle değil hazırlanan haber programlarla da savaşı çeşitli boyutlarıyla tartışmaya açmıştır. Savaş; gerek evrensel boyutlarıyla gerekse ulusal boyutlarıyla uzman kişilerin, akademisyenlerin, politikacıların, devlet görevlilerinin ve gazetecilerin görüşleriyle sorgulanmış, farklı bakış açıları ekrana taşınmıştır. Yalnızca ABD ve savaşa destek veren diğer ülkelerin haber kaynaklarından değil, gerektiğinde Arap televizyonlarının haberlerinden de yararlanılmıştır. Kimi televizyon kanallarınca yapılan yayınlardan farklı olarak savaşın insan yaşamındaki olumsuz etkileri gözler önüne serilmiştir. Ancak özellikle BBC'den satın alınan belgesel çözümlemesinden anlaşılacağı üzere dış kaynaklı yapımlarda ülkenin ve kuruluşun bakış açısının nasıl yansıdığı görülmektedir. Yapılan incelemeler sonucu NTV'nin savaş yayınlarında mümkün olduğunca tarafsızlık ilkesine bağlı kalmaya çalışan bir habercilik anlayışına sahip olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Şunu da belirtmek gerekir ki, çalışmanın başında CNNTürk kanalının yapımlarını da incelemek hedeflenmiş olmasına karşın, kuruluşun gerekli görsel ve yazılı materyale ulaşılmasını engellemesi nedeniyle bu hedef gerçekleştirilememiştir. Ancak NTV'yle ilgili çözümlemelerden de anlaşılacağı gibi gerek haberlerde, gerek haber programlarda ve gerekse belgesellerde yapımın içeriğine ilişkin ne kadar çok değişken bulunduğu ve bunların istendiği takdirde kolaylıkla anlamın yaratılmasına neden olabileceği ortadadır.

Kitle iletişim araçları başta televizyon olmak üzere içeriğin şekillendirilmesi ve sunulmasında büyük bir etkiye sahiptir. Bunlar farklı ellerde farklı düşüncelere hizmet edebilirler. Kimi zaman savaş çığırtkanlığı yapabilir, hatta savaşı aklayabilirler. Kimi zaman da savaşın yıkıcı gücünü bir kez daha insanlara hatırlatabilir, vicdanları sızlatabilirler. Her ne olursa olsun savaş dönemlerinde televizyon, ister insanların haber gereksinimini karşılasın, isterse savaşı meşrulaştırsın, her zaman olduğu gibi en çok kendisine hizmet etmektedir.

[276] Aktaran; Jean Marie Charon. A.g.y., s. 183

ÇALIŞMADA KULLANILAN BAZI KISALTMALAR

ABC	American Broadcasting Company
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
A.g.m.	Adı geçen makale
A.g.t.	Adı geçen tez
A.g.y.	Adı geçen yapıt
BAAS	Baath Arab Socialist Party (Birleşik Arap Halk Sosyalist Partisi)
BBC	British Broadcasting Corporation
Bkz.	Bakınız
CIA	Central Investigation Agency (Merkezi Haber Alma Teşkilatı)
CNN	Cable News Network
DİA	Devletin İdeolojik Aygıtları
Doç.	Doçent
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
NBC	National Broadcasting Company
NTV	Nergis Televizyon
ODTÜ	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Prof.	Profesör
RTYK	Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
TDK	Türk Dil Kurumu
TRT	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund

ÖZGEÇMİŞ

1980 Ankara doğumlu Ürün Yıldıran Önk, ilk öğrenimini Dikmen Merkez İlkokulu'nda tamamladıktan sonra orta ve lise öğrenimi için TED Ankara Koleji'ne devam etti. 1998 yılında buradan mezun oldu. Aynı yıl Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü'nü kazandı. Buradaki öğrenimini dört yılda tamamlayarak 2002 yılında mezun oldu. Ardından İzmir'e gelerek Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sinema Televizyon Bölümü'nde yüksek lisans öğrenimine başladı.

Öğrenim hayatı sırasında çeşitli belgesel ve kurmaca kısa filmlerde oyuncu, yönetmen, senarist, kameraman ve kurgucu olarak yapım ve yapım sonrası birçok aşamalarda farklı görevler üstlendi. 2003-2004 öğretim yılından beri Ege Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Bilgisayar Teknolojileri ve Programlama Bölümü'nde Mesleki İngilizce dersleri vermektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Adalı, Bilgin. **Belgesel Sinema**. İstanbul: Hil Yayın,1986

Adams, Williams C. (Derleyen). **Television Coverage of International Affairs**. New Jersey: Ablex Pulbishing Corporation,1982

Altheide, David L. **Creating Reality How Tv News Distorts Events**. California: Sage Publications,1976

Althusser, Louis. **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları.** Çev: Yusuf Alp - Mahmut Özışık. İstanbul: İletişim Yayınları,1991

Aziz, Aysel. **Radyo ve Televizyona Giriş**. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilgiler Fakültesi Yayınları,1981

Baudrillard, Jean. **Simülakrlar ve Simülasyon**. Çev: Oğuz Adanır. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları,1998

______. **Sessiz Yığınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu**. Çev: Oğuz Adanır. Ankara: Doğu Batı Yayınları,2003

Belkaya, A. Gülümser Şavk. **Film Çözümlemede Temel Yaklaşımlar**. İstanbul: Der Yayınları,2001

Betton, Gerard. **Sinema Tarihi**. Çev: Şirin Tekli. İstanbul: İletişim Yayınları,1990

Cereci, Sedat. **Belgesel Film**. İstanbul: Şule Yayınları,1997

Charon, Jean-Marie (Derleyen). **Medya Dünyası**. Çev: Oya Tatlıpınar. İstanbul: İletişim Yayınları,1992

Demircan, A. Kadir. **Video, Kamera, Fotoğrafçılık ve Televizyon Yapımcılığı**. Ankara: Güldikeni Yayınları,2000

Dittmar, Linda - Michaud, Gene. (Derleyen) **From Hanoi To Vietnam The Vietnam War in American Film**. London: Reuters University Press,1990

Duran, Ragıp. **Burası Dünya Polis Radyosu, Global Medya Eleştirileri**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,1999

Dursun, Çiler. **Televizyon Haberlerinde İdeoloji**. Ankara: İmge Kitabevi,2001

Erdoğan, İrfan - Alemdar, Korkmaz. **Öteki Kuram**. Ankara: Erk Yayınları,2002

Fiske, John. **İletişim Çalışmalarına Giriş**. Çev: Süleyman İrvan. Ankara: Bilim Sanat Yayınları,1996

Fromm, Erich. **İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri (II.cilt)**. Çev: Şükrü Alpagut. İstanbul: Payel Yayınevi,1985

Goodwin, Andrew - Whannel, Garry. (Derleyen) **Understanding Television.** London: Routledge,2001

Guiraud, Pierre. **Göstergebilim**. Çev: Mehmet Yalçın. Ankara: İmge Kitabevi,1994

Hartley, John. **Tele-ology Studies in Television**. London: Routledge,1992

İçel, Kayıhan. **Kitle Haberleşme Hukuku**. İstanbul: Beta Basım,1998

Jowett, Garth. **Film The Democratic Art**. London: Butterworth Publishers,1976

Karasar, Niyazi. **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,1998

Kaplan, Yusuf. **Öykü Anlatma ve Mit Üretme Aracı Olarak Televizyon.** İstanbul: Ağaç Yayıncılık,1992

Kaptan, Ali. **Radyo-Televizyon Haberciliği ve Metin Yazma-Röportaj Teknikleri**. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları,1999

Kılıç, Levent. **Görüntü Estetiği**. İstanbul : Yapı Kredi Yayınları,1994

Knightly, Phillip. **The First Casualty: From The Crimea To Vietnam, The War Correspondent As Hero, Propagandist And Myth Maker**. New York: Harvest Book,1976

Küçük, Mehmet (Derleyen). **Medya, İktidar, İdeoloji.** Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları,1999

Lenin, V.İ. **Sosyalizm ve Savaş**. Çev: N. Solukçu. Ankara: Sol Yayınları,1975

Lull, James. **Medya, İletişim, Kültür** . Çev: Nazife Güngör. Ankara: Vadi Yayınları,2001

Mete, Mehmet. **Televizyon Yayınlarının Türk Toplumu Üzerindeki Etkisi.** Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları,1999

Monaco, James. **Bir Film Nasıl Okunur.** Çev: Ertan Yılmaz. İstanbul: Oğlak Yayıncılık,2001_

Mutlu, Erol. **Televizyonu Anlamak**. Ankara: Gündoğan Yayınları,1991

_______.**Televizyon ve Toplum**.Ankara: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı,1999

Mutlu, Mustafa. **Vietnam'dan Körfez'e Savaşlarda Kamuoyu Oluşumu**. İstanbul: Okumuş Adam Yayınları,2003

Özdemir, Cüneyt. **Onlarlaydım ama Onlardan Değildim**. İstanbul: Doğan Kitapçılık,2003

Parsa, Seyide. **Televizyon Haberciliği ve Kuramları**. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları,1993

_______. **Televizyon Estetiği**. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları,1994

Postman, Neil - Powers Steve. **Televizyon Haberlerini İzlemek**. Çev: Aslı Tunç. İstanbul: Kavram Yayınları,1992

Poyraz, Bedriye. **Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik**. Ankara: Ütopya Yayınevi,2002

Rigel, Nurdoğan. **Medya Ninnileri**. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1993

Robinson, John P. - Levy, Mark R. **The Main Source Learning From Television News**. London: Sage Publications,1986

Sarıoğlu, Güner. **Televizyon Program Yapım ve Yönetimi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları,1976

Schlesinger, Philip. **Medya, Devlet ve Ulus Siyasal Şiddet ve Kollektif Kimlik**. Çev: Mehmet Küçük. İstanbul: Ayrıntı Yayınları,1994

Stasheff, Edward - Bertz, Rudy. **The Television Program Its Direction and Production**. New York: Hill and Wang,1968

Tamer, Emel Ceylan. **Dünü ve Bugünüyle Televizyon**. İstanbul: Varlık Yayınları,1983

Teker, Ulufer. **Grafik, Tasarım ve Reklam**. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları,2002

Tekinalp, Şermin. **Camera Obscura'dan Synopticon'a Radyo ve Televizyon**. İstanbul: Der Yayınları,2003

Yazıcı, Ali Nihat. **Kamu Yayın Kurumları ve Yeniden Yapılanma**. Ankara: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı,1999

Yengin, Hülya. **Ekranın Büyüsü Batıda Değişen Televizyon Yayıncılığının Boyutları ve Türkiye'de Özel Televizyonlar.**İstanbul: Der Yayınevi,1994

Yergin, Daniel. **Petrol, Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü**. Çev: Tuncay Kamuran. Ankara:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,1995

Yılmaz, Ertan. **Amerikan Sineması'nda Savaş ve Vietnam Filmleri** . İstanbul: Leya Yayıncılık,1997

Makaleler

Atabey, Melek. "Televizyon Haberciliğinde Ticarileşme, Küreselleşme ve Demokratikleşme Tartışmaları", **Siyasal İletişim (1. Uluslararası İletişim Sempozyumu Bildirileri).** Ankara: İletişim Dergisi Yayınları 2: 249-260, 3-5 Mayıs 2000

Binark, Mutlu. "Belgesel Yapımcısı-Gerçek İlişkisi, Tarihsel Bir Perspektif ve Belgeselde Amaç Üzerine Deneme", **Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Dergisi**. Ankara.11: 1990/1991

Cangızbay, Kadir. "Savaş Varoluşsal Bir Zorunluluk Değildir!": **Bilim ve Gelecek**. İstanbul.1: 62-63, Mart 2004

Çağlar, Şebnem. "Savaşta Figurana Rol Çaldırmak: 'Öteki'nin Ekranından Savaşı İzlemek", **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 12: 307-316, 2002

Gezgin, Suat. "Medyanın Toplumsal İşlevi ve Kamuoyu Oluşumu", **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 12: 11-20, 2002

Girgin, Atilla. "Haber", **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 10: 85-96, 2000

Göksel, Ahmet. "Kitle İletişim Araçlarındaki Gelişmelerin Kültürün Oluşması ve Yayılması Üzerindeki Etkileri", **Düşünceler**. İzmir. 5: 1-5, Şubat 1991

Gönenç, Aslı Yapar. "Medya ve Haber", **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 14: 77-89, 2002

Gönenç, E. Özgür. "Medya ve Terör", **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 12: 279-288, 2002

______. "Kitle Kültürü ve Kitle İletişimi", **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 13: 129-138, 2002

______. "Medyanın Kamuoyu Oluşturmadaki Etkisi", **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 14: 151-157, 2002

Gündeş, Simten. "Televizyon Haber Programı", **İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yıllığı**. İstanbul. 1: 174-179, 1988

Işık, Metin. "1980 Sonrası Batı Avrupa Medya Sistemindeki Değişimler ve Türk Medya Sistemine Yansımaları", **Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi**. Kocaeli. 1:33-47, Bahar 2002

Kars, Neşe , A.Kadir Atik, Cevdet Yıldız ve Venera Irgınbayeva. "Tematik Haber Kanallarında Haberin Sunumu: NTV, CNNTürk, TRT-2 Tematik Haber Kanallarının Ana Haber Bülteni Oluşturma ve Sunma Politikaları", **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 14: 559-591, 2002

Kipöz, Şölen. "Propogandanın Tanımı", **Düşünceler**. İzmir. Özel Sayı: 1-16, Şubat 1995

Kuruoğlu, Huriye. "Televizyon - Belgesel Sinema İlişkileri" , **Düşünceler**. İzmir. 2: 1993

Künüçen, Hale. "Kitle İletişim Araçlarının Sosyal Psikolojik Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme", **Maltepe Ünivetsitesi İletişim Fakültesi Dergisi.** İstanbul. 2: 39-53, 2001

Özgen, Murat. "Toplumsal Olaylarda Medyanın Etkinliği ve Rolü" , **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 13: 21-34, 2002

Postman, Neil. "Haberler", Çev: Bilge Gürsoy.**Selçuk İletişim.** Konya. 2: 61-64, Temmuz 2001

Rigel, Nurdoğan. "Medya Mırıltısı: Bilginin Enformasyona, Haber Kaynağının Haber Aktörüne Dönüşümü ve Deprem Haberleri" **Siyasal İletişim (1. Uluslararası İletişim Sempozyumu Bildirileri).** Ankara: İletişim Dergisi Yayınları 2: 147-153, 3-5 Mayıs 2000

Seraslan, Meral. "Türkiye'de Radyo Televizyon Düzeninin Değişimi", **Selçuk İletişim**. Konya. 4: 77-82,Ocak 2001

Sim, Şükrü. "Medya ve Şiddet", **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 127-131,1996

Şenel Adam. Tarihçesi, Sosyolojisi, Felsefesi ve Teknolojisi ile Savaş", **Bilim ve Gelecek**. İstanbul. 36-60, Mart 2004

Taranç, Ragıp. "İletişim Estetiği", **Medya ve Kültür (1. Uluslararası İletişim Sempozyumu Bildirileri).** Ankara: İletişim Dergisi Yayınları 1: 349-360, 3-5 Mayıs 2000

Tutal, Nilgün. "Medyanın Söylemi: Haber-Yorumdan Gösteriye", **İletişim Dergisi**. Ankara. 11: 57-89, Güz 2002

Yılmaz, V. Ertan. "Görüntünün Boyundurluğundaki Haber Dünyasına Bir Yolculuk", **İletişim Dergisi**. Ankara. 12: 213-220, Kış 2001

Yurdigül, Yusuf. "Tv Haber Anlatı Formatı Oluşturulmasında Otoritenin Temsilcileri Olarak Sunucular ve Görüşlerine Başvurulan Uzmanlar", **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 15: 691-699, 2002

Yücedoğan, Güleda. "Terör, Savaş, Şiddet ve Medya", **İletişim Fakültesi Dergisi**. İstanbul. 13: 105-114, 2002

Tezler

Bolkal, Sevhan. **Yerli Televizyon Dramalarında Değişen Cinsiyet Rolleri**. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon Anabilim Dalı, İzmir, 1999

Çelenk, Erkan. **Televizyonda Gösterilen Çizgi Filmlerin İlkokul Çağı Çocukları Üzerindeki Etkileri**. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon Anabilim Dalı, İzmir, 1995

Çelikcan, Peyami. **Popüler Müzik-Medya İlişkisi Açısından Müzik Videosu ve Televizyonu**. (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sahne ve Görüntü Sanatları Aanabilim Dalı, İzmir,1995

Karaduman, Sibel Sığın. **Televizyon Haberlerinde Küreselleşme Olgusu: NTV ve CNNTürk'ün Dış Haberleri Üzerine Bir İnceleme**. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon Anabilim Dalı, İzmir, 2002

Kaylı, Alev Fatoş. **Televizyon Haber-Magazin Programlarının Görsel Söylemi**. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon Anabilim Dalı, İzmir, 1999

Kula, Nesrin. **Türkiye'de Kadın İzleyicilerin Soap Operaları İzleme Nedenleri.** (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon- Sinema Anabilim Dalı, İzmir, 2000

Sözlükler

Maingay, Susan. **Active Study Dictionary of English**. Glaskow: Longman Group,1991

Özün, Nijat. **Sinema, Televizyon, Video, Bilgisayarlı Sinema Sözlüğü**. İstanbul: Kabalcı Yayınları,2000

Ders Notları

Demiralp, Ünlen. **Televizyon Haberciliği**. Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 2001-2002

Güz, Hanife. **Televizyon Reklamcılığı**. Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 2001-2002

İrvan, Süleyman. **İletişim Kuramları**. Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 2000-2001

______. **Yayın Ahlakı**. Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 200-2001

Künüçen, Şükrü. **Görüntü Düzenleme ve Estetiği.** Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 1999-2000

______. **Sinema ve Televizyonda Ses**. Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 1999-2000

______. **Televizyon Programcılığı.** Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 2000-2001

Müftüoğlu, Göker. **Televizyonda Yapım Yönetim.** Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 2001-2002

Özakgün, Kaya. **İletişim Bilimine Giriş**. Ankara (Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü) : Ders Notları, 1998-1999

Web Adresleri

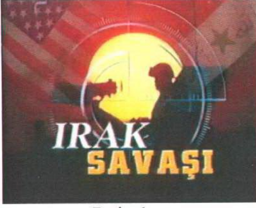
www.ntvmsnbc.com

www.felsefeekibi.com

www.tdk.gov.tr

EK 1

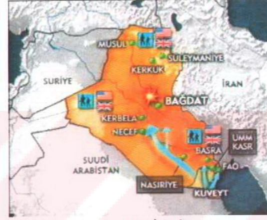
Resim 1

Resim 2

Resim 3

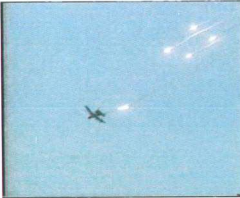
Resim 4

Resim 5

Resim 6

Resim 7

Resim 8

EK2

Resim 9

Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Resim 15

Resim 16